

Druga številka // iz sveta ptic: **Kako zanimiv je v resnici svet ptic** //

poljudni članek: **Ptičja gripa** // ornitološki potopis: **Turčija** // varstvo ptic in narave: **Divji petelin in gozdni jereb v slovenskih Dinaridih** // portret: **Mali skovik**

Svet ptic: 03/04, '05

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS // letnik 11, številka 03/04, december 2005 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 11, številka 03/04, december 2005//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenia[®]), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS — BirdLife Slovenia[®]), Tržaška 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si www.ptice.org

glavna urednica: Urša Koce

e-mail: ursa.koce@dopps-drustvo.si

tehnični urednik: Andrej Figelj

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Damijan Denac,

Tomaž Mihelič, dr. Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom in fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2000 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Ministrstvo za okolje in prostor RS in Grand hotel Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: ursa.koce@dopps-drustvo.si

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: mag. Slavko Polak

podpredsednik: Damijan Denac

upravni odbor: Katarina Aleš, Dejan Bordjan, Bojana Fajdiga, Marjan Gobec, Vojko Havliček, Jernej Figelj, Dušan Klenovsek, dr. Andreja Ramšak, Borut Rubinič, Žiga Izток Remec, Dušan Sova, dr. Boštjan Surina, dr. Simon Širca, Dušan Šuštaršič, dr. Al Vrezec

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, Andrej Hudoklin (predsednik), dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta

direktor Marijan Logar

poslovni račun: 02018-0018257011 pri NLB

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Pegam (*Bombycilla garrulus*) je gnezdičec borealnih smrekovih in brezovih gozdov, bogatih z jagodičjem. Pozimi se pomakne južneje. Tedaj ga občasno lahko opazujemo tudi v Sloveniji, kjer se jate prehranjujejo na plodonosnih grmovnicah in drevju. Fotografija Jureta Bizjaka je iz ožjega izbora 9. fotografskega natečaja »Svoboden kot ptica«.

glavni sponzor DOPPS

ZIVLJENJE NIŠO LE BESEDE
WWW.MOBITEL.SI

4

Kako zanimiv je v resnici svet ptic

//Davorin Tome

6

Gripa, ptičja gripa, epidemija, pandemija

Tomi Trilar in Katarina Prosenec Trilar

16

Divji petelin in gozdni jereb v slovenskih Dinaridih

//Mirko Perušek

18

Bogastvo, ogroženost in varstvo slovenskih jam

//Bojana Fajdiga

20

Natura 2000 v Sloveniji – narodni ponos?!

//Andrej Medved

21

Prvi simpozij o sredozemskem akcijskem načrtu za varstvo morskih in obalnih ptic

//Al Vrezec

22

Iz življenja zadnjih parov črnočelih srakoperjev v Sloveniji

//Andrej Hudoklin

24

Skupinski popis tukalic na Cerkniškem jezeru

//Eva Vukelič

25

Na Štajerskem smo se posvetili pegasti sovi

//Matjaž Premzl

25

Popis rdeče lastovke

//Tomaž Mihelič

26

Deset let Notranjske sekcije DOPPS

//Slavko Polak

26

»Jerebarjenje« ali kako priklicati gozdnega jereba

//Valerija Zakšek

27

Vrbovski tali čakajo na travniške ptice

//Urša Koce

28

Izdelava in namestitve gnezdičnic

//Aleksander Pritekelj

30

Program DOPPS-a januar – marec 2006

36

Skupaj proti kriminalu nad pticami

//Marek Briznik, SOVS - BirdLife Slovaška

37

Ohranjanje zlatovranke (*Coracias garrulus*) v Avstriji

//Michael Tiefenbach

40

Evropski dan opazovanja ptic Sobota, 1. in nedelja, 2. oktobra 2005

42

Izlet na Petelinje jezero pri Pivki

//Nevenka Pfajfar

43

Draški vrh v barvah jeseni

//Anže Kristan

44

Ornitološki izlet za mlade na zadrževalnik Medvedce in glinokope pri Pragerskem

//Maja Slak

45

Čudovite poletne počitnice

//Alen Ploj

46

Hraške mlake

//Tone Trebar

48

Digiskopija: Nastavitve in triki

//Iztok Skornik

52

9. fotografski natečaj »Svoboden kot ptica«

//Barbara Vidmar

56

Novice

Za nami je plodno, uspešno, razburljivo in nenazadnje svečano leto. Praznovali smo 25 – letnico našega društva in ga okronali z uspešnim kongresom ornitologov. Letos smo organizirali tudi nadvse odmevno konferenco na temo kmetijstvo in varstvo ptic. Izpeljali smo celo kopico naravovarstvenih, ornitoloških ter popularizacijskih akcij in projektov. Naj se ob tej priložnosti zahvalim vsem, ki so kakorkoli prispevali k uspešnemu zaključku leta in uresničevanju našega poslanstva.

V četrto stoletja nesebičnega dela smo se navadili spoprijemanja s pričakovanimi in nepričakovanimi intervencijskimi aktivnostmi, ki segajo na področje našega dela. Povsem nepričakovano pa je prišla za zdaj še medijsko prenapihnjena bolezen ptic – aviarna influenza, pri nas znana kot ptičja gripa. Naši strokovni sodelavci so se medijski kampanji hitro, primerno in strokovno odzvali. Na trenutke je kazalo, da se ruši naša dolgoletna graditev pozitivnega odnosa javnosti do ptic in narave. Slišati je bilo celo zaskrbljene, na srečo redke, klice posameznikov, da s krmljenjem ptic in ohranjanjem ostankov naravnih življenjskih prostorov ogroženih ptic kar vabimo ptičjo gripo v naše kraje. Medijsko napihovanje se je pomirilo in javnost je vse bolj prepričana, da so divje ptice v resnici žrtve in ne gonilo ali vektorji te bolezni.

Slavko Polak, predsednik DOPPS

>>V sporočilu naše krovne organizacije BirdLife International, ki smo ga prejeli pred kratkim, smo tako izvedeli, da v jugovzhodni Aziji, Rusiji in celo v nekaterih vzhodnoevropskih državah iztrebke perutnine s farm trosijo v jezera, reke, predvsem pa v intenzivno upravljane ribnike, ter tako gnojijo oziroma povečujejo rast rib. Če dobro pomislimo, so labodi grbci letos oktobra na Hrvaškem in v Romuniji poginili ravno na intenzivnih ribnikih. Na nujno opuščanje tovrstne »visoko rizične proizvodne prakse« danes opozarja celo organizacija FAO pri Združenih narodih. Tu se nehote spomimo podobne bolezni norih krav. Krave so krmili s kostno moko, kar pa ni nič drugega kot zmleti in posušeni klavniški odpadki. Krivca za izbruhe aviarne influence zato ne gre iskati med divjimi pticami, pač pa je zanjo nedvomno odgovoren človek.

Mi bomo ptice pevke v teh mrzlih dneh še vedno krmili. Prav tako se bomo še naprej bojevali za vsak kotichek močvirja, ki ga bomo le lahko ubranili pred pozidavo ali izsušitvijo. Obenem pa bomo skrbno in strokovno spremljali ter se odzivali na tegobe, ki nam jih prinaša globalizacija.

V naslednjem letu nas čaka veliko dela. Odpirajo se stare fronte, pričakujemo pa tudi nove nepričakovane izzive. Enega smo si nakopali sami, vendar z veseljem. Jeseni drugo leto bomo v Ljubljani gostili Evropsko srečanje partnerjev BirdLife International. Na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije imamo sicer pisarno delavnih in usposobljenih ljudi. Potrebovali pa bomo, dragi člani, tudi nekaj vaše pomoči. Iz izkušenj vemo, da je za izpeljavo takšnih dogodkov potrebno angažiranje velikega kroga članstva. Ne dvomim, da bomo Sloveniji in svetu s skupnimi močmi pokazali, kako trdna in močna je naša organizacija.

V teh prazničnih dneh ob koncu leta, ko imamo sicer vsi še kaj za postoriti, ne smemo pozabiti naših sodelavcev in prijateljev. Prepričan pa sem, da ne boste pozabili tudi naših pernatih prijateljev. Najbrž nas letos ob krmilnicah ne bo čakalo na tisoče pinož, kot se je to zgodilo lansko leto. Veselje in zadovoljstvo ob druženju s prijatelji pa zato ne bo zato nič manjše.

Slavko Polak

Kako zanimiv je v resnici svet ptic

//Davorin Tome

1, 2: Nekatere vrste ptic so si med sabo tako podobne, da jih prepoznamo le na podlagi znanja, ki smo ga nabirali leta in leta. Še posebej to velja, če opazujemo v slabih pogojih, ko se vsi pomembni znaki za določanje ne vidijo. V takšnih primerih je določitev odvisna od izkušenosti, pa tudi mere samokritičnosti opazovalca. Črnovratega ponirka (*Podiceps nigricollis*) ločimo od malega (*Tachybaptus ruficollis*) tudi po silhueti - izda ga rahlo prifrknjen kljun. Igra svetlobe pa lahko vsak kljun naredi na prvi pogled nekoliko prifrknjen. foto: Davorin Tome

V tej rubriki tokrat zadnjič izpod mojega peresa prebirate o zanimivostih iz življenja naših pernatih sosedov na planetu. Zagotavljam vam, da je bila vsaka zgodba v vsaki nanizanki zapisana v dobri veri, da je resnična. Pa vendarle, ste se kdaj, morda ob kakšnem izmed še posebej nenavadnih opisov, vprašali, do kod v resnici segajo prave podobe in zgodbe iz sveta ptic, od kod naprej pa jih izkrivljajo domišljija raziskovalcev, njihova neukost ali celo nečastna preračunljivost? Če se še niste, se boste zagotovo ob koncu tega prispevka. A dalj kot do vprašanja boste težko prišli, saj meje ni mogoče zlahka postaviti. Doslej ni to uspelo še nobeni reviji, tudi najboljšim na svetu ne. K sreči pa primerov, kot so opisani spodaj, (verjetno) ni veliko.

Med vrsticami **o ponovnem odkritju** slonokoščene žolne (*Campephilus principalis*) v prejšnji številki Sveta ptic smo spoznali tudi novo metodo oživljanja izumrlih vrst. Namesto zapletenih genskih manipulacij, kot v filmu Jurški park, vzameš pot pod noge in preiščeš še neraziskane koticke planeta. V resnici je »nova« metoda precej stara in z njo se ukvarja kar nekaj ljudi. Stara je celo toliko, da ima že uveljavljeno ime - kriptozoologija. Ne boste verjeli, a ta trenutek je na svetu več kriptozooloških odprav, ki iščejo Jetija, Nesi, Veliko nogo, izumrle dinosavre, moe in še in še. Skupno vsem je, da imajo neki otipljiv dokaz o obstoju tistega, kar iščejo. Običajno kratek, s tresočo se roko posnet film, megleno fotografijo ali presenetljivo jasno pričevanje očividca, ki mu je ob najbolj razburljivem trenutku v življenju zatajil prst nad sprožilcem. Seveda, tu in tam kakšni odpravi res tudi uspe in vrsto ponovno predstavi svetu. Pa je to uspelo ekipi ornitologov iz univerze v Itaki pod vodstvom Johna Fitzpatricka, ki je iskala žolno?

Mnenja med strokovnjaki so deljena. Kratki, megleni video-film in posnetek oglašanja vseh ni prepričal, da je Elvis res še živ (ptico so poimenovali po Elvisu Presleyu, ki se je rodil v bližini kraja odkritja - morda tudi zato, ker nekdanj priljubljenega pevcu številni ljubitelji še vedno srečujejo, čeprav je umrl že leta 1977). Menijo, da bi več kot 18.000

ur posnetega traku, ki ga snemajo z najsodobnejšimi avtomatskimi napravami, in skupine prostovoljcev, ki se zbirajo v gozdovih, pač morale postrčiti s čim več, če ptica res še živi. Nekateri tudi zatrjujejo, da je edini posnetek tako slab, da ptice ni mogoče ločiti od dokaj pogoste in detlu zelo podobne čopaste črne žolne (*Dryocopus pileatus*).

V ozadju romantičnega iskanja izumrle vrste pa poteka še druga zgodba, ki jo razkriva revija Nature. Ni skrivnost, da je med naravovarstveniki administracija sedanjega ameriškega predsednika Busha precej nepriljubljena. Novico o odkritju (skoraj) izumrle vrste so zato predsednikovi možje pograbili z obema rokama in skušali popraviti slab vtis. Projektu obuditve mrtve ptice so namenili 10 milijonov dolarjev pomoči. Denarja niso pobrali od davkoplačevalcev na sveže, ampak so ga vzeli drugim naravovarstvenim projektom, med katerimi nekateri že nekaj let žanjejo zavidljive uspehe. Politična poteza je tako še dodatno razcepila strokovno javnost. Ali se spleča ogroziti več vrst z dobrimi obeti za ohranitev na račun druge, pri kateri je verjetnost za doseg cilja precej negotova? Odgovor na vprašanje se morda skriva v tem, da je John Fitzpatrick, vodja iskalcev izumrle ptice, med izbranci, ki občasno peljejo na tvičerijo Lauro Bush. Ja, tudi prva dama rada opazuje ptice.

3

4

Druga zgodba je potekala v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ptice pa imajo v njej le eno izmed glavnih vlog. Stanley Temple je bilo ime ekologu, ki je takrat hodil po Mauritiusu in popisoval ptice. Povsem mimogrede je zbral tudi zanimive podatke o endemitu med drevesi, vrsti z latinskimi imenom *Calvaria major*, ki je poznana po tem, da ima tako čvrsta semena, da jih težko zdrobiš tudi s kladivom. Na celotnem otoku, kjer je bila vrsta svojčas zelo pogosta, je odkril le še nekaj več kot 10 dreves. Vsa so bila stara več kot 300 let, mlajših ni bilo.

Najbolj poznan endemit z otoka Mauritius, verjetno tudi najbolj poznan endemit sploh, je izumrla ptica dodo (*Raphus cucullatus*). V 15. stoletju so ga odkrili portugalski pomorščaki, prvopristopniki na otoku, Nizozemci so o vrsti zapustili prve zapise. Ptica je bila precej velika in zelo zvedava. Ljudi se ni izogibala. Kljub temu, da je bilo njeno meso menda nepojmljivo slabega okusa, povrhu pa še trdo in žilavo tudi po petih urah kuhanja, so mornarji ptice v dobrih 100 letih vse do zadnje požrli. Zadnji živi primerki so v naravi opazovali leta 1662, ravno kakih 300 let pred tem, ko je na otok stopil Stanley Temple.

Ugotovitev, da na otoku ni mladih kalvarij že toliko časa, kolikor časa ni tudi dodoja, je Temple objavil v reviji Science. Podkrepil jo je s povsem verjetno zgodbo - semena kalvarije vzklijejo le, če se trda lupina predhodno zmehta v dodojevem prebavnem traktu. In ker dodoja že 300 let ni več, na otoku uspevajo samo še toliko in več stara drevesa. Skratka, drevo je tik pred izumrtjem. Senzacionalno novico, senzacionalno predvsem zaradi odkrite povezave med vrstama, so povzele številne poljudne publikacije, čeprav je Temple v prispevku zamolčal, da sta medsebojno odvisnost kalvarije in dodoja že opisala dva botanika pred njim, in sicer leta 1941. Dolgo pa nihče ni vprašal, kaj si o odkritju mislijo tisti, ki se na rastlinstvo Mauritiusa dobro spoznajo. Takoj bi izvedel, da je bil Temple v resnici presneto slab botanik. Mlada drevesa vrste *Calvaria major* so drugačna od starih, bolj so podobna nekaterim drugim, sorodnim vrstam

dreves. Ko bi bil Temple to vedel, ne bi pisal, da je drevo tik pred izumrtjem. Mladih dreves je bilo v resnici takrat na otoku kar nekaj in brez dodoja kalijo še danes, 350 let od tega, ko je izumrl.

Tretja zgodba, ki se je začela precej preden je Temple prvič stopil na Mauritius, dobiva epilog še danes. Angleški polkovnik, Richard Meinertzhagen, je dolgo veljal za dobrega kronskega vojaka in tudi predanega znanstvenika. Na svojih potovanjih po Aziji in Afriki je poleg dela, ki mu ga je narekovala služba, zbiral tudi primerke ptic. Kot vojaku, vajelemu streljanja na žive cilje, mu to ni bilo težko. Še pred smrtjo leta 1976 je celotno zbirko okoli 20.000 ptic podaril Angleškemu prirodoslovnemu muzeju. Potem pa je leta 1993, po spletu okoliščin, na pristnost polkovnikovega darila padla senca dvoma. Po uvodni preiskavi celotnega materiala z najsodobnejšimi forenzičnimi metodami se je sum potrdil in sledilo je deset let trdega dela, da so ga lahko predstavili kot goljufijo in jo tudi dokazali. Meinertzhagen je veliko podarjenih ptic pokradel v muzejih po vsem svetu, spremenil napise na etiketah sebi v prid, izvirne informacije pa zavrgel. Zemljevidi o razširjenosti nekaterih vrst, ki jih danes prebiramo po knjigah, tako vključujejo podatke o krajih, kjer vrste v resnici nikoli niso živele. Med številnimi zgodbami o prevarah, desetletja skritimi v ponarejenih etiketah, pa imajo nekatere ob koncu povsem nepričakovan preobrat. Kot na primer ta, kako je polkovnik na zdaj poznan, nečeden način postal človek, ki je leta 1914 zadnji v naravi videl gozdnega čuka (*Heteroglaux blewitti*), ki je pred tem, na podlagi istega, ukradenega preparata, veljal za izumrlega že dvajset let. In preobrat? Ornitologinja Pamela Rasmusen, ki je velik del svojega življenja posvetila raziskovanju goljufive narave polkovnika, je med eno izmed odprav v Indijo, kjer je preiskovala zmešnjavo, ki jo je zakuhal stari vojak, vrsto ponovno našla v gozdu živo in zdravo. Nekaterim obuditev vrste od mrtvih resnično uspe. ●

3: Kdo zna določiti vrsto muharja samo na podlagi opazovanja samice? Velikost bele lise na peruti nam je pri tem lahko precej v pomoč. A kaj ko na naša opazovanja vplivajo tako številni subjektivni dejavniki. Kot na primer ta: znano je, da se med dvema zelo podobnima možnostma, kateri vrsti pripada opazovani osebek, večkrat odločimo za vrsto, ki je bolj redka, čeprav nam že sama logika pravi, da tu nekaj ni v redu. Napačna določitev se potem prenaša iz generacije v generacijo. Na fotografiji je samica belovratega muharja (*Ficedula albicollis*).
foto: Tomaž Mihelič

4: Slonovske ptice (družina Aepyornithidae) so izumrle nekje v 16. ali 17. stoletju. Bile so največje ptice vseh časov. V višino so merile do 3 m, tehtale so skoraj pol tone. Živele so na Madagaskarju. Ker so bile tako velike (težko jih je spregledati) in ker je na Madagaskarju večina narave že uničena (nedotakljenih gozdov, kjer bi jih lahko iskali praktično ni več), niso prav priljubljen cilj kriptozooloških raziskav.
foto: Tomaž Mihelič

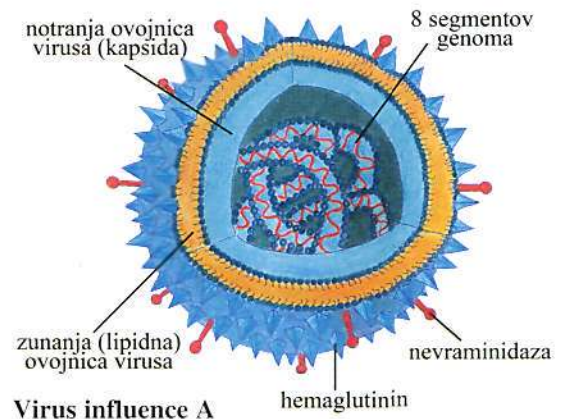
1

1: Veliko perutnine na kupu. Na katmandujski tržnici v Nepalu race kar same pridejo na prodajno mesto, kjer jih pokrijejo s košarami. foto: Katarina Prosenč Trilar

»Zaradi ptičje gripe je v JV Aziji umrlo 64 ljudi, pobili pa so 150 milijonov gojene perutnine.« »Potrjena najnevarnejša oblika virusa H5N1 pri divjih pticah v Romuniji, Turčiji in na Hrvaškem.« »V pandemiji gripe, ki bo začela razsajati v naslednjih treh letih, bo pomrlo 50 milijonov ljudi«, so trditve, ki jih v zadnjem mesecu čivkajo že vrabci po žlebovih. In kakšna je resnična nevarnost za pojav ptičje gripe pri prostoživečih pticah, za pojav okužbe pri gojeni perutnini in za pojav bolezni pri človeku v Sloveniji?

Gripa je bolezen, ki jo povzročajo virusi influence (družina Orthomixoviridae). Ti virusi nastopajo v treh tipih: A, B in C. Najhujša je influenza A, saj povzroča epidemije in pandemije pri ljudeh in ubija gojeno perutnino. Virus influenza B in C krožita le med ljudmi in povzročata nekoliko blažja obolenja.

Viruse influence A delimo na podtipne glede na beljakovine na površini virusa. To sta beljakovini hemaglutinin (H) in nevramidaza (N). Hemaglutinini omogočajo, da se virus pritrdi na receptor in vstopi v gostiteljsko celico, nevramidaze pa posredujejo pri sproščanju novonastalih virusov iz okužene celice. Hemaglutininov je 16, nevramidaz pa 9 različnih oblik in z njihovo kombinacijo označujemo podtip virusa influence A (npr. H5N1).

GRIPA, PTIČJA GRIPA, EPIDEMIJA, PANDEMIJA

//Tomi Trilar in Katarina Prosenc Trilar

Človeška gripa

Gripa spremlja človeštvo, odkar so se naši predniki začeli zbirati v skupine in gojiti domače živali, od katerih so se verjetno prvič okužili z virusom influence.

Človeški sevi virusa influence A imajo tri podtipa H (H1, H2 in H3) in dva podtipa N (N1 in N2). Bolezen, imenovana človeška gripa, se pojavlja sezonsko v hladnih mesecih. Oboli največ majhnih otrok, potek bolezni pa je najtežji pri starejših osebah in tistih s kroničnimi boleznimi. Proti tej sezonski gripi se lahko zaščitimo s cepljenjem.

Ptičja gripa

V ptičjih sevih virusa influence A nastopa vseh 16 podtipov H in vseh 9 podtipov N. Med njimi so podtipi, ki jih označujemo kot virus influence A H5, A H7 in A H9 in povzročajo bolezen, imenovano »ptičja gripa« (tudi »piščančja gripa«, »kokošja kuga« ali »aviarna influenza«). Potek okužbe pri ptičih je različen: od blage do hude oblike, zaradi katere ptica pogine. Hudo obliko imenujemo »visoko patogeni ptičji virus influence« ali po angleško »highly patogeni avian influenza (HPAI)«.

Rezervoar ptičjega virusa influence so različne ptice, največkrat prosto živeče race in gosi. Doslej so našli viruse influence pri več kot 90 vrstah ptic. Divjim pticam okužba navadno ne povzroča posebnih težav, saj so naravni rezervoar za ptičji virus influence. Virusi, ki jih izločajo z iztrebki, se prek vode prenašajo na druge vodne ptice in se lahko zanesejo na perutninske farme. Ptičji tip virusa influence kroži v populaciji domače perutnine in lahko se zgodi, da spremeni svoje lastnosti. Iz virusa influence, ki ni bil nevaren, se spremeni v visoko patogeni tip (HPAI). Tak tip virusa se naglo širi med živalmi, obolela perutnina pa v kratkem času pogine. Kot vsi virusi influence tudi visoko patogeni tip (HPAI) dobro in dolgo časa preživi v okolju. Zadnji izsledki kažejo, da v iztrebkih preživi najmanj 14 dni, v poginuli ptici pri sobni temperaturi do 4 dni in v poginuli ptici pri 0° C do 20 dni. Zaradi svoje obstojnosti se zlahka prenaša s farme na farmo, če se ne odredijo strogi higienski ukrepi. Pogosto je treba uničiti vse živali na farmi, uvesti karanteno za perutnino v okolici okužene farme, pooprčiti higienske mere, da se virus ne prenaša naprej prek okužene opreme, kletk, prevoznih sredstev in oblačil zaposlenih. Ptičji virusi influence so pred decembrom 2003 le redko povzročali hude epidemije na perutninskih farmah. Od leta 1959 smo zabeležili 21 izbruhov ptičje gripe z visoko patogenim ptičjim virusom influence in samo eden od njih se je razširil na perutninske farme zunaj prvotne države. Visoko patogeni ptičji virus influence A H5N1 se je prvič pojavil leta 1997 na tako imenovanih mokrih tržnicah v Hong Kongu, vendar so ga oblasti s hitrimi in drastičnimi ukrepi obvladale. Decembra 2003 se je visoko patogeni ptičji virus influence A H5N1 pojavil vnovič. Iz nenadzorovane okužbe na perutninskih farmah v Koreji se je bliskovito razširil na Japonsko, Tajvan, Tajsko, v Vietnam, Laos, Kambodžo in Indonezijo ter nedavno tudi na Kitajsko. Epidemij na farmah niso mogli zatreti in ptičja gripa se je razširila na druge države (Kazahstan, Rusija, Romunija, Turčija, Hrvaška, Kuvajt) in pred nedavnim s perutnine

tudi na prosto živeče ptice.

Danes še vedno ne moremo z vso gotovostjo odgovoriti na vprašanje, ali se prosto živeče ptice, okužene z visoko patogeno obliko virusa, sploh lahko selijo na daljše razdalje ali pa so zaradi hitrega poteka bolezni preveč oslABLJENE za selitev. Čeprav se ponekod vodne ptice selivke navajajo kot možni vir prenosa virusa na okuženo območje, pa nikjer ni mogoče popolnoma izključiti drugih oblik prenosa virusa (npr. transporta okužene žive perutnine, perutninskih izdelkov ali okužene opreme). Zaskrbljujoče dejstvo je, da še vedno mnogo več vemo o selitvenih poteh prosto živečih ptic kot pa o transportnih poteh perutnine in perutninskih izdelkov.

Ptičja gripa pri ljudeh

Ptičji virusi influence običajno niso okužili ljudi. V Hong Kongu se je leta 1997 prvič zgodilo, da je ptičji tip virusa influence A H5N1 povzročil okužbo dihal pri 18 ljudeh, kar šest jih je umrlo. Hkrati je z istim visoko patogenim ptičjim virusom (HPAI) v Hong Kongu obolela tudi perutnina. Na srečo pa se virus influence A H5N1 ni prenašal s človeka na človeka, ampak le neposredno z okužene perutnine. Oblasti so takrat ukrepale hitro in drastično, saj so v treh dneh uničili vso perutnino na otoku, okoli 1,5 milijona živali, kar je epidemijo naglo omejilo.

V Hong Kongu so pri ljudeh zaznali tudi ptičji virus influence A H9N2 leta 1999 (dva obolela) in v decembru 2003 (en sam bolnik), vendar je bila bolezen zelo blaga. Tudi pri perutnini ta tip influence ne povzroča težkih oblik bolezni. V februarju 2003 sta v Hong Kongu oboleli dve osebi, ki sta se okužili s ptičjim tipom influence A H5N1, en bolnik je umrl. Na Nizozemskem se je februarja 2003 na perutninskih farmah začela širiti visoko patogeno influenza A H7N7, ki je povzročila ogromno gospodarsko škodo. S tem tipom se je okužilo in obolelo 83 ljudi, ki so delali na okuženih perutninskih farmah. Večinoma je bil potek bolezni lahek, umrla je ena oseba.

Po izbruhu visoko patogenega ptičjega virusa influence A H5N1 na perutninskih farmah v Aziji decembra 2003 so januarja 2004 v Vietnamu dokazali okužbo z istim tipom virusa pri štirih ljudeh, ki so zaradi okužbe tudi umrli. Okužba se je bliskovito širila po perutninskih farmah in vzporedno so obolevali tudi ljudje. Trenutno stanje na dan 16. 12. 2005 je 150 milijonov pobite gojene perutnine, 139 zabeleženih okužb pri ljudeh, od katerih jih je 71 umrlo. Za zdaj ni dokazano, da bi se ta tip influence prenašal med ljudmi.

Epidemija

Epidemija gripe je vsakoleten sezonski pojav v hladnem delu leta. Na severni polobli od septembra do marca, na južni od junija do septembra. V tropskih območjih virusi influence krožijo vse leto in pojavlja se več manj značilnih vrhov epidemije. Vsakoletne epidemije se pojavljajo, ker se virusi influence ves čas nekoliko spreminjajo. Povzročajo jih virusi, ki se med ljudmi dobro prenašajo. Epidemija pomeni, da v kratkem času oboli veliko ljudi, ki se s katerim od sevov virusa gripe, ki to sezono kroži, še niso srečali. Epidemija traja 6 do 8 tednov.

2

2: Prodajalka kokoši na katmandujski tržnici
foto: Tomi Trilar

3

3 in 4: Ljudje na azijskih tržnicah prihajajo v zelo tesen stik s perjadjo. Na odprti tržnici v Kuala Lumpurju v Maleziji prodajajo živo perutnino v neposredni bližini mesnih izdelkov.
foto: Tomi Trilar

Pandemija

Pandemija gripe je epidemija velikih razsežnosti, ki nastane potem, ko se pojavi tip virusa, s katerim se človeštvo dotlej še ni srečalo in zato proti njemu ni imelo nobene odpornosti.

O pandemijah gripe, ki so se pojavljale v časovnih presledkih od 10 do 50 let, poročajo že v prvih zgodovinskih zapisih. Te pandemije so se razširile po vseh celinah in zahtevale ogromno smrtnih žrtev. V povprečju so se vsako stoletje pojavile po tri pandemije, v 20. stoletju so to bile španska gripa leta 1918, azijska gripa leta 1957 in hongkonška gripa leta 1968.

Najhujša zabeležena pandemija v človeški zgodovini je bila španska gripa, ki jo je povzročil virus influence A H1N1. V manj kot enem letu je zahtevala 40 do 50 milijonov življenj, to je približno petino takratnega prebivalstva. Umirali so predvsem zdravi ljudje, mlajši od 35 let, ki jih je pobralo v manj kot 48 urah. Izčrpani od vojne ter oslabiljeni zaradi gripe in pomanjkanja hrane so podlegli hudi pljučnici ali bakterijskim okužbam, ki so gripi sledile, saj takrat še niso poznali antibiotikov. Poznali niso niti povzročitelja gripe, ki so ga odkrili šele leta 1933. Zelo zgovorna je primerjava, da je krvni davek na bojiščih prve svetovne vojne znašal »le« okoli 8,3 milijona ljudi.

Kasnejši pandemiji leta 1957 in 1968 sta bili blažji, saj je vsaka zahtevala nekaj čez milijon človeških žrtev. Povzročila sta ju virusa influence A H2N2 in A H3N2, ki sta oba nastala s kombinacijo človeškega in ptičjega virusa, najverjetneje v prašičih kot vmesnih gostiteljih. Nasprotno pa je špansko gripo povzročil spremenjeni (mutirani) virus ptičje gripe, ki je preskočil neposredno s ptičev na človeka. To so nedavno potrdili z analizo virusov iz pljuč, odvzetih iz trupel Eskimov, ki so se do današnjih dni ohranila zamrznjena na Aljaski.

Kako nastane nova pandemija

Gostitelji virusa influence A so poleg ptic in ljudi tudi prašiči in konji. Prašiči so dovzetni za okužbo s prašičjimi ter hkrati tudi s ptičjimi in človeškimi virusi influence A. Če se v dihalih prašiča v isti celici srečata dva različna virusa influence A, na primer ptičji in človeški, si lahko izmenjata genski material in nastane nov, kombiniran tip. Takšno kombiniranje je možno tam, kjer velike množice ljudi in živali, predvsem prašičev in perutnine, živijo tesno skupaj (npr. v JV Aziji). Če se s kombiniranim tipom virusa ljudje pred tem še niso srečali in zato proti njemu niso odporni, ter če povzroča obolenja z veliko smrtnostjo in ima sposobnost širjenja med ljudmi, so izpolnjeni pogoji za nastanek nove pandemije.

Kdaj lahko pričakujemo naslednjo pandemijo

Tega seveda nihče ne ve. Možnosti in napovedi je neskončno mnogo. Od najbolj pesimistične, ki pravi, da se nova pandemija že nekje kuha in je samo še vprašanje časa, kdaj se bo razširila, do najbolj optimistične, ki pravi, da nove pandemije ne bo v tem stoletju. Toda kakšna je verjetnost na podlagi znanih dejstev?

V zadnjem času se pojavlja vedno več jasnih opozorilnih znakov, da stojimo na pragu prve pandemije 21. stoletja. V njen prid govori že statistika, saj je od zadnje pandemije gripe preteklo že 37 let, in zelo verjetno je, da se bo zelo kmalu spet pojavil nov smrtonosni virus. Trenutno je najverjetnejši kandidat za povzročitelja naslednje pandemije visoko patogeni ptičji virus influence A H5N1, ki se množično širi med pticami in nas je v zadnjih dveh letih že večkrat presenetil. Izpolnil je že dva od treh potrebnih pogojev za pojav pandemije. Je nov virus, proti kateremu niso odporne niti ptice, kaj šele ljudje. Pri pticah in tudi ljudeh povzroča hudo obolenje z veliko smrtnostjo. Manjka mu le še sposobnost širjenja med ljudmi, saj se za zdaj širi predvsem med pticami. Na ljudi preskoči le takrat, kadar je člo-

vek v resnično tesnem stiku s perutnino, predvsem z njenimi iztrebki, perjem in prahom, na katerem so iztrebki, v glavnem z različnimi delci, ki jih lahko vdihne. Prenos s človeka na človeka kljub nekaterim sumom še ni bil dokazan. Vendar pa se na kmečkih dvoriščih nekaterih predelov JV Azije z množico ljudi, perutnine in prašičev v tesnem stiku ustvarjajo idealne razmere za kombiniranje različnih virusov influence A.

Protivirusna zdravila

Kot eno izmed pomagal za zajezitev pandemije oziroma za omilitev njenega poteka so protivirusna zdravila. Poznamo dve skupini zdravil proti gripi. Prva skupina (amantadin in rimantadin) preprečuje virusom influence vstop v celico. Amantadin se uporablja za zaščito (preventivo) in za zdravljenje, rimantadin pa samo za zdravljenje. Obe zdravili delujeta le na viruse influence A. Druga, novejša skupina zdravil (oseltamivir fosfat – trgovsko ime Tamiflu in zanamivir – Relenza) preprečuje namnoženim virusom izstop iz celice (inhibitor nevramidaze), ki tako ne morejo okužiti sosednih celic in se prenašati na novega gostitelja. Zdravili delujeta na viruse influence A in B ter se uporabljata za zaščito in zdravljenje. Za vsako od omenjenih zdravil pa so že znani sevi virusa influence, ki so nanj odporni. Nekateri sevi so odporni tudi na več zdravil skupaj.

Za zdravljenje mora človek vzeti zdravilo najkasneje v 48 urah po nastopu prvih bolezenskih znakov. Zdravljenje ublaži potek gripe in lahko prepreči zaplete (na primer pljučnico) pri bolj ogroženih ljudeh (starejše osebe in tiste s kroničnimi boleznimi).

Cepivo

Cepivo proti gripi je sestavljeno iz inaktiviranih (mrtvih) virusov gripe ali njihovih delcev, ki v našem telesu sprožijo tvorbo protiteles. Da bi bilo cepivo učinkovito, morajo biti v njem sevi virusov, ki so kar najbolj sorodni tistim, ki v posamezni sezoni krožijo med ljudmi. Zato Svetovna

zdravstvena organizacija (WHO) vse leto zbira podatke o sevih virusov, ki se pojavljajo po vsem svetu. Na osnovi teh podatkov se odločijo, kateri sevi morajo biti v cepivu za naslednjo sezono, in to sporočijo proizvajalcem. Vsako leto sta v cepivu dva seva influence A in en sev influence B. Sestava letošnjega cepiva za severno poloblo je: A/NewCaledonia/20/1999(H1N1), A/California/7/2004/(H3N2) in B/Shanghai/361/2002.

Če želimo izdelati cepivo proti nekemu virusu, moramo virus najprej namnožiti. Virusi potrebujejo za namnoževanje žive celice. Viruse influence lahko v zadostnih količinah za izdelavo cepiva namnožimo le v oplojenih kokošjih jajcih. Potem je treba virus prečistiti, ga inaktivirati, ugotoviti njegovo učinkovitost in varnost ter ga pripraviti v odmerke za uporabo. Postopki izdelave so zelo zahtevni in cepivo mora ustrezati visokim pogojem kakovosti, zato je pot od začetka proizvodnje do uporabnika dolga. Sestavo cepiva, ki ga uporabljamo to jesen in zimo (2005/2006) na severni polobli, so določili že februarja 2005. Določanje sestave cepiva poteka dvakrat letno: februarja za severno poloblo in oktobra za južno. Približno v mescu maju pa morajo države proizvajalcem sporočiti, koliko cepiva bodo kupile, da ga je mogoče pripraviti v zadostni količini.

Če bi zaradi pandemije nujno potrebovali novo cepivo, bi zaradi opustitve nekaterih izjemno strogih kontrol obdobje izdelave lahko skrajšali na 3 do 4 mesece. Seveda bi morala biti varnost cepiva še vedno zagotovljena. Z uporabo takšnega cepiva bi morda lahko zaščitili območja, ki jih pandemija še ne bi zajela, ali pa zajezili drugi val pandemije. Poudarimo, da pandemije še ni in da nikakor ne moremo predvideti, kateri sev virusa influence jo bo povzročil, zato ustreznega cepiva ni mogoče izdelati na zalogo.

Ukrepi v Sloveniji

Tudi med divjimi pticami v Sloveniji obstaja verjetnost okužbe z visoko patogenim ptičjim virusom influence A H5N1, saj so naše gnezdeče, seleče se in prezimujoče popu-

5: Intenzivna reja perutnine po azijsko
foto: Tomi Trilar

6: Intenzivna reja perutnine po evropsko
foto: Jurij Helbl

7

7: Zelo pereč problem pri morebitnem razširjanju ptičje gripe je tudi ilegalna trgovina z divjimi pticami.
foto: Tomi Trilar

8: Vrečka s »kosi-
lom«
Foto: Tomi Trilar

8

lacije ptic prek selitvenih poti povezane z območji, kjer se je ptičja gripa pri divjih pticah že pojavila.

Za priprave na razsajanje bolezni pri živalih in preventivne ukrepe v Sloveniji je zadolžena Veterinarska uprava Republike Slovenije (VURS). VURS je že leta 2003 predpisal odvzem določenega števila vzorcev prosto živečim pticam in njihovo testiranje na visoko patogene ptičje viruse influence. Konec oktobra 2005 je VURS na ozemlju celotne Slovenije, razen gorskih območij Alp, predpisal prepoved gojenja perutnine na prostem.

Omenimo še uredbo EU, v kateri je objavljen seznam ptic selivk, ki so potencialna nevarnost za prenašanje visoko patogene ptičje viruse influence A H5N1. Te vrste so beločela gos (*Anser albifrons*), njivska gos (*Anser fabalis*), mlakarica (*Anas platyrhynchos*), konopnica (*Anas strepera*), dolgorapa rasa (*Anas acuta*), rasa žličarica (*Anas clypeata*), žvižgavka (*Anas penelope*), kreheljc (*Anas crecca*), reglja (*Anas querquedula*), sivka (*Aythya ferina*), čopasta črnica (*Aythya fuligula*), priba (*Vanellus vanellus*), togotnik (*Philomachus pugnax*), rečni galeb (*Larus ridibundus*) in sivi galeb (*Larus canus*). Sam od sebe pa se jim je s potrditvijo okužbe na Hrvaškem pridružil še labod grbec (*Cygnus olor*).

Če bi v Sloveniji našli divjo ptico, pri kateri bi z laboratorijskimi testi potrdili okužbo z visoko patogenim ptičjim virusom influence A H5N1, bo VURS okoli kraja najdbe razglasil 3-kilometrsko opazovalno območje. Znotraj tega območja bo prepovedan transport vseh domačih živali, omejeno gibanje prebivalcev, prepovedan vstop nepoob-

laščenim osebam in uveden poostren monitoring vse perutnine. Istočasno se bo na tem območju popolnoma prepovedal lov in plašenje prosto živečih ptic, saj bi s streljanjem lahko vznemirili druge potencialno okužene osebe, ki bi odleteli neznano kam in razširili bolezen na druga območja.

Če se bo ptičja gripa pojavila na perutninski farmi, bo uvedena popolna karantena okuženega objekta, dokler okužba ne bi bila laboratorijsko potrjena. Istočasno bo prepovedan transport vseh domačih živali v 3 km pasu. Če bi bila bolezen laboratorijsko potrjena, bodo nemudoma uničene vse živali na okuženi farmi in razglašeno 3-km okuženo območje. Znotraj tega območja bo prepovedan transport vseh domačih živali, omejeno gibanje prebivalcev, prepovedan vstop nepooblaščenim osebam in uveden poostren monitoring vse perutnine. Istočasno bo načrtan tudi 10-km opazovalni pas z nekoliko milejšim režimom.

Pa še to ...

Kot vse kaže, nas trenutno veliko bolj od stika z našimi prosto živečimi pticami ogroža ilegalna trgovina z eksotičnimi pticami. Spomnimo se eksotičnega gorskega kragulja, ki so ga tihotapili s Tajske. Odkrili so ga cariniki na letališču v Belgiji in ugotovili, da je bil okužen z visoko patogenim ptičjim virusom influence A H5N1.

Tudi legalno uvožene ptice so lahko vir nenadzorovanega vnosa virusa v državo. Veliko Britanijo je zgolj srečno naključje rešilo nenadzorovanega razširjenja bolezni iz zasebne karantene v Essexu. Kljub temu da je v karanteni v enem dnevu poginilo 53 sivouhih mesij (*Leiothrix argenteauris*), uvoženih iz Tajvana, je šele pogin dragocenega modroglavega pionskega papagaja (*Pionus menstruus*) iz Surinama vzpodbudil pristojne, da so poginule živali testirali. V karanteni je bila tudi kontrolna skupina piščancev, ki pa se ni okužila.

Veliko nelagodje povzročajo tudi poskusi tihotapljenega

V primeru, da opazite množični pogin ptic, nemudoma pokličite telefonsko številko 112, Center za obveščanje, kjer vas bodo usmerili na dežurnega veterinarja pristojnega Območnega urada Veterinarske uprave RS. Vaše sodelovanje je pomembno, saj je s hitrejšo prijavo pogina večja verjetnost, da pridemo do ustreznih vzorcev in ugotovimo vzrok pogina. Seveda pa je ptičja gripa samo eden izmed številnih možnih vzrokov množičnega pogina prosto živečih ptic.

perutninskega mesa v zabojnikih z zelenjavo ali z zelo dobro ponarejenimi veterinarskimi spričevali verodostojnih držav. Rejci iz azijskih držav namreč perutnino pogosto pobijejo, ko začne kazati bolezenske znake, da jo lahko še prodajo. Virus influence A je v zamrznjeni perutnini dolgo obstojen in bi lahko okužil človeka. S kuhanjem ali peko perutnine pri najmanj 70 °C se virus uniči.

Namesto zaključka odgovorimo še na vprašanje, kako ogroženi smo ljudje v Sloveniji. In, ali nas ogroža zimsko krmljenje ptic? Če na obe vprašanji odgovorimo karikirano, je možnost, da se danes v Sloveniji okužimo s ptičjo gripo, manjša od možnosti, da se nam na glavo zruši letalo. Visoko patogeni ptičji virus influence A H5N1 se iz okužene perutnine na ljudi prenaša samo v zelo tesnem stiku med perutnino in ljudmi in v slabih higienskih razmerah. Poleg tega doslej še ni bilo nobenega dokaza, da bi se človek okužil neposredno od prosto živeče ptice.

Poučili smo se o gripi in virusih, ki jo povzročajo. In kako naj zdaj ravnamo? Nikakor se ni modro odpovedati užitkom, ki nam jih dajejo pernatí lepotci, ki obiskujejo naše bogato obložene krmilnice. Naj vas povabiva še na tečaj za popisovalce vodnih ptic, ki ga naše društvo organizira prvi teden prihodnjega leta, in seveda na tradicionalno štetje prezimujočih vodnih ptic. Želiva vam obilo užitkov v naravi pri opazovanju, fotografiranju in digiskopiranju ptic. ●

9, 10 in 11: Veterinarska uprava Republike Slovenije (VURS) je že leta 2003 predpisala odvzem določenega števila vzorcev prosto živečim pticam in njihovo testiranje na visoko patogene ptičje viruse influence. Vzorčenje brisa grla in kloake pri črnoglavci (*Sylvia atricapilla*) ter priprava vzorca za transport v laboratorij. foto: Katarina Prosenec Trilar

12: Predvsem vodne ptice selivke predstavljajo potencialno nevarnost za prenašanje visoko patogene ptičje viruse influence A H5N1. Na sliki je rečni galeb (*Larus ridibundus*), ena od vrst s seznama ptic selivk iz uredbe EU o foto: Eva Vukelič

Turčija

//Dejan Bordjan in Ana Vidmar

Površina: 780.580 km²

Površina obstoječih IBA:

29.978 km² (4 %)

Št. prebivalcev: 63 milijonov

Najvišja točka: 5165 m gora Ararat

Število vrst ptic: 466 vrst v 57 družinah

Zanimive vrste ptic:

Rožnati pelikan (*Pelecanus onocrotalus*), kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*), pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*), klavžar (*Geronticus eremita*), marmorna raca (*Marmarometra angustirostris*), beloglavka (*Oxyura leucocephala*), belolisica (*Melanitta fusca*), brkati ser (*Gypaetus barbatus*), kraljevi orel (*Aquila heliaca*), rjasta kanja (*Buteo rufinus*), sokol plenilec (*Falco cherrug*), južni sokol (*Falco biarmicus*), kavkaški ruševac (*Tetrao mlokosiewiczzi*), kaspjski skalna kokoš (*Tetraogallus caspius*), frankolin (*Francolinus francolinus*), turška kotorna (*Alectoris chukar*), sultanka (*Porphyrio porphyrio caspius*), debelokljuni deževnik (*Charadrius leschenaultii*), ostrogasta priba (*Vanellus spinosus*), armenijski galeb (*Larus armenicus*), perzijski skovik (*Otus brucei*)

Zanimive vrste živali:

Anatolski leopard (*Panthera pardus tulliana*), volk (*Canis lupus*), šakal (*Canis aureus*), sredozemska medvedjica (*Monachus monachus*), bezoarska koza (*Capra aegagrus*), tekunica (*Spermophilus* sp.), sivi hrček (*Cricetulus* sp.), kaspjska vodna želva (*Mauremys caspica*), glavata kareta (*Caretta caretta*), orjaška črepaha (*Chelonia mydas*), agama (*Agama* sp.)

Zanimive vrste rastlin:

Vulkanski hrast (*Quercus vulcanica*)

Viri ogrožanja:

Intenzifikacija kmetijstva, lov, ribolov, urbanizacija, turizem, namakanje.

Turčija je dežela velike pestrosti. Ima zelo bogato kulturno zgodovino, saj je bila ravno zaradi svoje geografske lege že od nekdaj zanimiva za osvajalce. Za današnjo Turčijo je bil najpomembnejši Mustafa Kemal paša, bolj znan kot Atatürk (oče Turčije). Poleg bogate zgodovine Turčijo zaznamuje tudi izredna pokrajinska in podnebna pestrost. Je dežela visokih gora in neskončno dolgih peščenih plaž. V njej se stikajo vlažno črnomoško podnebje na severu, mediteransko podnebje ob obalah Sredozemskega in Egejskega morja ter suho celinsko podnebje v notranjosti Male Azije. Podnebni in reliefni pestrosti sledita tudi rastlinska in živalska raznolikost, ki popotnika spremljata in navdušujeta na vsakem koraku.

Prihod v glavno mesto Ankaro je napovedal čisto novo izkušnjo. Doma sva se poslovila od deževnega, tubornega vremena, tukaj pa naju je pozdravila širina modrega neba. Tudi ptičji svet je bil drugačen, že ob pristajanju sva iz letala videla bledega kupčarja (*Oenanthe isabellina*). Polna pričakovanja sva se odpravila na enomesečno popotovanje po centralni Turčiji.

Najino glavno prevozno sredstvo so bili avtobusi, dolmii in minibusi, s katerimi se da v Turčiji prepeljati celo v najbolj oddaljeno vas. Izkazali so se tudi kot odlično sredstvo za opazovanje razpršenih stepskih vrst. To sva izkusila že v prvih dveh dneh potovanja. Po daljnovodih ob cesti sva videvala južne postovke (*Falco naumanni*), rjaste kanje (*Buteo rufinus*), ki so v Turčiji najpogostejše ujede, črnočele (*Lanius minor*), rjave (*L. collurio*) in zakrinkane srakoperje (*L. nubicus*). Po poljih sva videvala jate laških škrajncev (*Melanocorypha calandria*), rožnatih (*Sturnus roseus*) in navadnih škorcev (*S. vulgaris*), posamezne blede (*Oenanthe isabellina*), navadne (*O. oenanthe*), sredozemske (*O. hispanica*) in turške kupčarje (*O. finschii*), v zraku velike jate čebelarjev (*Merops apiaster*).

Kapadokija

Za prvo destinacijo sva si izbrala jezero Tuz, ki je spomladi drugo največje jezero v Turčiji. Konec poletja pa postane velika slana puščava. Na jugu in jugozahodu se ob jezeru razprostirajo obsežna področja sezonsko poplavljenih slanih step. A žal je avtobus vozil le v severovzhodni del, kjer na jezero običajno prihajajo turisti po zdravilno blato in na bosonogi sprehod po soli. Tudi sama sva izkusila čudoviti občutek drobljenja majhnih kristalčkov pod nogami. V tej pokrajini so prevladovali čopasti škrajnci (*Galerida cristata*) in mali škrajnčki (*Calandrella rufescens*). Zanimivo pa je bilo srečanje z malim muharjem (*Ficedula parva*) v grmovju

hotela.

Naslednja postaja, ki nama je vzela nekaj dni, je bila dolina Ihlara jugovzhodno od jezera Tuz v centralni Turčiji. Sredi suhe stepske pokrajine je rečica Melendiz vklesala dolg kanjon z navpičnimi stenami, majhnimi slapovi in obrečno loko. V stene te doline je vklesanih več cerkva še iz časa kristjanov starega Rima. Ob reki sva imela priložnost opazovati povodne kose (*Cinclus cinclus*), vodomce (*Alcedo atthis*), bele (*Motacilla alba*), sive (*M. cinerea*) in rumene pastirice (*M. flava*). Pogosta ptica je bil sirijski detel (*Dendrocopos syriacus*), ki se je nemalokrat hranil tudi po skalah. V obrežni loki sva opazovala selitev ptic pevk, predvsem penic, med drugim skrivnega bledega vrtnika (*Hippolais pallida*). Večkrat sva videla balkanske (*Ficedula semitorquata*) in belovrate muharje (*F. hypoleuca*). Nad sabo sva opazovala spretno lovske polete kratkoprstega skobca (*Accipiter brevipes*), osamljenega škrajncarja (*Falco subbuteo*) in rjaste kanje (*Buteo rufinus*), ki se jim je na najširšem delu doline pridružil še par južnih sokolov (*Falco biarmicus*). Po skalah so se zadrževali zelo pogosti skalni brglezi (*Sitta neumayer*), skalni strnadi (*Emberiza cia*), skalni vrabci (*Petronia petronia*), skalne lastovke (*Ptyonoprogne rupestris*) in turška podvrsta šmarnice (*Phoenicurus ochruros ochruros*). Ob večerih sva opazovala več stoglave jate planinskih hudournikov (*Tachymarptis melba*) v njihovem večernem klepetu. Dolina Ihlare pa nama ni ostala v spominu samo zaradi pisane palete ptic, neverjetne pokrajine in zanimivih cerkva, pač pa tudi zaradi tekunic, ki jih lahko z malo potrpežljivosti zlahka opazuješ.

Iz Ihlare sva prek turističnega mesta Göreme v Kapadokiji, kjer sva z balonom letela nad pravilčno pokrajino in oprezala za žalobno sinico (*Parus lugubris*), potovala proti narodnemu parku Sultan Sazlıdi. Park je obsežno močvirno območje, ki je spomladi skoraj v celoti pod vodo, poleti

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1-6: Tipičen pogled na centralno-turško pokrajino, na podeželju so glavno prevozno sredstvo vzdržljivi osli, tekunica ob reki Ihlari, ob rekah se pogosto sončijo kaspijske vodne želve, lilijevke na peščenih sipinah, Atatürkov kip je pomemben simbol današnje Turčije in stoji v vsakem mestu. foto: Dejan Bordjan

7: Praviljni dimniki v pokrajini Kapadokija. foto: Dejan Bordjan

8

9

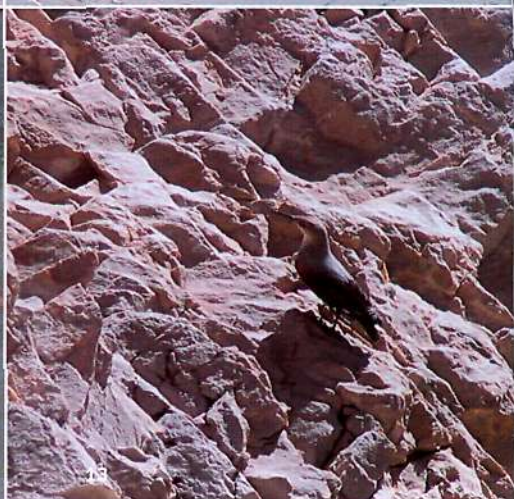
10

11

12

13

8: Črna štoklja (*Ciconia nigra*) je množična jesenska selivka Turčije, ki na dolgi poti postaja ob vodah.
foto: Dejan Bordjan

9: Jezero Tuz je v jesenskem času prostrana slana puščava.
foto: Dejan Bordjan

10: Na tisoče rožnatih pelikanov (*Pelecanus onocrotalus*) je prekrilo nebo.

11: Rumena pastirica (*Motacila flava*) je pogosta selilka, ki se ustavlja na vlažnih območjih.
foto: Dejan Bordjan

12: Redki velikani med počitkom na položju - rožnati pelikani (*Pelecanus onocrotalus*)
foto: Dejan Bordjan

13: Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*) je majhen skrivnostnež visokogorja
foto: Dejan Bordjan

pa se spremeni v tamarišino in slano stepo z ogromnim sestojem trstičja in majhnimi vodnimi okni. Na teh sva videla žličarke (*Platalea leucorodia*), različne čaplje in na stotine rac. Po plitvinah so bredli posamezni plamenci (*Phoenicopterus ruber*), štoklje (*Ciconia* sp.), plevice (*Plegadis falcinellus*), sabljarko (*Recurvirostra avosetta*) ter mnogo drugih pobreznikov. V trstičju so skakale trstnice (*Acrocephalus* sp.), trstni strnadi (*Emberiza schoeniclus*), plašice (*Remiz pendulinus*), modre taščice (*Luscinia svecica*) in brkate sinice (*Panurus biarmicus*). Nad trstičjem in redkim sestojem tamariše (*Tamarix* sp.) sva opazovala številne lunje (*Circus* sp.). Po slani stepi so se podili mali in laški škrjanci ter repaljčice (*Saxicola rubetra*). Dan pa so nama polepšale črne štoklje (*Ciconia nigra*), kar sto se jih je iz močvirja dvignilo v leteči dimnik in odletelo na jug.

Gorati del vzhodne Anatolije

Glavno mesto vzhodne Anatolije Kayseri leži pod vulkanom Erciyes Dadi (3916 m). Tam sva spoznala dva moška - brata, ki sta bila navdušena nad Slovani. Skupaj z njunim stricem smo imeli piknik ob zajezitvenem jezeru na 2500 m visokem prelazu tega vulkana. Tu sva se prvič seznanila z gorsko ornitofavno Turčije. Videla sva manjše jate rdeččelih grilčkov (*Serinus pusillus*), uhatih škrjancev (*Eremophila alpestris*) in posamezne vriskarice (*Anthus spinoletta*). Planinsko podobo so dopolnjevali planinski orli (*Aquila chrysaetos*). Na tem vulkanu sva opazila še dva preletnika. Črnočelega srakoperja smo mrtvega našli ob cesti, ribji orel (*Pandion haliaetus*) pa je pred najinimi presečenimi gostitelji ujel ribo in jo pojedel nedaleč v stran. Še bolj sva se seznanila s turškimi gorskimi pticami na štiritdnevem trekingu po narodnem parku Ala daglar. To je obsežno gorato območje v Vzhodnih Taurih med mesti Nidde, Kayseri in Adana. Tam sva se s pomočjo vodnika in dveh kobil povzpela čez dva 3400 m visoka prelaza in spala v dolinici več kot 3000 m visoko. Tukaj se spreletavajo več stoglave jate planinskih vrabcev (*Montifringilla nivalis*), pomešanih z uhatimi škrjanci. Ob redkih vodah sva opazovala planinske pevke (*Prunella collaris*), vriskarice, šmarni-

ce, komatarje (*Turdus torquatus*) in skalne plezalčke (*Tichodroma muraria*). Visoko nad nama so letale mešane jate planinskih kavk (*Pyrrhocorax graculus*) in vran (*P. pyrrhocorax*). Nikakršna redkost niso bili planinski orli in postovke (*Falco tinnunculus*). Med trekingom sva opazovala dve vrsti kur, v nižjih predelih turško kotorno (*Alectoris chukar*), v višjih kaspjsko skalno kokoško (*Tetraogallus caspius*). Te tukaj dosegajo svoj najzahodnejši del razširjenosti in jih je moč spomladi organizirano opazovati na skupnih rastiščih, kamor vas lahko lokalni ornitolog, znan kot afak, za dobro plačilo tudi vodi. Prebivalci teh vzhodno-anatolskih gora, ki pa jih žal nisva videla, so še rdečeperuti trobentar (*Rhodopechys sanguinea*), turška pevka (*Prunella ocularis*) in brkati ser (*Gypaetus barbatus*).

Obala Sredozemskega morja

V enem dnevu sva se z višine 3400 m spustila do Sredozemskega morja. Najprej sva obhodela laguno Akjatan pri mestu Karata, južno od mesta Adana. Tam sva kljub zagotovilom lokalnega trgovca, da na tej laguni ni ptic v tem letnem času, uživala v pogledu na več tisoč rožnatih pelikanov (*Pelecanus onocrotalus*). Ti so se kot zavesa dvignili nad vodo in zaokrožili nad nama. Nad gladino so lovile kaspjske čigre (*Sterna caspia*), na položjih so posedali galebi (*Larus* sp.). Po plitvi vodi so brodili plamenci. Obala je bila polna vodomcev in pobreznikov, med katerimi sta prednjačila rdečenogi martinec (*Tringa totanus*) in beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*). Med slanušami na obali so se podili škrjanci. Po grmovju so skakali rumenoriti bulbuli (*Pycnonotus xanthopygos*), iz visokih trstik so se oglašale prelestne prinije (*Prinia gracilis*), po daljnovidih pa so sedeli zakrinkani srakoperji. Kljub temu da je ta laguna mednarodno pomembno območje za ptice IBA, ni kaj prida zaščiten. Bombažna polja segajo do obale lagune, vsi vtoki v laguno so v kanalih. Precej drugače je bilo na naslednjem območju IBA, ki sva ga obiskala, obsežnem kompleksu delte Göksu. Tam je najvzhodnejše kotišče za sredozemsko medvedjico (*Monachus monachus*), prav tako pa tam ležeta jajca dve

14

15

16

17

18

vrsti morskih želv. V spomladanskem času se je prepovedano kopati znotraj zavarovanega območja. Že od daleč se nad enim od jezer dviga okostje ogromne betonske stavbe, ki so jo pred leti nehali graditi, ker posegi v območju delte pač niso dovoljeni. Veliko stopinj v pesku in pričanja ljudi govorijo o množici šakalov, ki so glavni plenilci v delti. Brezmejna količina različnih nevretenčarjev, kuščarjev, neokrnjenih peščenih obal in obsežnih trstičij pričajo, da gre za izredno bogato in neprecenljivo območje. Tukaj je ena večjih populacij sultank (*Porphyrio porphyrio*). Dokaz za to sva imela iz ene izmed opazovalnic, saj sva jih v enem vidnem polju imela kar pet. Vodna površina je bila polna življenja. Po trstičjih so se podili vodomci, mokoži (*Rallus aquaticus*) in čapljice (*Ixobrychus minutus*). Prek okoliških grmišč je potekala selitev ptic pevk, ki so se mešale z lokalnimi posebnosti. Med grmovjem so tekali izmuzljivi frankolini (*Francolinus francolinus*). V slanem jezeru so se hranili plamenci, na poljih so posedali pelikani, med njihovimi nogami pa so se potikali različni pobrežniki, med njimi so bile bolj zanimive sabljarke in sabljasti martinec (*Xenus cinereus*). Po žicah so posedale zapoznele zlatovranke (*Coracias garrulus*) in rdečenoge postovke (*Falco vespertinus*), nad njimi pa so krožile že prve jate žerjavov (*Grus grus*), ki tu v času preleta dosejajo več tisočglave jate. Po močvirnih travnikih in pašnikih so se hranile kravje čaplje (*Bubulcus ibis*) in različni pobrežniki. Proti večeru so po daljnovidih posedali čuki (*Athene noctua*). Nekoliko vstran so po evkaliptusovih gajih lovili izmirski gozdomci (*Halcyon smyrnensis*). V območju delte Göksu sicer živi kar 550 vrst ptic, med njim obe vrsti pelikanov, pritlikavi kormorani (*Phalacrocorax pygmeus*), zeleni čebelarji (*Merops persicus*), mali hudourniki (*Apus affinis*), črnobeli pasat (*Ceryle rudis*) itd. Veliki klinkač (*Aquila clanga*) in kraljevi orel (*Aquila heliaca*) prezimujeta v tem območju. V času spomladanske selitve so travniki preplavljeni s selečimi se belimi štokljami (*Ciconia ciconia*) in ostrogastimi pribami (*Vanellus spinosus*). Tu gnezdita tudi marmorna raca in beloglavka (*Oxyura leucocephala*). To bogato in enkratno pokrajino sva nerada zapustila, preganjal naju ni le čas, marveč tudi trume komar-

jev, ki so ob sladkih vodah v tem času kar preveč pogosti. Z najetim avtomobilom sva se odpravila proti pogorju Nur daglar, kamor sva šla opazovat selitev ujed. Po številnih peripetijah sva ob zajtrku uživala v selitvi malih klinkačev (*Aquila pomarina*), kačarjev (*Circaetus gallicus*), kratkoprstih skobcev, rjastih kanj, malih orlov (*Hieraaetus pennatus*), sokolov plenilcev (*Falco cherrug*) in egiptovskega jastreba (*Neophron percnopterus*). Pot nazaj naju je vodila ob laguni Yumurtalik, kjer sva se kratkočasila s pobrežniki, kaspjskimi čigrami in sredozemskimi galebi (*Larus auduimii*). Imela sva priložnost opazovati potek uspešnega lova sokola plenilca na turško grlico (*Streptopelia decaocto*). Pot sva nadaljevala ob obali proti zahodu in prispela na najjužnejšo točko Turčije, antično mesto Anamurium. Tam sva uživala, počivala in se pogovarjala s prijaznim gostiteljem Eserjem in njegovim očetom, ki je že na daleč opazil, da sva z Balkana, in vedel celo, kje je Slovenija. Ponoči so peli čuki, ob obali sva spremljala priložnostni prelet škrjančarjev, navadnih čiger (*Sterna hirundo*), ribjega orla in rdeče lastovke (*Hirundo daurica*). Končna destinacija potovanja je bilo mirno mestece Edridir ob istoimenskem jezeru. Tam sva tri dni počivala, spala in se sprehajala. Med temi sprehodi sva med rumenonogimi galebi prepoznala armenijskega galeba (*Larus armenicus*), ki je še ne dolgo tega veljal za podvrsto prej omenjenega. V obzidju majhnega gradu sva imela priložnost opazovati čuka med dnevnimi aktivnostmi. Za konec naju je čakala večurna vožnja do Ankare in nočitev v tej ogromni, prenaseljeni in onesnaženi prestolnici. Med poletom nazaj sva poskušala strniti vtise, hkrati pa z žalostjo opazovala velikanski oblak, ki se je vlekel vse od Črnega morja do Avstrije in še dalje. Kot po čudežu je zijala majhna jasnina nad dunajskim letališčem, kot nekakšen spomin na sončni mesec dni pohajkovanja po Turčiji. ●

14: Speči vulkan Erciyes nad jezercem v nacionalnem parku Sultan Sazligi
foto: Dejan Bordjan

15: Planinska pevka (*Pruinella collaris*) pri jutranjem čiščenju v našem kampu v pogorju Ala Daglar
foto: Dejan Bordjan

16: Gorovje Ala Daglar in najvišji vrh Demirkazik
foto: Dejan Bordjan

17: Čuk (*Athene noctua*) je presenetljivo opazna ptica starejših naselij.
foto: Dejan Bordjan

18: V stepski pokrajini so škrjanci najpogostejše vrste ptic. Na sliki je kratkoprsti škrjanček (*Calandrella brachydactyla*).
foto: Dejan Bordjan

Divji petelin in gozdni jereb v slovenskih Dinaridih //Mirko Perušek

1: Rastišča divjih petelinov (*Tetrao urogallus*) so v slovenskih Dinaridih postala redka, na njih pa se spomladaj pogosto pojavijo le posamezni petelini.
foto: Tomaž Mihelič

2: Kura divjega petelina išče plodove na gozdnih posekah. Te vrste hrane pa je v gozdovih manj kot v preteklosti tudi zaradi številnejše jelenjadi, ki objeda maline in druge plodonosne vrste.
foto: Mirko Perušek

Zadnje ledene dobe so pri nas »pustile« nekaj vrst živali značilnih za severne kraje, med njimi tudi ptice. Med temi so še posebej zanimive skrivnostne koconoge kure (Tetraonidae). V Sloveniji živijo štiri vrste, in sicer belka (*Lagopus mutus*), gozdni jereb (*Bonasa bonasia*), ruševcec (*Tetrao tetrix*) in divji petelin (*Tetrao urogallus*).

Belka živi nad gozdno mejo v zavetju trav in skal. Na gozdni meji med ruševjem in macesi se konec zime na rastiščih zbirajo ruševci. Življenjsko okolje največjega med koconogi mi kurami, divjega petelina, so gorski gozdovi večinoma nad 900 m nad morjem. Najmanjši je gozdni jereb. Razširjen je v hribovitih in goratih predelih, kjer seže vse do gozdne meje. Slednji vrsti sta svoj življenjski prostor našli tudi v slovenskih Dinaridih.

Divji petelin in gozdni jereb

Obe vrsti sta pravzaprav prebivalki gozdnih robov. Divji petelin živi tam, kjer tihe stare gozdove prekinjajo manjše gozdne jase, bogato porasle z jagodičevjem od malin, jagod do borovnic. V spomladanskem obdobju se zadržujejo na rastiščih – to je mestih v starem gozdu, kjer se zgodaj spomladaj zbirajo samci in tekmujejo med sabo za naklonjenost samic. Rastišča si najpogosteje izberejo na vzhodnih legah na grebenih in vrhovih, od koder se daleč sliši njihova pesem. V poletnem obdobju se zadržujejo v bližini posek in jas z mravljišči in jagodičevjem. Za podrtimi drevesi nastanejo primerna mesta, kjer imajo peščena kopališča. V zimskem obdobju prebivajo v odraslem iglastem gozdu, ker je dobro zavetje pred mrazom in vetrom. V mrzlih zimah z debelo snežno odejo lahko noč prežidijo kar v snegu.

Gozdni jereb ima v Dinaridih najraje mozaične gozdove različnih starosti, kjer je dovolj leske in gostih mlajših smrek ali jelk, na katerih prenočuje. V nasprotju z divjim petelinom, za katerega je značilno mnogoženstvo, gozdni jerebi živijo v parih. Območje para obsega površino okoli trideset hektarjev z mladim in starim gozdom ter obilico grmovja, jerebik, mokovcevi ali breka. V njem tudi ne sme manjkati peščenih kopališč. Gozdnih tal ne smejo poraščati bujne zeli, saj te ovirajo preglednost in prehodnost terena.

V zimskem obdobju se par zadržuje predvsem na leskah, kjer obira brste in moške cvetove.

Življenjsko okolje ter populaciji divjega petelina in gozdnega jereba skozi čas

Slovenija je pretežno gorska in gozdnata dežela. Močvirij, jezer, obsežnih travišč in drugih ekosistemov je razmeroma malo. Gozdna vegetacija je vrstno in strukturno raznolika, kar je odvisno od naravnih dejavnikov – terenskih, klimatskih in talnih – ter dejavnosti človeka, ki ima zelo velik vpliv. Primerne razmere za divjega petelina in gozdnega jereba so se od konca ledene dobe ohranjale na račun naravnih ujm in človekove dejavnosti.

Že takoj po koncu zadnje ledene dobe je človek z ognjem in sekiro v gozdove zarezal brazde, ki jih je poselil in namenil kmetovanju. Tam, kjer so danes travniki, njive in naselja, je ozemlje nekoč poraščal gozd.

V 18. stoletju, na pohodu industrializacije, je zaradi razmaha ladjedelništva, glažutarstva, rudarjenja in oglarjenja nastala velika potreba po lesu. Gozdovi se niso krčili le na račun kmetijstva, pač pa tudi na račun zahtev novega gospodarstva. Splošna praksa pri pridobivanju lesa je bila golosečnja. Gozdovi, ki jih sekira ni dosegla, so ostali nedotaknjeni. S prvimi gozdno gospodarskimi načrti v 19. stoletju pa se je nenačrtno izkoriščanje gozdov prekinilo. V gozdarstvu so takrat uvedli načelo trajnosti donosov lesa, na Kočevskem pa so prenehali z golosečnim sistemom. V nekdanje nedostopne dinarske gozdove so speljali prve prometnice (železnice). V gozdovih so postavili parne žage in okoli njih močnejše izkoriščali gozdove. Nastale so gozdne jase, porasle z jagodičjem, v sosedstvu s pragozdnimi sestoji.

Razmere za koconoge kure so bile tedaj idealne. Večje rane v gozdovih, nastale zaradi ujm in golosekov je celila najprej leska in druge grmovne vrste, potem breze, smreke in drugod rdeči bori. Na teh razmeroma mirnih gozdnih zaraščajočih se robovih in površinah je našel svoj dom gozdni jereb. Številni so bili celo v nižinah. V višjih legah, kjer se razprostirajo mogočni stari gozdovi jelke in bukve ter gozdne jase z malinami in jagodami, pa domuje divji petelin.

Morda so k večji številčnosti divjega petelina in gozdnega jereba pripomogli tudi nekateri drugi dejavniki. V 19. stoletju so lovci zdesetkali njune plenilce in velike rastlinojede. Jelenjadi in srnjadi je bilo le za vzorec. Maloštevilčna jelenjad z objedanjem ni mogla preprečiti bujne razrasti malin – pomembne poletne hrane petelinov. Gozdne jase so obdajala nadzemna mravljišča, kjer so mladiči divjih petelinov našli ličinke mravelj, kar jim je omogočilo hitro rast v prvih mesecih. Divjega prašiča, ki se prehranjuje tudi z jajci obeh vrst, so tedaj skoraj iztrebili.

V 19. stoletju je bila zelo aktualna sadnja smreke. Mednje so se vrasle leske ter druge grmovne in drevesne vrste. Nastali so gozdni sestoji, primerni za jereba. Paša v gozdu in na gozdnem robu je ves čas zadrževala zaraščanje jas v gozd.

V gozdovih se je od takrat veliko spremenilo. V 19. in začetku 20. stoletja so bili petelini in jerebi številni, nekaj desetletij zatem pa sta začeli populaciji obeh vrst upadati. Danes je njuna številčnost v slovenskih Dinaridih zelo majhna.

Še nepojasnen pojav sušenja jelke v Dinaridih in s tem tudi na rastiščih divjih petelinov je povzročil, da se je v vrzelih začela bujno pomlajevati bukev. Tako so rastišča divjega petelina iz starih jelovo – bukovih sestojev prešla v bujne vrzelaste sestoj, pomlajene predvsem z bukvi. V pomlajenem gozdu z večjimi vrzelmi, kjer je dovolj hrane in skrivališč, se zadržuje jelenjad in srnjad. Posledica velike lokalne gostote teh dveh vrst je močno objedanje zeliščnih, grmovnih in drevesnih vrst v mladovju. Maline in nekatere plodnosne grmovne in drevesne vrste so postale zelo redke, saj so njihovi brsti ter mlade rastline bolj priljubljena hrana jelenjadi in srnjadi kot pa precej pogostejša bukev.

Dandanašnji so na Kočevskem zaraščajoče se površine namenjene lovni divjadi, to je predvsem jelenjadi in srnjadi. V njih so zimska in poletna krmišča, kjer se zbira jelenjad, ki z objedanjem preprečuje vrast plodnosnih vrst rastlin. S krmišči pridejo tudi druge vrste, med njimi danes številčnejši divji prašiči in plenilci gozdnih jerebov. Močno zmanjšanje števila nekdanj številčnejše populacije teh ptic v teh območjih si lahko pojasnimo tudi s tem dejstvom.

Nihanje populacij obeh kur v Dinaridih je brzkone tudi odraz spreminjajočih se klimatskih razmer. Suše in krajše zime s tanjšo snežno odejo ustvarjajo stresne razmere, ki vzpodbujajo pogostejše obrode bukve, jelke in smreke. S tem naraste število malih sesalcev in njihovih plenilcev, ki lahko plenijo tudi koconogi kuri.

Kakorkoli obračamo, v ozadju zgodbe o divjem petelinu in gozdnemu jerebu v slovenskih Dinaridih je v največji meri človek. Če je v preteklosti v določenem obdobju sicer nenačrtno ustvarjal primerno strukturo gozda za petelina in jereba, je dandanes v njunem življenjskem okolju predvsem moteč dejavnik. Številne planinske poti, speljane po grebenih in vrhovih kopastih dinarskih vrhov, drobijo območja rastišč plašnega divjega petelina. Ravno tako ga motijo vse številčnejši obiski gobarjev ter rekreativni vozniki terenskih vozil in motornih sani. Populacije gozdnih koconogih kur v zadnjih desetletjih upadajo v večjem delu Evrope. Poseganje v gozdni prostor z gozdarjenjem, lovom in rekreacijo je te plahe in velike gozdne ptice potisnilo na rob preživetja. To se dogaja tudi v slovenskih Dinaridih. Pesem divjih petelinov je v njih že skorajda zamrla, gozdni jereb mu hitro sledi.

Ohranjanje divjega petelina in gozdnega jereba v slovenskih Dinaridih

Večina slovenskih Dinaridov je vključena v omrežje Natura 2000. Med varovane vrste spadata tudi obe ogroženi koconogi kuri. Temeljiti pristop naravovarstva, gozdarstva, lovstva in nevladnih organizacij bi moral danes omogočiti ohranitev teh ptic. V gozdarskih in lovskih načrtih je predviden mir v rastiščih divjega petelina od 1. aprila do 1. julija. V tem času se v območju divjega petelina ne opravljajo redne sečnje v državnih gozdovih. Ohranjajo se pevska drevesa ter sklepi drevesnih krošenj, da ne pride do pomlajevanja.

Lovski načrti opozarjajo na varovanje obeh koconogih kur. Zaradi divjega petelina ni dovoljeno postavljanje krmišč za divje prašiče na nadmorskih višinah nad 900 m. Vse kaže, da to ni dovolj, zato bo v okviru novih upravljalških načrtov Nature 2000 treba razširiti in uresničevati cel sistem ukrepov, prilagojenih dinarski populaciji obeh vrst, upoštevajoč, da v istem prostoru živijo tudi druge vrste z varstveno pozornostjo, ki imajo drugačne življenjske zahteve kot divji petelin in gozdni jereb. Težka odkrivnost obeh koconogih kur je pripomogla k temu, da njunih ekoloških zahtev še ne poznamo v celoti. Pomanjkljivo poznavanje ekoloških zahtev in velika prepletenost raznovrstnih življenjskih združb v gozdnem ekosistemu sta velik naravovarstveni izziv za ohranitev teh tih in skrivnostnih pevcev. Le upamo lahko, da ukrepov za njuno ohranitev ne bomo začeli uresničevati prepozno. ●

3: Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*) je še vedno skrivnostna gozdna ptica tako za lovce kot za ornitologe. V Dinaridih so zelo redki in prebivajo tam, kjer je več leske.

foto: Tomaž Mihelič

4: Po kupčkih majhnih iztrebkov, podobnih »smokijem« lahko ugotovimo, kje je počival gozdni jereb.

foto: Mirko Perušek

5: Jerebika je ena glavnih plodnosnih vrst, ki daje hrano gozdnemu jerebu.

foto: Tomaž Mihelič

6: Preže za divjad, solnice in krmišča postavljajo lovci tudi na rastiščih divjih petelinov in prebivališčih gozdnih jerebov, kar pa je za koconoge kure neugodno.

foto: Mirko Perušek

Bogastvo, ogroženost in varstvo slovenskih jam

//Bojana Fajdiga

1: Vhod v Otoško jamo je bil dovolj zgodaj zaprt, da so kapniki v njej ostali nedotaknjeni. Jamski sistem Postojnska jama pa slovi kot rekorder tudi po številu najdenih pravih jamskih živali.
foto: Bojana Fajdiga

2: Večji del vrst drobnih kopenskih polžev jamničarjev (*Zospeum* sp.) je bil najden prav v Sloveniji.
foto: Slavko Polak

3: Človeška ribica (*Proteus anguinus*) brez hrane lahko preživi tudi več let.
foto: Slavko Polak

Pred davnimi časi je v Postojnski jami živel strašen zmaj. Kadar je bil lačen, je tako rjovel, da ga je bilo slišati daleč naokoli. Ljudje so mu zato prinašali ovce, krave in teleta. Vendar pa je bilo to ljudem v veliko breme. Dolgo so razmišljali, kako bi se ga znebili. Mnogi junaki so prihajali in poskušali, vendar nobeno orožje ni bilo dovolj močno, da bi premagalo strašnega zmaja. Okoliški ljudje so bili iz dneva v dan bolj obupani in niso vedeli, kaj jim je storiti. V Šmihelu pod Nanosom pa je ravno takrat živel pastirček Jakob. Daleč naokrog je bil znan kot hudo bistre glave. Ljudje so po nasvet prišli tudi k njemu. Jakob je nekaj časa razmišljal, nato pa je ukazal zaklati ovco in ji sleči kožo. Ko je bilo to storjeno, jo je naphal z živim apnom in zašil. Potem je šel z ovco do jame in jo vrgel zmaju. Ta jo je v trenutku pogoltnil. Sprva se ni zgodilo nič, nato pa je zmaja začelo peči v želodcu. Sklonil se je k vodi in jo popil. Vendar joj! V tistem trenutku je apno začelo delovati. Zmaj se je od bolečin začel zvijati in rjoveti. Iz ust se mu je začel valiti dim. Pri svojem divjanju je s kremplji zamahnil po skalah in se zgrudil. Sled krempljev se še danes pozna ob vhodu v jamo.

Jam se skozi preteklost drži sloves nevarnih, nedostopnih in neprijaznih končkov sveta. Razen tega, da so jame domovanje zmajev ali hudiča, o čemer nam govorijo številne legende in imena jam, ljudje o jamah niso vedeli prav dosti. Širšega pomena jam in posledično njihovega ohranjanja smo se začeli zavedati postopoma. Od prvih raziskovalcev do danes je bilo napravljenih že ogromno korakov, kljub temu pa se vsak trenutek in na vseh področjih od geografije, geologije, hidrologije, kemije, fizike do biologije vsak trenutek odkrije nekaj novega.

V Sloveniji imamo registriranih prek 8500 kraških jam in brezen. Vsako leto jamarji raziščejo 100 do 200 novih jam. Ločimo vodoravne jame in navpična brezna, izvirne, ponorne jame in estavele, vodne in suhe jame. 43 % Slovenije je kraške in prepredene s kraškimi pojavi.

V jamah vladajo tema, pomanjkanje hrane, visoka zračna vlaga in stalna temperatura. Vsi ti dejavniki so botrovali

razvoju posebnega živalstva v jamah. Podzemeljske živali delimo na prave jamske živali - troglobionte, ki so popolnoma prilagojene jamskemu okolju in zunaj jam ne morejo preživeti, troglofilne živali, ki jih v jamah zaradi njim ugodnih razmer redno srečujemo, najdemo pa jih tudi v površinskih okoljih, in občasne jamske prebivalce - trogloksene, ki v jamah preživijo le del svojega življenja, sicer pa žive zunaj jam. V jamah pogosto najdemo tudi naključne obiskovalce jam. Za prave jamske živali je značilno, da so se jim čutila, kot so voh, okus in tip, ojačala, podaljšale so se jim noge in tipalnice, oči pa so jim zakrnele. Zaradi nespremenljivih razmer njihovo razmnoževanje ni več odvisno od letnih časov, zato se jamske živali razvijajo počasneje in živijo dlje v primerjavi s svojimi površinskimi sorodniki. Hrana v jame prihaja občasno. Živali so tako sposobne preživeti daljša časovna obdobja brez hrane.

Od pravih jamskih živali so najbolj številna skupina hrošči. V Sloveniji živi 110 vrst jamskih hroščev. Prvi v jami najden in opisan hrošček je bil drobnovratnik (*Leptodirus hochenwarti*). Ime je dobil zaradi ozkega podaljšanega oprsja, ki spominja na vrat. Oči nima. Podaljšane noge, tipalke in oprsje ter napihnjeni zadek mu dajejo prav poseben videz. Prehranjuje se s skromnimi organskimi ostanki, ki jih najde v jami. Živi v jamah na dinarskem krasu Slovenije in dela Hrvaške do južnega Velebita. Večina jamskih hroščev je endemitov ožjega ali širšega ozemlja. Iz ene same jame je znanih več vrst. Od kopenskih podzemnih živali so bili opisani tudi številni jamski polžki. V jamah živijo tudi strige, dvojnonoge, skakači, raki, pajki, paščipalci, pršice in druge vrste nevretenčarjev. Od vodnih vrst jamskih živali so najpogostejša skupina jamski raki, kot so jamske kozice, postrance, mokrice in vodni oslički. Samo v dinarskem krasu in nikjer drugje na svetu najdemo jamskega trdoživnjaka (*Velkovrhia enigmatica*), jamsko skoljko (*Congerius kusceri*) in jamskega cevkarja (*Marifugia cavatica*). Najbolj znan prebivalec jamskih tekočih voda dinarskega krasa je močeril ali človeška ribica (*Proteus anguinus*). Žival, za katero ljudje pravijo, da gre za zmajevega mladiča, je že

leta 1689 omenjal Valvazor. Tri stoletja pozneje so v belokranjskih izviroh znanstveniki našli še črnega močerila (*Proteus anguinus parkeli*) in ga opisali kot novo podvrsto. Med občasne obiskovalce jam, take, ki bi lahko preživeli tudi zunaj njih, vendar zaradi ugodnih ekoloških razmer preživijo del svojega življenja v njih, spadajo netopirji. Za jamske živali so netopirji pomembni, saj se v jamah iztrebljajo in s tem v jamo prinašajo hrano. Jame kot pribežališče in gnezdišče so dobrodošle tudi za polhe in sove. V njihovih vhodnih delih pogosto najdemo jamske kobilice, suhe južine in nekatere metulje.

Z rastlinami se v jamah srečujemo na vhodnih delih jam. Tu najdemo rastline, ki ljubijo visoko zračno vlago, in pa rastline, ki prenesejo pomanjkanje svetlobe. Takšne so alge in mahovi. Ob vhodih v jame najdemo tudi rastlinske posebnosti. V Škocjanskih jamah lahko nad Schmidlovo dvorano opazujemo cele šope venerinih laskov (*Adiantum capillus-veneris*), toploljubne praproti, ki se je ohranila le zaradi toplega zraka, ki v zimskem času uhaja iz jame in preprečuje zmrzal.

Eden izmed bistvenih dejavnikov ogroženosti jamskih živali je onesnaženje jam in vode, ki se steka v jame. Organsko onesnaženje pomeni povečan vnos hranilnih snovi v jamo. Večja količina hrane omogoči konkurenčnost površinskih živali proti jamskim, ki so prilagojene pomanjkanju hrane. Za močerila pa je znano, da mu zelo škodi povišana vsebnost težkih kovin v vodi.

Našo jamsko favno ogrožajo tudi raznovrstni posegi v prostor. Gradbeni posegi lahko jamo celo uničijo. Kot smo že rekli, so nekatere vrste znane iz ene same jame. Če bi takšno jamo uničili, bi s tem razdejali edino nahajališče določene vrste in vrsta bi izumrla. Hidrotehnični posegi, graditev jezov in poplavljanje območij lahko povsem spremenijo ekološke razmere v podzemlju. Vrste, prilagojene specifičnemu okolju, bi zaradi tega lahko izumrle. Izsekavanje gozda okrog ledenic povzroči segrevanje in taljenje ledu. To pa vpliva na ekološke razmere v jami in posledično na živalstvo.

Jame ogrožamo tudi z neprimernim zapiranjem in urejanjem v turistične namene. Svetloba in vnos organskih snovi, ki pridejo v jamo z obiskovalci, spreminjata ekološke značilnosti v jami. Obiskovanje jam v zimskem času ogroža netopirje, ki v jami prezimujejo. Motnje povzročijo, da se netopirji zbudijo iz zimskega spanja in pri tem porabijo veliko zalog, ki jim sicer omogočijo prezimiti. Če se netopir prek zime prevečkrat prebudi, lahko zaradi tega pogine. Jame so lahko za netopirje poletno zatočišče in kotišče. V tem primeru so kritične motnje v poletnem času, ko imajo netopirji mladiče.

Neprimerno jamarstvo lahko ogroža jamski prostor, po drugi strani pa so ob primerni osveščenosti ravno jamarji tisti, ki opozarjajo in s prostovoljnimi delom veliko prispevajo k skrbi za naše jame.

Varstvo jam vključuje številne med seboj prepletajoče se vidike: varstvo geomorfoloških posebnosti, varstvo hidroloških posebnosti in varstvo endemnega živalstva. Slovenci smo na svoj kras, kraške pojave in tudi jame lahko še posebej ponosni. Mednarodni pojem kras izhaja iz našega Krasa, prvi podatki o jamskem živalstvu izhajajo iz naših jam. Varstvo jam je tudi varstvo kapnikov, jamskih biserov in drugih kraških oblik. Vse več raziskav v zadnjem času je na temo občutljivosti krasa in pitne vode na krasu ter na temo zapletenih fizikalnih in kemičnih procesov na kraškem terenu. Vse večkrat nas opozarjajo na onesnaževanje in odmetavanje raznovrstnih odpadkov v jame. Po nekaterih ocenah je v Sloveniji onesnažena petina vseh jam, ki ležijo pod nadmorsko višino 800 m. To pa ogroža tudi našo pitno vodo.

Danes jame varuje Zakon o varstvu podzemnih jam. Zakon je vsem jamam podelil status naravnih vrednot in predpisal splošni varstveni režim zanje. Nekatere jame pa so z vstopom v EU varovane tudi kot območja Natura 2000 in so zaradi svojega živalstva vključene v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij. ●

4: Drobnovratnik (*Leptodirus hochenwarti*) prepoznamo po ozkem podaljšanem oprsju in napihnjenem zadku. foto: Slavko Polak

5: Kapniška mokrica (*Niphargus stygius*) je bila prva opisana postranica iz številne skupine slepih postranic. foto: Slavko Polak

6: Jamarji pri čiščenju jame Skedence na Igu foto: Bojana Fajdiga

Natura 2000 v Sloveniji – narodni ponos?!

//Andrej Medved

1: Konferenca o izzivih Nature 2000 v Sloveniji je v Grand hotel Union pritegnila številčno strokovno javnost in novinarje.
foto: Tomaž Mihelič

2: G. Mladen Berginc (Min. RS za okolje in prostor – vodja Sektorja za naravo) in ga. Marta Hrustel Majcen (Min. RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano – vodja Sektorja za sonaravno kmetijstvo). Na tiskovni konferenci je bil izpostavljen pomen tesnega sodelovanja med različnimi sektorji v državi.
foto: Tomaž Mihelič

3: Predstavniki Evropske komisije so si drugi dan pod vodstvom DOPPS ogledali poskusno posestvo na Vrbovskih delih, ki je predmet LIFE Narava III projekta za vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji. Obiskali smo tudi lokalnega kmeta iz Iške Loke g. Toneta Uršiča, ki je s svojo kmetijo v procesu preusmerjanja v ekološko kmetovanje.
foto: Zeljko Šalamun

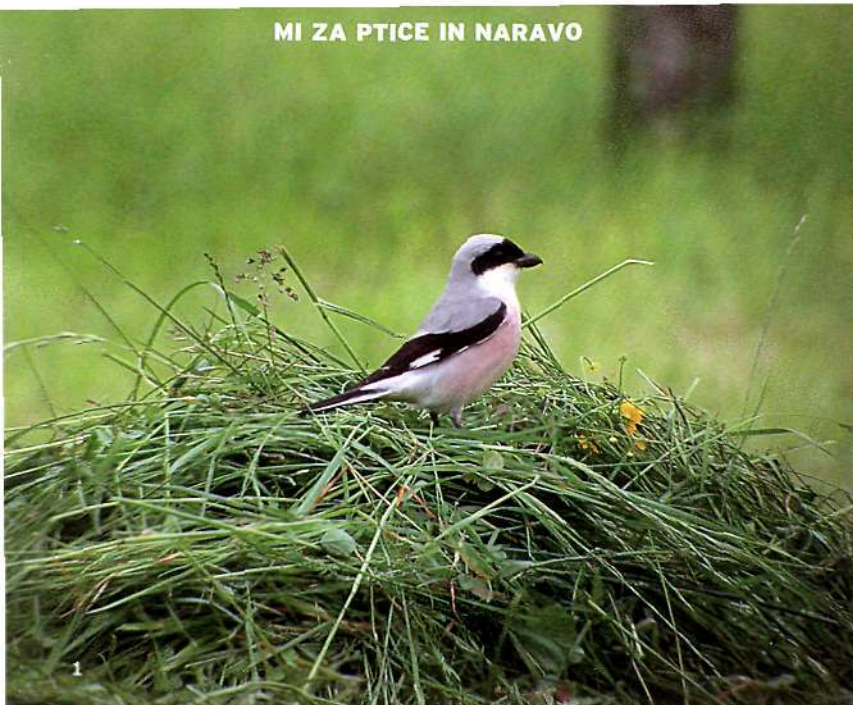
»Spoštovane dame in gospodje, cenjeni predstavniki Evropske komisije! Razvoj podeželja in ohranjanje narave sta med seboj globoko prepletena in veseli sem, da to konferenco gostimo prav v Sloveniji, kjer imamo enega največjih deležev podeželskega prebivalstva v Evropi, prav tako pa smo v vrhu Evrope po ohranjeni visoki stopnji biotske raznovrstnosti.« je v svojem govoru povedal minister za okolje in prostor g. Janez Podobnik na Konferenci o izzivih Nature 2000 v Sloveniji, ki je potekala 27. septembra 2005 v Stekleni dvorani Grand hotela Union v Ljubljani. Konferenco sta organizirala DOPPS in mednarodna zveza ornitoloških organizacij BirdLife International s podporo Ministrstva RS za okolje in prostor, angleškega BirdLife partnerja Royal Society for the Protection of Birds (RSPB), Grand Hotela Union in generalnega pokrovitelja DOPPS – družbe Mobitel.

Namen konference je bil predvsem zbrati na enem mestu predstavnike različnih državnih in drugih ustanov ter v visokem strokovnem krogu predstaviti različna sektorska izhodišča in razmišljanja glede celostnega razvoja posebnih varstvenih območij Natura 2000 v Sloveniji v prihodnje. Na tej ravni je bil cilj dosežen, saj se je v enem dnevu vrstilo 14 predavateljev s področja varstva okolja, ohranjanja narave, kmetijstva, gozdarstva, regionalne politike, trajnostnega razvoja, ornitologije in razvoja podeželja. Predstavnika Evropske komisije, g. Krzysztof Sulima in g. Marco Cipriani, sta v uvodnem strateškem delu predstavila izhodišča, priložnosti in možnosti financiranja Nature 2000 v okviru okoljskega pravnega reda Evropske unije in politike razvoja podeželja v novem programskem obdobju 2007 – 2013. Slednja je z dolgoročno vizijo mednarodne zveze organizacij BirdLife International za podeželje Evrope dopolnil predstavnik BirdLife International, g. Ariel Brunner, ki je izpostavil, da si tudi v prihodnje želimo družbenih podpor kmetijstvu, vendar ne za vsako ceno. Dejstvo je, da je bil v obdobju 1980 – 2002 v evropskem prostoru opažen množičen upad populacij ptic kulturne agrarne krajine. Družbene podpore kmetijstvu na evropski ravni naj se v obdobju 2007 – 2013 nekoliko bolj osredotočijo na dejanske okoljske in naravovarstvene učinke in ne zgolj na kmetijsko proizvodne vidike.

V nadaljevanju je predstavnica Ministrstva RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, ga. Marta Hrustel Majcen, opozorila na problematiko zaraščajočih se zemljišč, ki so rezultat opuščanja kmetijske pridelave, predvsem v odročnih območjih. Z ukrepi, kot so plačila za območja z omejenimi dejavniki, kme-

tjsko – okoljskimi ukrepi, plačila za prilagoditev standardom EU in z naborom novih ukrepov Programa razvoja podeželja 2007 – 2013, med katerimi so tudi posebna plačila Natura 2000, se Ministrstvo spopada s problemi opuščanja pridelave in uvajanja naravovarstvenih režimov, ki se med seboj lahko tudi izključujeta. Predstavnika Ministrstva RS za okolje in prostor, g. Andrej Bibič, je skozi program upravljanja območij Natura 2000 izpostavil spremljanje za ugotavljanje stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov, kjer bo treba upoštevati naravno območje razširjenosti vrste ali habitata, zagotavljati dovolj velik habitat in ohranjati populacijsko dinamiko. V praktično strokovnem delu konference so svoje vsebine predstavili g. Miran Naglič iz Kmetijske gozdarske zbornice Slovenije, ga. Vesna Kolar Planinšič z Ministrstva RS za okolje in prostor, ga. Andreja Škvarč z Zavoda RS za varstvo narave, Katarina Groznik Zeiler iz Službe Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko in ga. Špela Habič z Zavoda za gozdove Slovenije. V zaključni predstavitvi je Luka Božič predstavil priporočila DOPPS za upravljanje kmetijskih in gozdnih habitatov na posebnih območjih varstva za ptice v Sloveniji.

Nova Uredba o podporah razvoju podeželja za obdobje 2007 – 2013 je sprejeta. Strateške smernice za oblikovanje nacionalnih strateških načrtov razvoja podeželja je treba še potrditi, kar pa ni ovira za oblikovanje strateških dokumentov razvoja podeželja v posameznih državah članicah EU. V kratkem bo Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano osnovalo nov Program razvoja podeželja 2007 – 2013 ter vanj vključilo večinoma že dobro poznane ukrepe, ki so se uresničevali v obdobju med letoma 2001 in 2006. Ali bo na posebnih varstvenih območjih Natura 2000 v Sloveniji v novem programskem obdobju mogoče izvajati posebna plačila Natura 2000, je za zdaj še velika neznanka. Dejstvo pa je, da so se med različnimi interesnimi skupinami vneli apetiti, ki vsak po svoje skušajo prispevati k »ohranjenemu podeželju«. Ob tem ne smemo spregledati osnovnega namena celotne zgodbe o Naturi 2000, ki je zagotavljanje ugodnega stanja ogroženih vrst in habitatov ter zaustavitev upada stopnje biotske pestrosti do leta 2010. Pot do zastavljenega družbenega cilja, bodisi s strogimi naravovarstvenimi režimi, visokimi kmetijskimi subvencijami ali zgolj z ozevščanjem in informiranjem ciljnih populacij, sploh ni pomembna. Morali se bomo sprijazniti z nekaterimi dejstvi, tudi s tem, da so za izumiranje populacij ptic kulturne agrarne krajine krivi netrajnostni posegi našega časa. Kot je na konferenci povedal dr. Fedor Černe, je negativistični sprejem Nature 2000 v Sloveniji odsev »...naše neprivravljenosti na proaktivni odziv na nova dejstva in njihovo umestitev v okvir uveljavljanja razvoja na načelih trajnosti. Natura 2000 je zgolj potrditveni nečesa, na kar smo bili na deklarativni ravni vedno vsi pripravljeni in ponosni...«. S tem pa ostaja zgodba naše narodne identitete, prepoznavnosti in ponosa še naprej odprta... ●

1

3

Iz življenja zadnjih parov črnočelih srakoperjev v Sloveniji

//Andrej Hudoklin

1: Črnočeli srakoper (*Lanius minor*) preži na kupu pokošene trave.

foto: Andrej Hudoklin

2: Značilen habitat črnočelega srakoperja na obrobju Ostroga

foto: Andrej Hudoklin

3: Nič najmanj kot šentjernejski petelin je v Ostrogu pomemben tudi mali črnočeli srakoper.

foto: Andrej Hudoklin

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*) je ena naših najbolj ogroženih ptic. Na Šentjernejskem polju domuje edina vitalna populacija na Slovenskem. V zadnjih desetletjih je povsod po Evropi doživel močan upad, ki smo ga zabeležili tudi pri nas. Slovenski Rdeči seznam ptičev gnezdilcev ga uvršča med kritično ogrožene.

Na Zavodu RS za varstvo narave, Območna enota Novo mesto, smo v sodelovanju z Osnovno šolo Šentjernej v Ostrogu na Šentjernejskem polju letos od aprila do junija spremljali gnezdenje te ptice. Raziskavo smo opravili z namenom, da čim bolj spoznamo ekološke zahteve te vrste in se obogatimo z znanjem, ki nam bo pomagalo pri zagotavljanju primernega življenjskega prostora zanjo. Hkrati smo želeli njeno naravovarstveno problematiko približati učencem in lokalnemu prebivalstvu.

Vrsta je poletna obiskovalka večjega dela južne in vzhodne Evrope. Organizacija BirdLife International je v letu 2004 njeno populacijo ocenila na najmanj 620.000 parov. Po podatkih DOPPS šteje slovenska populacija 10 do 20 parov. Največ (6 do 15 parov) jih je bilo zabeleženih prav na Šentjernejskem polju in v širši okolici Krakovskega gozda.

Ptice se iz Afrike vračajo v začetku maja, selitev pa se začne že konec julija. Njen habitat so območja s prevladujočimi sušnimi in sončnimi poletji. Najbolj ji ustreza mozaična kulturna krajina z ekstenzivnimi kmetijskimi površinami. Hrani se predvsem z večjimi žuželkami, ki jih lovi z izpostavljenih prež. Običajno živijo v manjših skupinah do 10 parov, ki se skupaj selijo in gnezdiijo.

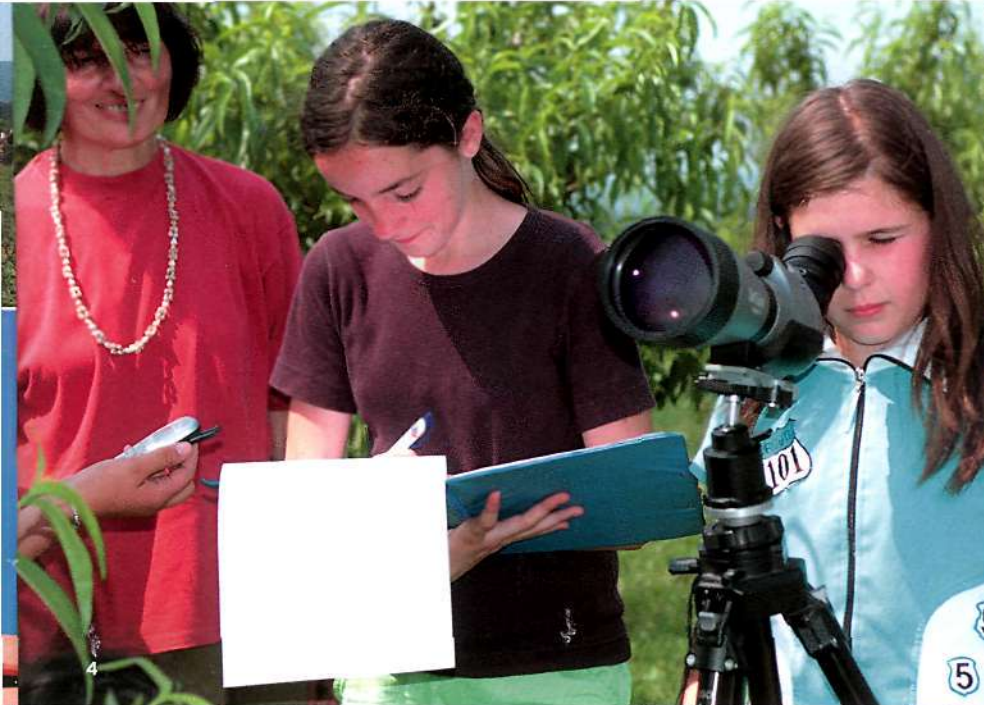
Ostrog na Šentjernejskem polju je značilna ravninska vas, katere obrobje s ptičje perspektive zaznamujejo senožetni sadovnjaki, ki se prepletajo s travniki, vrtički in njivami s pestrimi posevki. Hidromelioracijski posegi so pred leti močno degradirali krajinsko in ekološko podobo Šentjernejskega polja. Večja stopnja ekstenzivnosti in kra-

jinske pestrosti je značilna za poplavni pas ob Krki in za okolico vasi. Kljub intenzifikaciji kmetijstva preseneča veliko ogroženih vrst, značilnih za ekstenzivno kmetijsko kulturno krajino: bela štorcklja, južna in navadna postovka, škrjančar, jerebica, prepelica, koscec, divja grlica, pegasta sova, veliki skovik, čuk, smrdokavra, vijeglavka, črnočeli srakoper, pisana penica in veliki strnad.

Šentjernejsko polje je opredeljeno kot ekološko pomembno območje (EPO), njegov severni del pa tudi kot del območja Natura 2000, SPA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje. Predlog obsega SPA je bil ob sprejemanju uredbe Natura 2000 zaradi nasprotovanja lokalne skupnosti, ki je se je bala varstvenih omejitev pri razvoju kmetijstva, prav na Šentjernejskem polju močno skrčen. Iz območja je izpadel bistveni del habitata črnočelega srakoperja, tudi vas Ostrog.

Opazovali smo v obdobju od aprila do julija 2005. Učence smo najprej seznanili z nalogo, črnočelim srakoperjem samim in načinom opazovanja. Opravljenih je bilo enajst opazovanj, med katerimi smo beležili dogajanje na gnezdu, razsežnost prehranjevalnega okoliša in vrste prež. S pomočjo teleskopa smo skušali prepoznavati tudi plen, vrsto prizorov pa smo tudi dokumentirali s pomočjo digiskopije. Dne 23. junija 2005 smo v času intenzivnega hranjenja mladičev več ur opazovali dogajanja na gnezdih, nato pa s svojim delom seznanili javnost in medije.

Rezultati opazovanj so nas pozitivno presenetili. Prve črnočele srakoperje smo opazili 13. maja v travniškem sadovnjaku na obrobju Ostroga. Med naslednjimi obiski so nas presenetile nove ptice, saj je v sadovnjaku gnezdilo kar 5 parov črnočelih srakoperjev. Samčki so se že ob prihodu teritorialno vedli, se med sabo spopadali in oglašali. Naslednji teden je bil opažen poskus parjenja, konec maja pa smo v sadovnjaku našli gnezda, skrbno spletena iz travnih bilk. Zgrajena so bila na orehu, jablani, hruški in dobu, nekako 3 do 8 metrov od tal. Sredi junija smo v gnezdih že opazovali mladiče, ob njih pa ves čas tudi skrbne starše. Ti so jim prinašali predvsem večje žuželke, kot denimo junijske hrošče, murne, kobilice, bramorje in metulje. Lovili so jih na pokošenih travnikih ter pestro zasajenih okoliških vrtovih in njivah v bližnji okolici gnezd. Kot preže so najraje uporabljali fiziolovke, stebre ograj, električne drogove in žice, vrhove živih mej in drevesa. Konec junija je Ostrog prizadejalo močno neurje

s točo. Z bojznijo smo preverili stanje gnezd, vendar smo v večini primerov ugotovili, da so mladiči speljani, saj so se oglašali na bližnjih drevesih, kamor so jim starši prinašali hrano. V začetku julija so se črnočeli srakoperji poslovili iz Ostroga. V družbi staršev so se najprej brzkone spreletavali po ekstenzivnih travnikih Šentjernejskega polja in se nato odpravili proti jugu.

Varstveni cilji. Da bi populacijo črnočelega srakoperja v Sloveniji lahko ohranjali pri življenju, moramo na širšem območju Šentjernejskega polja ohranjati tradicionalno podobo kulturne krajine s primernim deležem visokodebelnih sadovnjakov in ekstenzivnih travnikov. Varstvene cilje lahko uresničujemo samo s povečanjem površin, vključenih v sonaravne oblike kmetovanja, oziroma s spodbujanjem lastnikov, da izkoristijo finančne podpore tako imenovanega Slovenskega kmetijskega okoljskega programa.

Javnost ni ostala gluha. Našo raziskavo smo javnosti predstavili ob celodnevem spremljanju gnezdenja, 23. junija 2005. Odziv medijev je bil nadvse pozitiven, saj so se vabilu odzvale vse ključne televizijske, radijske in časopisne hiše. Vabilo s predstavitvijo opazovanja so prejele tudi vse domačije v vasi. Ob teleskopih se je zbrala predvsem šolska mladina, zanimanje pa so pokazali tudi številni starejši domačini. Z animacijo in našo navzočnostjo smo v vasi pustili prodorno sporočilo, da je najmanj tako kot šentjernejski petelin pomemben tudi mali črnočeli srakoper, ki ga je z našo pomočjo večina prvič prepoznala!

Sodelujoči

V delo je bilo vključenih 20 učencev OŠ Šentjernej pod mentorstvom Marte Plevnik. Pri terenskem delu so sodelovali: Dare Šere - Prirodoslovni muzej Slovenije, Urša Koce in Tomaž Mihelič - DOPPS, Vesna Jačimović, Janez Božič in Andrej Hudoklin - Zavod RS za varstvo narave, OE Novo mesto.

4: Učenci spremljajo dogajanje na gnezdu.
foto: Andrej Hudoklin

5: Junjski hrošč v kljunu
foto: Andrej Hudoklin

6: Na trn obešen plen – poljski muren
foto: Andrej Hudoklin

7: Starša opazujeta mladiče v gnezdu.
foto: Andrej Hudoklin

Skupinski popis tukalic na Cerknškem jezeru

//Eva Vukelič

1: Posvetovanje z atlasom – na kateri del jezera gremo štet tukalice?
foto: Eva Vukelič

2: Mrak je in bliža se čas, ko tukalice pričnejo peti.
foto: Eva Vukelič

3: Pri iskanju tukalic se nismo mogli izogniti mokrim nogam.
foto: Eva Vukelič

4: Glavne zvezde večera – grahaste tukalice – na tokratnem popisu pravzaprav nihče ni videl.
foto: Žiga Iztok Remec

Kako se je vse skupaj začelo? Že od nekdaj so me zanimale tukalice. Vsakega študenta biologije pa doleti tudi priprava manjše raziskovalne naloge. Ravno takrat me je kolegica Oja prosila za nasvet, kako se lotiti raziskovanja mokožev na Ljubljani. Končalo se je s sklepom, da se skupaj lotiva iskanja ene izmed najbolj skrivnostnih in slabo poznanih skupin ptic pri nas – tukalic. Odločili sva se za Cerknško jezero, kjer je bilo dotlej še največ zapisov o mali in grahasti tukalici. Pridružili so se nama tudi Žiga, Jošt, Maja, Tanja, Živa, Ana, Nada in Simona. V nasprotju z Zlatkom Šugmanom in Sašom Tabakovičem v filmu »Pod njenim oknom« pa smo tukalice tam tudi našli! In to precej več, kot jih je bilo dotlej znanih. In zakaj kar nenadoma takšno število? Verjetno jih ni bilo nič več kot ponavadi, le da v času, ko so te ptice najbolj glasne, normalni ljudje niso hodili po tem sicer ornitološko dobro poznanem jezeru. Mala in grahasta tukalica ravno tako kot kosce pojeta ponoči, vendar bolj v času večernega mraka kot sredi noči. Slišimo jih tudi prej, v aprilu in maju, junija pa že počasi potihnejo. V času, ko na jezeru poteka tradicionalno štetje koscev, slišimo le še posamezne primerke. Poleg tega živita omenjeni vrsti na bolj mokrih predelih kot kosci, zato smo za popis nujno potrebovali vsaj škornje, še bolj pa kanu.

Cerknško jezero je seveda preobsežno, da bi ga v eni noči popisali v celoti. Kaj takega je mogoče le, če si delo razdeli več popisovalcev. Tako smo letos po vzoru skupinskih popisov kosca združili moči notranjska in ljubljanska sekcija DOPPS ter študenti biologije. Pridružili so se nam Leon, Tine, Slavko, Tomi, Katarina, Dušan, Nada, Oja, Jaka, Saša in Danilo. Razdelili smo se v manjše skupine in vsaka se je odpravila raziskat svoj konec jezera. Prijetno je bilo brodenje s škornji po plitvinah Cerknškega jezera. Tu in tam smo bili videti kot otroci na morju. Ponekod so škornji postali prenizki. Nekateri se tega niso ustrašili in so kljub mokrim nogam pogumno zakoračili novim tukali-

cam naproti. Kdaj drugič smo ostali na kolovozih in ohranili suhe čevlje. Letos so se Slavko, Leon, Katarina in Tomi s kanujem odpravili v doslej še povsem neraziskane in peš nedostopne predele ter odkrili številne male tukalice, ki so značilne prebivalke trstišč z globljo vodo.

Med potjo na začetek popisnih poti po poplavljenih jezerskih kolovozih smo se v poznem popoldnevu srečevali z rumenimi pastircami, repaljščicami, trstnimi strnadi pa tudi kakšnim škurhom, malimi belimi čapljami in preletnim rjavoglavi srakoperjem. Po poti je bilo še dovolj svetlo, da smo občudovali cvetoče travnike kalužnic, velikih poletnih zvončkov, vmes pa sibirske perunike in močvirske kukavice. Drugače pa je to pravcato kraljestvo šašev! Ko se je zmračilo, smo prisluhnili. Tukalicam smo predvajali posnetek njihovega petja, a to marsikje ni bilo potrebno, saj so na ves glas pele kar same od sebe. Zares nenavaden občutek, ko stojiš sredi vode, skoraj ti že sili v škornje, za Javorniki samo še slutiš sončni zahod, povsod okrog pa kaplja cel zbor grahastih tukalic. Takšno je namreč njihovo petje! Tudi drugi večerni zvoki Cerknškega jezera so včasih prav nenavadni. Nekatere smo lahko prepoznali, npr. močvirske martinice, ki so se ravno odpravljali spat. Vsake toliko je bilo slišati reglino ragljo. Ob potokih so krulili mokoži. Nenavadno brnenje, ki ga je bilo slišati v zraku, pa se je izkazalo za svatovske polete kozice. V trsju je brnel tudi trstni cvrčalec. Nešteto žab je včasih preglasilo vsa druga bitja. Za celo vrsto zvokov pa sploh nismo našli njihovih »lastnikov«. Ne vemo niti tega, ali je šlo za ptico, dvoživko, sesalca ali morda koga tretjega. No, lahko si predstavljate, da v mraku domišljija dobi krila in se takrat grmi, ki so bili podnevi še trdno zasidrani sredi travnikov, začnejo premikati naokrog... ●

Na Štajerskem smo se posvetili pegasti sovi

//Matjaž Premzl

Na enem izmed lanskih srečanj Štajerske sekcije smo si dali nalogo, da bomo na nekaterih znanih morebitnih in nekdanjih gnezdiščih pegaste sove postavili gnezdnice zanjo. In res smo jih. O tem smo pisali že v eni prejšnjih številčk te revije. Ker je bila volja pri postavljanju gnezdnice prava, smo se dogovorili, da bomo vrsto v naši okolici tudi natančneje popisali in ugotovili njeno razširjenost. In tako smo na lovu za pegasto sovo štajerski ornitologi letos spomladi prečesali velik del naše regije.

Pegasta sova je v Sloveniji redka gnezdilka, ki živi v bližini človekovih bivališč. Slednje uporablja za svoja gnezdišča in počivališča. Pri nas gnezdi na podstrešjih opuščeni hiš, gradov in drugih stavb, pogosto si izbere cerkveni zvonik. V splošnem ji ustrezajo mirni kraji s čim bolj odprto, negozdnato okolico, kjer lovi svoj plen, predvsem male sesalce.

Popisovali smo na Dravskem in Ptujem polju ter v delu Pesniške doline. Vsa tri območja so v glavnem kmetijsko obdelana in velika večina je njiv. Povsod prevladujejo obcestne vasi, ki imajo v zaledju velike odprte površine polj, njiv in travnikov. Edini večji mesti na območju sta Maribor in Ptuj. Pegasto sovo smo iskali le na njunih obrobjih.

Popis je potekal od začetka marca do konca aprila. Na vsaki lokaliteti smo predvajali posnetek oglašanja pegaste sove in čakali na njen odziv. Osebk, ki branijo svoje gnezdilno območje, se namreč burno odzovejo na oglašanje takšnega »vsiljivca«. Tako smo lahko zanesljivo ugotovili, ali kje v bližini biva par pegastih sov.

Podatke smo vpisovali v že vnaprej pripravljene obrazce. Na vsaki lokaliteti smo zabeležili uro in odzivnost pegaste sove ter tudi morebitno odzivnost drugih vrst sov. Popisovalci so morali tudi na kratko opisati prostorske značilnosti lokalitete.

Pri popisu smo se ustavili na skupno 315 točkah. Pegasto sovo pa smo uspešno izzvali le na treh. Dva para smo odkrili na Dravskem polju ter enega na Ptujem. V dveh primerih se je sova odzvala zelo burno, že po nekaj sekundah predvajanja je priletela k viru zvoka, se oglašala in zaokrožila okoli popisovalcev, potem pa odletela. Sov seveda nismo še naprej izzvali, saj bi jim s tem samo škodovali, ker bi se preveč razburile. Čeprav smo odkrili le tri teritorialne osebk, nam je bil vsak od teh v veselje in v vednost, da naš trud ni bil zaman. Kljub vsemu smo zaskrbljeni, kaj bo s pegasto sovo pri nas, saj njena številčnost ves čas upada.

Med drugim smo popisali še dvanajst lesnih sov, osem malih uharic, ter enega čuka. Seveda smo slišali in videli še veliko drugih nočno aktivnih vrst. Vzdrabili pa smo tudi nekaj takih, ki smo jih navajeni videvati podnevi. Nekaj običajnega na poljih sta bila priba in mali deževnik. Ker smo večinoma popisovali po vaseh, smo seveda pritegnili marsikatero radovedne oči, ki takšno čudo v okolici svojih bivališč vidijo morda še bolj poredko kot pegasto sovo.

Akcija seveda ne bi uspela brez prostovoljcev. Popisovali so: Tilen Basle, Dominik Bombek, Dejan Bordjan, Luka Božič, Simon Komar, Tatjana Koren, Matjaž Kerček, Tina Lončar, Cvetka Marhold, Alen Ploj, Jakob Smole, Aleš Tomažič, Marko Topolovec, David Vujinovič in Barbara Zakšek. Vsem najlepša hvala! ●

Popis rdeče lastovke

//Tomaž Mihelič

Popisovanje najredkejših vrst je neizvedljivo brez odličnega poznavanja gnezditvene ekologije vrste in specializiranih metod. V društvu se vsako leto lotimo posameznih, doslej sistematično neraziskanih vrst. Letos je v okviru popisov za Novi ornitološki atlas gnezdilki prišla na vrsto tudi rdeča lastovka (*Hirundo daurica*). Vrsta velja pri nas za eno izmed najredkejših gnezdilki sploh. Njeno populacijo ocenjujemo na vsega nekaj parov, redka, do danes znana gnezdišča pa bomo našli izključno v Slovenskem primorju z mejo na Kraškem robu.

Ker je območje razmeroma obvladljivo, smo ga sredi julija sistematično preiskali. S pomočjo digitalnih ortofoto posnetkov in topografskih kart smo na območju vnaprej identificirali možna gnezdišča, ki smo jih nato smiselno dopolnili na terenu. Sistematično smo preiskali vse mostove, večje cevne prepuste in viadukte ter previsne skalne stene, delno pa tudi večje opuščene zgradbe. Zbralo se nas je 10, pregledali pa smo 110 lokacij na porečjih Rižane, Badaševce, Drnice in Dragonje ter Kraškega roba. Našli smo dve gnezdi rdeče lastovke. Zaradi poznega datu-

1: Del Štajerske sekcije: ob pogostem prijateljskem druženju v naravi se poraja vedno nova volja tudi za resno ornitološko delo.
foto: Luka Božič

2: Rdeča lastovka (*Hirundo daurica*)
foto: Borut Rubinič

3: Gnezdo rdeče lastovke, iz katerega so mladi že poleteli
foto: Tomaž Mihelič

1

2

4

3

1 in 2: Slavko Polak, predsednik Notranjske sekcije, navzočim pripoveduje o plodoviti desetletni zgodovini sekcije. foto: Leon Kebe

3: Brez Notranjske sekcije ne bi bilo »Crex night-a«. Brez slednjega pa ne bi bilo tako natančnih dolgoletnih podatkov o razširjenosti kosca (*Crex crex*) na Cerkniskem jezeru. foto: Leon Kebe

4: Delavničarji, ki smo se zbrali pri izdelovanju piščalk za klicanje jereba. Kdo vse bo postal mojster, kakršen je Tomaž? foto: Vojko Havliček

5: Gozdni jereb, ki se je odzval na klicanje s piščalko. foto: Vojko Havliček

ma štetja so bili mladiči že speljani. Okrog enega gnezda so letali trije, drugo pa je govorilo zgolj o gnezditvi v preteklosti. Izkazalo se je tudi, da so bile letos nekatere lokacije, na katerih je v preteklosti gneznila rdeča lastovka, nezasedene. Popis se je izkazal za izredno koristnega, saj bo dobra osnova za naslednje leto, ko bomo skušali priti do dna skrivnosti o natančni številčnosti rdeče lastovke v Sloveniji. Že zdaj pa bi na podlagi pregledanih lokacij lahko sklepali, da slovenska populacija rdečih lastovk ne premore več kot pet gnezdečih parov.

Seveda pa ob popisu nismo oprezali samo za lastovkami. Našli smo tudi nova prebivališča čuka in čapljice, ravno tako zelo redkih vrst, ter se obenem imeli zelo lepo. Popis so nekateri sklenili s kopianjem v morju, zaključen pa je bil z družabnim večerom, v katerem smo snovali načrte za nove delovne zmage. ●

Deset let Notranjske sekcije DOPPS

//Slavko Polak

Na Martinov dan 11.11.1995 smo ljubitelji ptic v vasi Dolenje jezero ob Cerkniskem jezeru ustanovili novo, regionalno Notranjsko sekcijo Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Pod ustanovno listino se nas je podpisalo 28 ljubiteljev narave. V pravih delovanj smo zapisali, da sekcija deluje na območju notranjskih občin, v program dela pa smo ambiciozno zapisali poglobljeno strokovno delovanje, sodelovanje na akcijah DOPPS, vodenje ekskurzij in predavanja ter široko popularizacijo opazovanja ptic na Notranjskem. Za emblem smo si izbrali podobo kosca. Po desetih letih smo se na retrospektivnem predavanju dne 17. novembra 2005 v Knjižnici Jožeta Udoviča v Cerknici ozrli na prehojeno pot. Izletov, predavanj in akcij smo opravili toliko, da bi težko pripravili že krajši pregled. Udeležba na naših predavanjih in izletih je vedno dobra in nemalokrat se zgodi, da se nas zbere po petdeset in več. Še posebno obiskan je naš vsakoletni, že tradicionalni izlet na praznični dan 27. aprila. Vsako zimo popišemo in preštejemo tudi vodne ptice. Ob Cerkniskem jezeru smo postavili prvo opazovalnico ptic pri nas. Najbolj smo ponosni na našo vsakoletno akcijo preštevanja koscev na Cerkniskem jezeru, popularno imenovano »Crex Night«. Vsakoletna

akcija je še starejša od sekcije in na kongresu ob 25. letnici našega društva smo pripravili pregled rezultatov naših dolgoletnih naporov. Kot vodje sekcije smo se menjavali Leon Kebe, Branko Koren in pisec teh vrstic. Ob ustanovitvi pred desetimi leti smo si samo želeli, danes pa že imamo Notranjski regijski park, s katerim izvrstno sodelujemo in se dopolnjujemo. Velik del našega območja smo opredelili tudi kot območja mednarodnega pomena za ptice, tako imenovana območja IBA, in ti naši predlogi so danes skoraj v celoti vključeni v ekološko omrežje Natura 2000.

Stičišče našega delovanja je vendarle Cerknisko jezero. To je eno naših najpomembnejših in najslikovitejših območij, kamor pogosto vodimo tudi ugledne domače in tuje goste. Jezero je eno redkih ali pa celo edino gnezdišče rjavovratnega ponirka, bobnarice, kozice, rdečenogega martinca, velikega škurha, kostanjevke ter najpomembnejše gnezdišče kosca, rumene pastirice, trstnega strnada, bičje trstnice in še bi lahko naštevali. Žal ugotovljamo, da so na Cerkniskem jezeru prenehale gnezdit pribe, so pa zato pred letom ponovno začele gnezdit bele štokrlje. Ptice Cerkniskega jezera nas še vedno presenečajo. Z vsemi našimi akcijami bomo nadaljevali v prihodnjem desetletju, dodali pa jim bomo tudi nove. Že danes vas lahko povabimo na popisovanje koscev Cerkniskega jezera, na tokrat že petnajsto akcijo, ki je bila in bo tudi v prihodnje naša osrednja akcija. ●

»Jerebarjenje« ali kako priklicati gozdnega jereba

//Valerija Zakšek

Zame poteka odkrivanje gozdnega jereba (*Bonasa bonasia*) po korakih – kot se za skrivnostno ptico tudi spodobi. Prvi je bil posreden, ko sem že pred časom vprašala Tomaža Miheliča o obesku, ki ga je nosil okrog vratu. »Piščalka za klicanje jerebov,« je odvrnil, z navdušenjem zapiskal in tako ponazoril jerebovo oglašanje. Tanki, piskajoči zvok se mi je hitro vtisnil v spomin. Naslednji stik je bil že bolj konkreten. V času skupinskih popisov za NOAGS spomladi 2004 na Koroškem sva z Miho Žnidaršičem v ranem

jutru slišala že znani zvok. V dveh tetradah sva poslušala oglašanje kar treh osebkov gozdnega jereba! Zato je bilo razmišljanje o tem, ali bi se odzvala vabilu na delavnico o gozdnem jerebu, ki jo je organiziral Tomaž Mihelič, povsem odveč!

Več kot očitno sem imela precej somišljenikov, saj je bil predprostor na DOPPS-u 27. oktobra skoraj pretesen. Delavnica je pritegnila tako mlade kot tudi nekatere »stare mačke« s področja ornitologije. Ob odličnem fotografskem gradivu smo iz prve roke zvedeli marsikaj o gozdnem jerebu. Spoznali smo tudi ustrezen (neustrezen) tip habitata in poslušali različna oglašanja. Na delavnici smo se naučili osnovnih veščin popisovanja gozdnega jereba, saj o njegovi razširjenosti v Sloveniji ni veliko znanega. A če številčna udeležba na delavnici pomeni tudi nekaj novih moči na terenu, bomo s skupnimi močmi v prihodnosti rešili tudi to neznanko! Gozdnega jereba popisujemo tako, da s piskanjem na piščalko posnemamo njegovo oglašanje in spodbudimo, da se kot značilna teritorialna vrsta postavi v bran svojega teritorija tako, da se oglasi tudi sam. Za uspešno posnemanje jerebovega oglašanja potrebujemo piščalko, ki jo lahko z nekaj spretnosti izdelamo kar sami. Tako se je DOPPS-ov prostor v nekaj minutah spremenil v pravo malo delavnico, kjer se je nabralo kar nekaj tehničnih pripomočkov. Po Tomaževi dobro izpiljeni tehniki smo iz zajčje kosti izdelali prvo piščalko! Med opazovanjem brušenja, piljenja, vrtnanja in zalivanja s pečatnim voskom se je stopnjevala tudi nestrpnost. Bo res zapiskala? Številne glave, ki so se stikale okoli Tomaža, so pozorno spremljale vsak korak. In ko je Tomaž prvič pihnil v piščalko, se je hkrati s piskom zaslišalo tudi navdušeno ploskanje. Z nekaj dodatnega brušenja smo jo nato še uglasili. Popoldne se je že prevesilo v večer, nastale so še tri piščalke. Delavnica se je tako zaključila, Tomaževa obljuba pa je tudi tokrat držala; četrtek večer je bil res zanimiv, poučen in družaben...

Pa še to: v upanju, da se mi v naslednjem koraku spoznavanja z gozdnim jerebom posreči tudi srečanje z njim, sem se lotila izdelave svoje piščalke. Čas do prihodnje jeseni, ki je najboljši za popisovanje jerebov, pa bo najbrž tudi hitro minil! ●

Vrbovski tali čakajo na travniške ptice

//Urša Koce

»To je prava akcija, kakršnih si še želimo,« smo skoraj v en glas govorili tisti, ki smo se zadnjo soboto v oktobru zbrali na Vrbovskih talih – parcelah našega društva na Ljubljanskem barju. In ni nas bilo malo! Nekaj več kot trideset članov je ocedilo prostor, ki bo odslej namesto penicam, kosom in drugim »grmiščarjem« zagotavljal prostor ogroženim travniškim pticam, predvsem koscu. Verjetno se še spominjate, da so DOPPS-ovi terenski skrbniki parcel lansko leto zmulčili gosto zaraslo grmičje, da bi pridobili nove travnate površine za gnezdenje travniških ptic. Od mulčenja so na parcelah ostali t.i. sekanci, torej večje in manjše veje grmičja, ki je padlo pod ostrimi mulčerjevimi noži. Prav tako pa so v tleh ostale zajetne korenine. Enih in drugih na parcelah ni več – lesno biomaso, ki smo jo prostovoljci akcijsko zbrali na ogromnih kupih, je Željko s traktorjem odpeljal. No, nekaj malega smo jo pokurili kar na mestu samem, to pa zato, da smo nad žerjavico cvrli zaslužno malico, v njej pa pekli slasten krompir.

Da se bo društvo še naprej krepilo, so bolj kot kdaj prej dokazali otroci. Njihova res številčna zasedba in prav odrasla zavzetost in vztrajnost pri delu je navdušila vse navzoče. No, malčke pa je zanesljivo navdušila vožnja na traktorski prikolici. Kako malo je bilo treba, da smo se z njimi razigrali tudi odrasli! Otroci bi kroge po parceli še kar ponavljali, če se nam odraslim ne bi mudilo na malico. Res, takšnih akcij si še želimo. Sončen in topel jesenski dan, ravno pravnjti telesni napor, prijetna družba, zadovoljni člani, dobra malica, upanje na svetlo prihodnost in seveda opravljeno koristno, dobro delo: ni kaj dodati. Hvala Željku in njegovim desnim rokam, ki so nas zbobnali skupaj! Upamo, da se bodo na pomlad na Vrbovskih talih zbrale tudi travniške ptice. ●

6: Za izdelavo piščalke potrebujemo: zajčje piščali (nožne kosti), pile, pečatni vosk, vžigalnik, nožek ter nekaj spretnosti in ščepec posluha... No, če slednjega nimate, izdelava ni neizvedljiva! foto: Vojko Havliček

7, 8 in 9: Pri zavzetosti za delo na Vrbovskih talih so otroci skorajda zmagovali, pri zavzetosti za jelo pa so bili odraslim daleč za petami! foto 7 in 8: Dare Fekonja foto 9: Vojko Havliček

Izdelava in namestitvev gnezdilnice

//Aleksander Pritekelj

Mnogim ljudem ptice poosebljajo pristen stik z naravo, še posebno, kadar jih privabimo v bližino svojih bivališč; pozimi s krmilnicami, spomladi in poleti pa z gnezdilnicami, ko lahko ptice nemoteno opazujemo pri njihovih vsakdanjih opravilih. Ti »opazovalni rekviziti« sodijo na vsak vrt. Gnezdilnice marsikje celo bogatijo mestne parke in nasade. Tako se gnezdeče ptice približajo človeku, ki s tem razvija poslušh za naravo in njeno ohranjanje. In slednje je v današnjem času vsesplošne degradacije naravnega okolja zelo pomembno! V sedemindvajsetih letih ukvarjanja s pticami sem si nabral veliko izkušenj z izdelovanjem in nameščanjem gnezdilnic. Verjamem, da bodo napotki in nasveti, zbrani v pričujočem prispevku, marsikoga vzpodbudili k domači izdelavi gnezdilnic, uspeh pri privabljanju gnezdilnic pa vas navdušil nad spremljanjem njihovega življenja v vaši neposredni okolici. Želim vam veliko zadovoljstva v ptičji družbi!

Seveda pa gnezdilnic ne nameščamo samo zaradi nas. Tudi ptice jih potrebujejo, saj v naravi zaradi človeških posegov marsikje primanjkuje starih dreves z dupli, v katerih bi gnezdile. V stiski so predvsem sekundarni duplarji, ki si svojih gnezd ne znajo iztesati sami. Te ptice so zelo zaželele v vrtovih tudi zato, ker po sadnem drevju pobirajo žuželke in njihove ličinke ter tako skrbijo za ravnovesje okoli našega doma.

Gnezdilnica naj kar najbolj posnema naravno duplo, na katera so se ptice med evolucijo prilagodile, biti pa mora tudi funkcionalna in varna. Lepo in domiselno izdelana gnezdilnica pa je lahko tudi okras vrta. Gnezdilnico lahko izdelamo iz navadnih lesenih desk, lepjenjih opažnih plošč – tako imenovanih bosank, ki so še posebno trpežne, lahko jo naredimo iz betonskih cevi, votlih naravnih debel, različnih lesenih odrezkov in krajnikov... Naj nam nika ne zmanjka idej in kreativnosti! V Nemčiji prodajajo tudi gnezdilnice, izdelane iz betona in heraklita. Tovrstne gnezdilnice so varne tudi pred velikim detlom. Veliki detel krmi svoje mladiče tudi z mladiči malih ptic duplarjev, kadar jih najde. Lesena gnezdilnica, obdana s tanko pločevino, bo varna pred tudi pred njim.

Velikost gnezdilnice in velikost legla

Kot kažejo moje dosedanje izkušnje, tudi velikost gnezdilnice neposredno vpliva na velikost legla. V večjih duplih in gnezdilnicah so legla večja, ker imajo ptice več prostora in zraka, če je v okolici seveda dovolj hrane. Ptice v njih tudi mnogo laže vzdržujejo higieno. Napačno je splošno laično mnenje, da mora biti gnezdilnica majhna. Ali ste že

Program DOPPS-a januar - marec 2006

PREDAVANJA

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; **predavalnica v pritličju**
Čas: ob 18. uri

18. januar 2006: O izdelavi in nameščanju gnezdnic (predava Aleksander Pritekelj)

Pozimi, ko v naravi skoraj vse spi, je pravi čas za izdelavo gnezdnic. S tem lahko pomagamo vrstam, ki zaradi pomanjkanja naravnih dupel vse težje najdejo mesto za gnezdenje. Kako se lotimo izdelave gnezdnic, kam jih nameščamo, kako jih vzdržujemo in še kaj bomo izvedeli na predavanju.

15. februar 2006: Za ptice najvrednejša območja v SV Sloveniji (predava Luka Božič)

Spoznali bomo območja v SV Sloveniji, ki so zaradi bogastva tam živečih ptic postala del vseevropskega omrežja Posebnih varstvenih območij. Izvedeli bomo, kje so ta območja v Pomurju, katere vrste ptic jih naseljujejo, zakaj so ravno ti predeli zanje tako pomembni in kaj lahko storimo, da to bogastvo ohranimo.

MARIBOR

Kraj: Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška cesta 160, Maribor; **predavalnica bo posebej označena**
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

11. januar 2006 (2. sredo v mesecu): Indonezija (predava Matjaž Kerček)

Indonezija slovi kot ena najbolj vročih točk biotske pestrosti na svetu. Otočje je znano tudi po pitčjem endemizmu – cela vrsta ptic živi le tu in nikjer drugje. In kaj se zgodi, če na otoke Sulawesi, Java in Bali zaide ornitolog iz Slovenije? O tem nam bo ob slikah več povedal Matjaž Kerček.

1. februar 2006: Akcija »Pegasta sova« (predava Matjaž Premzl)

Matjaž nam bo predstavil skupinsko akcijo Štajerske sekcije. Akcija je obsegala postavitev gnezdnic za pegasto sovo, s čimer tej ogroženi vrsti ponudimo varno mesto za gnezdenje. Naslednji korak je bil ugotavljanje razširjenosti pegaste sove z nočnimi popisi. Ob tem so popisovalci našli tudi mnogo drugih zanimivih nočnih ptic.

1. marec 2006: Za ptice najvrednejša območja v SV Sloveniji (predava Luka Božič)

Spoznali bomo območja v SV Sloveniji, ki so zaradi bogastva tam živečih ptic postala del vseevropskega omrežja Posebnih varstvenih območij. Izvedeli bomo, kje so ta območja na Štajerskem, katere vrste ptic jih naseljujejo, zakaj so ravno ti predeli zanje tako pomembni in kaj lahko storimo, da to bogastvo ohranimo.

CELJE

Kraj: Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje
Čas: ob 19. uri

21. februar 2006: Vondrsko jezero (predava Zdravko Podhraški)

Seznani se bomo z jezerom, ki to ni, razen kadar več dni zapored dežuje. Uporablja se namreč kot zadrževalnik visokih voda in je že več let prepuščen spontanemu zaraščanju. Na predavanju bomo izvedeli več o tem, kako je jezero videti danes, katere ptice ga naseljujejo in kaj bi zanje pomenila načrtovana turistična ureditev jezera v prihodnosti.

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

12. januar 2006 (2. četrtek v mesecu): Netopir ni ne tič ne miš (predava Alenka Petrinjak)

Na predavanju nam bo aktivna članica Slovenskega društva za proučevanje in varstvo netopirjev predstavila netopirje in njihovo življenje ter pomen varstva te ogrožene sesalske skupine. Izpostavila bo tudi nekatera vedenja o prostorskih in prehranskih odnosih med netopirji in ptiči.

2. februar 2006: Ljubljansko barje (predava Žiga Iztok Remec)

Malo je glavnih mest, ki se lahko pohvalijo s tako zanimivim naravnim območjem prav na svojem pragu, in ki je poleg tega tudi del omrežja Natura 2000. Na predavanju bomo spoznali, zakaj je Barje tako pomembno, še posebej za različne vrste ptic. Spregovorili pa bomo tudi o tem, kaj lahko storimo, da v prihodnje tega bogastva ne zapravimo.

2. marec 2006: Potepanje po Španiji in južni Franciji (predava Dejan Bordjan in Ana Vidmar)

Zakaj sta Španija in Francija tako priljubljen cilj opazovalcev ptic? Svetovno znan je od plamencev rožnato obarvani Camargue. V Extremeuri se lahko nadejamo krvavih pojedinj različnih vrst jastrebov. Več o teh in drugih dogodivščinah nam bosta povedala predavatelja sama in morda za potepanje navdušita tudi koga izmed vas.

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: 19:30

10. januar 2006: 100 gnezdnik pod Stolom (predava Boris Kozinc)

Predavatelj nam bo z odličnimi fotografijami predstavil ptice, ki gnezdiijo v deželi pod Stolom. Ogledali si bomo, po čem jih prepoznamo in kako razlikujemo med seboj podobne vrste. Hkrati bomo preverili, kakšna je razlika med digitalnimi fotografijami in diapozitivi ter izvedeli kak koristnen napotek za fotografiranje ptic.

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19:00

19. januar 2006: Projekt Natura 2000 na Notranjskem (predava Lara Jogan Polak)

Predavateljica iz Zavoda RS za varstvo narave nam bo v prvem delu predavanja posredovala nekaj splošnih informacij o evropskem ekološkem omrežju Natura 2000 in Cerkniskem jezeru kot sestavnem delu tega omrežja. V drugem delu bo predstavila nekaj uspešnih primerov lokalnih pobud iz Slovenije, kjer na območjih Natura 2000 že uspešno usklajujejo varstvene in razvojne težnje. Tudi na območju Cerkniskega jezera domačini že podpirajo tovrstna prizadevanja, ki jih velja v prihodnje v sodelovanju z Notranjskih regijskim parkom spodbujati in krepiti.

16. februar 2006: Utrinki s poti po Indiji (predava Slavko Polak)

Indijsko področje poznamo iz literature tudi kot »Indijo Koromandijo«. To je dežela nasprotij, bogate kulture, izjemne duhovnosti in nepopisne revščine velikega sloja prebivalcev. Ohranjeno naravo lahko srečamo le v majhnih rezervatih, sicer pa v Indiji naletimo, zaradi preštevilčnega prebivalstva, na pretežno kmetijsko pokrajino. Evropskih ptic vaju ornitolog se v Indiji na vsakem koraku srečuje z novimi in eks-

otičnimi vrstami ptic. Predavatelj se je s pticami in še mnogočem srečal priložnostno ob udeležbi mednarodne konference v ostrednji indijski državi Chhattisgarah.

16. marec 2006: Nova Zelandija (predava Nataša Šalaja)

Nova Zelandija - dežela dolgega belega oblaka privablja turiste tako kot Slovenija predvsem zaradi ohranjene narave. Ptičji svet daljne dežele je zanimiv in vreden ogleda. Na predavanju bomo skupaj obiskali novozeleandske gozdove, fjorde, južne Alpe, vulkane in južno morje.

KOPER

Kraj: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Garibaldijeva 1, Koper
Čas: ob 19. uri

Predavanja v Kopru organiziramo v sodelovanju z Znanstveno-raziskovalnim središčem Koper.

25. januar 2006: O izdelavi in nameščanju gnezdnic (predava Aleksander Pritekelj)

Pozimi, ko v naravi skoraj vse spi, je pravi čas za izdelavo gnezdnic. S tem lahko pomagamo vrstam, ki zaradi pomanjkanja naravnih dupel vse težje najdejo mesto za gnezdenje. Kako se lotimo izdelave gnezdnic, kam jih nameščamo, kako jih vzdržujemo in še kaj bomo izvedeli na predavanju.

22. februar 2006: Pomen kalov v primorskem prostoru (predava Igor Maher)

Kali so na Visokem krasu, Krasu in v Slovenski Istri edine stoječe vode in zato zelo pomembne za ohranjanje številnih ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Ob sliki in besedi se bomo sprehodili med različnimi oblikami kalov, spoznali pa bomo tudi življenje v njih. Zaustavili se bomo še pri prizadevanjih, da bi se mreža kalov kot vodnih biotopov ohranjala tudi v prihodnje, čeprav se njihova namembnost s časom spreminja. Seznani se bomo s čezmejnimi projektom »1000 kal - 1000 zgodba o življenju«, ki pravkar poteka na omejenem območju.

22. marec 2006: Metulji Primorske (predava Tanja Benko)

Poleg ptic pozornost obiskovalcev narave pogosto pritegnejo tudi barviti metulji. Topla cvetoča travnišča in grmišča so zanje še posebej privlačna. Na predavanju bomo spoznali metulje, ki so na Primorskem in Krasu našli svoj dom.

IZLETI

Za dodatne informacije lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01 / 426 58 75.

28. januar 2006: Mariborski otok (vodil Matjaž Premzl)

Presenečeni boste, koliko različnih ptic lahko opazujemo na pragu mesta ob reki Dravi. Med drugimi tukaj skoraj vedno prezimuje kakšen vodomec, ena najbolj barvitih ptic pri nas. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborna mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri.

4. februar 2006: Škocjanski zatok (vodita Borut Mozetič in Igor Brajnik)

V februarju je Škocjanski zatok zanimiv predvsem zaradi prezimujočih vodnih ptic. Poleg teh lahko v grmiščih poslušamo svilnico - eno redkih ptic, ki poje tudi pozimi. Hkrati si boste lahko ogledali, kako napreduje urejanje naravnega rezervata. Dobimo se ob 9. uri pred bazo AMZS na Bertoški bonifiki.

18. februar 2006: Radensko polje (vodita Marjan Trobec in Štane Peterlin)

Zbrali se bomo ob 9. uri pred grajskim vrtom Boštanj, približno 4 km iz Grosuplja v smeri Krke. Na kraškem polju si bomo

lahko ogledali estavele - jame ki vodo ob suši požirajo, ob obilici padavin pa buhajo. Ob poti proti Zatočnim jamam bomo oprezali za pticami, ki prezimujejo v odprti pokrajini, kot je na primer veliki srakoper. Morda bomo imeli priložnost občutiti podzemlje v jami Viršnica, zato baterijska svetilka ne bo odveč. Za izlet, ki traja 4 do 5 ur, je priporočljiva dobra obutev.

25. februar 2006: Ormoško jezero (vodil Aleš Tomažič)

Izlet je lepa priložnost za nemoteno opazovanje vodnih ptic z nasipov jezera in ornitološke opazovalnice. Poleg ptic, ki prebijejo zimo na velikih vodnih površinah, pričakujemo že prve preletnike. Dobimo se ob 9. uri na železniški postaji v Ormožu, od koder se bomo odpravili proti opazovalnici ob jezeru.

4. marec 2006: Spoznavanje sov ob Cerkniskem jezeru (vodil Janez Dragolič)

Pod vodstvom domačina Janeza Dragoliča, izvrstnega poznavalca Cerkniskega jezera, si bomo ogledali Jezerški zaliv, jamo Karlovlivo in tu počakali, da se znoči. Ob mraku bomo poskušali izzvati katero od tu živečih petih vrst sov. Zaželeno so žepne svetilke. Dobimo se ob 17.00 uri pri Ribiskem kotu (pri čebeljniku) na Cerkniskem jezeru.

12. marec 2006 (nedelja): Tivoli (vodita Dare Fekonja in Živa Pipan)

Izlet, ki je še posebej primeren za ornitološke začetnike in otroke. Ptice v mestnih parkih so navadno bolj zaupljive do ljudi. V začetku marca jih je mogoče enostavno opazovati, saj so drevesa še brez listja, hkrati pa v tem času sinice, brglezi, kosi in ščinkavci že na ves glas pojejo. Naučili se bomo prepoznavanja vrst, ki živijo v bližini naših domov in izvedeli veliko zanimivosti iz njihovega življenja. Dobimo se ob 8. uri pred nekdanjo čolnarno v Tivoliju.

18. marec 2006: Dragonja (vodijo Andrej Medved, Igor Brajnik in Borut Mozetič)

Na tokratnem izletu se bomo izognili obalnim mokriščem in se odpravili v bolj samotno zaledje - v dolino reke Dragonje. Na sprehodu ob slikoviti presihajoči reki bomo poslušali različne vrste detlov, zoln, sinic in drugih spomladanskih pevcev. Dobimo se ob 8. uri na mejnem prehodu Dragonja.

25. marec 2006: Izakovci in Otok ljubezni (vodijo Željko Šalamun, Igor Kolenko in Monika Podgorelec)

Zbrali se bomo ob 8. uri na Otoku ljubezni pri Izakovcih in se sprehodili po loki ob reki Muri. Izlet bo odlična priložnost za urjenje v poznavanju pitčega petja. Posebno pozornost bomo namenili gozdnim pticam, ki so aktivnejše zgodaj spomladi. Poslušali bomo oglašanje in petje različnih vrst sinic, detlov in zoln.

AKCIJE

Vse dodatne informacije dobite v pisarni društva na telefonu 01 426 58 75 ali pri koordinatorju akcije.

December 2005: Štetje velikih srakoperjev (koordinators: Dominik Bombek)

Štajerska sekcija društva letos že šestič zapored organizira popis velikih srakoperjev na Dravskem in Ptujskem polju. Akcija poteka ves mesec december.

14. in 15. januar 2006: Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinators: Borut Rubinič in Luka Božič, tel. 041 513 523)

S skupnimi močmi bomo tudi letos prešteli ptice na slovenskih vodah.

JANUAR

1	ne	
2	po	
3	to	
4	sr	
5	če	
6	pe	
7	so	
8	ne	
9	po	
10	to	RA Boris Kozinc 100 gnezdluk pod Stolom
11	sr	MB Matjaž Kerček Indonezija
12	če	LJ Alenka Petrinjak Netopir ni ne tič ne miš
13	pe	
14	so	Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinatorja Borut Rubinič in Luka Božič)
15	ne	Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinatorja Borut Rubinič in Luka Božič)
16	po	
17	to	
18	sr	MS Aleksander Pritekelj O izdelavi in nameščanju gnezdluk
19	če	CER Lara Jogan Polak Projekt Natura 2000 na Notranjskem
20	pe	
21	so	
22	ne	
23	po	
24	to	
25	sr	KP Aleksander Pritekelj O izdelavi in nameščanju gnezdluk
26	če	
27	pe	
28	so	Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)
29	ne	
30	po	
31	to	

FEBRUAR

1	sr	MB Matjaž Premzl Akcija »Pegasta sova«
2	če	LJ Žiga Iztok Remec Ljubljansko barje
3	pe	
4	so	Škocjanski zatok (vodita Borut Mozetič in Igor Brajnik)
5	ne	
6	po	
7	to	
8	sr	
9	če	
10	pe	
11	so	
12	ne	
13	po	
14	to	
15	sr	MS Luka Božič Za ptice najvrednejša območja v SV Sloveniji
16	če	CER Slavko Polak Utrinki s poti po Indiji
17	pe	
18	so	Radensko polje (vodita Mar- jan Trobec in Stane Peterlin)
19	ne	
20	po	
21	to	CE Zdravko Podhraški Vonarsko jezero
22	sr	KP Igor Maher Pomen kalov v primorskem prostoru
23	če	
24	pe	
25	so	Ormoško jezero (vodi Aleš Tomažič)
26	ne	
27	po	
28	to	

MAREC

1	sr	MB Luka Božič Za ptice najvrednejša območja v SV Sloveniji
2	če	LJ Dejan Bordjan in Ana Vidmar Potepanje po Spaniji in južni Franciji
3	pe	
4	so	Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (vodi Janez Dragolič)
5	ne	
6	po	
7	to	
8	sr	
9	če	
10	pe	
11	so	
12	ne	Tivoli (vodita Dare Fekonja in Živa Pipan)
13	po	
14	to	
15	sr	
16	če	CER Nataša Šalaja Nova Zelandija
17	pe	
18	so	Dragonja (vodijo Andrej Medved, Igor Brajnik in Borut Mozetič)
19	ne	
20	po	
21	to	
22	sr	KP Tanja Benko Metulji Primorske
23	če	
24	pe	
25	so	Izakovci in Otok ljubezni (vodijo Željko šalamun, Igor Kolenko in Monika Podgorelec)
26	ne	
27	po	
28	to	
29	sr	
30	če	
31	pe	

PROGRAM DOPPS-a januar - marec 2006

PREDAVANJA

- MB:** Pedagoška fakulteta
Maribor,
Koroška cesta 160,
Maribor
Termin: praviloma vsako
prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri
- LJ:** Grand hotel Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak
prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri
- KP:** Kraj: Univerza na
Primorskem, Znanstveno-
raziskovalno središče Koper,
Garibaldijeva 1, Koper
Čas: ob 19. uri
- CER:** Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22,
Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek
v mesecu
Čas: ob 19. uri
- CE:** Zavod za zdravstveno
varstvo Celje,
Ipavčeva ulica 18, Celje
Čas: ob 19. uri
- RAD:** Knjižnica Tomaža Antona
Linharta,
Gorenjska cesta 27,
Radovljica
Čas: ob 19.30 uri
- MS:** Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota
Zvezna ulica 10,
Murska Sobota
Čas: ob 18. uri

Navadna (*Sterna hirundo*)
in kričavi čigri (*S. sandvicensis*)
foto: Kajetan Kravos

2

3

4

kdaj opazovali mlade škorce v premajhnem duplu? Namesto da bi bilo v leglu pet mladičev, sta samo dva in še ta dva vsa onesnažena. Sinice, denimo, imajo med pticami pevkami lahko številčno največja legla, od osem do petnajst jajc. Med njimi je rekorder po številu jajc plavček. Zanj ni nič nenavadno, da ima v leglu petnajst jajc! In za vse te mladiče mora biti kasneje na voljo dovolj prostora.

Vzdrževanje gnezdilnice

Ptice pevke, tako prosto gnezdeče kot duplarji, si za vsako gnezditvev gradijo novo gnezdo, ali pa ga vsaj na novo postiljajo. To velja tudi za nadomestna legla. Sekundarne ptice duplarice naredijo novo gnezdo kar čez staro, če ga mi nismo odstranili, in tako prekrijejo staro gnezdno gradivo. Primerno je, da gnezdilnico izdelamo tako, da lahko po končani gnezditvi odstranimo staro gnezdo in prazno, a dobro zaprto gnezdilnico pustimo pripravljeno za naslednjo gnezditvev. V starem gnezdnem gradivu velikokrat živijo zajedalci, kot so klopi, perojedi ali tekuti (ptičji zajedalci, prehranjujejo se s ptičjim perjem), mahovni čmrlj, muhe kožuharice. Z odstranitvijo starega gnezda po gnezditvi pticam naredimo uslugo.

Vhodna odprtina

Zelo pomembno vlogo pri zasedanju gnezdilnic ima velikost vhodne odprtine, saj je od nje odvisno, katera vrsta ptice bo gnezdilnico lahko naselila. V tabeli na strani 34 so navedene ustrezne vhodne odprtine za posamezne vrste ptic. Velikost vhodne odprtine je zelo pomembna, ker tako preprečimo pletenje in spodrivanje manjših vrst. Večja ptica lahko spodrine manjšo, kadar ji to dopušča dovolj velika vhodna odprtina. Majhne vrste le izjemoma in v skrajni sili naselijo gnezdilnice z večjo vhodno odprtino, saj je zanje veliko bolj pomembna gnezdilna varnost kot ponujena neprimerna gnezdilna možnost!

Izdelava klasične lesene gnezdilnice

Zelo primerna deska za izdelavo gnezdilnic je večplastno lepljena opažna plošča debeline 1 cm, ker je zelo trda in dobro prenaša vlago. Vanjo zaradi njene trdote ne moremo

neposredno zabijati žebeljev, zato predhodno izvrtamo primerne luknje. Mere stranic klasične gnezdilnice iz desk debeline 1 cm so na vedene v tabeli na strani 34. Kadar uporabljamo deske večjih debelin, moramo dimenzije stranic ustrezno povečati.

Kot je razvidno iz načrta za sinice (podobno velja za škorca in smrdokavro), sta višini sprednje in zadnje stranice nižji kot sprednja in zadnja višina leve in desne stranice. Trimilimetrski reza na zgornjem delu tik pod streho je zračni kanal, ki je v vročih dnevih več kot dobrodošla. Streha naj na zadnji strani visi centimeter čez zadnjo stranico, da se deževnica lahko odteka nazaj za gnezdilnico. Ko je gnezdilnica sestavljena, jo lahko še prebarvamo z lesnimi barvami v rjavih odtenkih. Čez dan ali dva je gnezdilnica suha in pripravljena za postavitev. V tabeli so v stolpcu »notranji premer dupla« navedeni tudi primerni notranji premeri okroglih gnezdilnic. To so lahko votla debla, naravna ali izdobljena.

Gnezdilna niša

Poznamo še eno vrsto gnezdilnic: gnezdilne niše. Nekateri jih imenujejo tudi odprte ali polodprte gnezdilnice. Nimenjene so šmarnici, pogorelčku, sivemu muharju in beli pastirici. Te vrste ptic pravzaprav niso duplarji. Njihova naravna gnezdišča so luknje in špranje v skalnih stenah. Te ptice imajo polovico manjša legla kot sinice. Število jajc v njihovem leglu je od štiri do šest. Gnezdilne niše vedno nameščamo pod napušč na steno, tram ali lego ostrejša od tri do deset metrov visoko in ne na drevesa! Če je le možno, namestimo gnezdilno nišo na zunanjo lego ostrejša s spodnje strani lege, obrnjeno v smeri proti steni hiše. Od stene hiše naj bo oddaljena 30 do 40 cm. Zaradi te zahteve je streha gnezdilne niše ravna, da jo laže pribijemo ali privijemo na lego ostrejša. Tako nameščeno in obrnjeno nišo ptice raje sprejmejo, ker se počutijo bolj varne. Za izdelavo gnezdilnih niš ne potrebujemo posebnih načrtov, ampak priredimo načrt gnezdilnice za sinice. Višina niše je 16 cm, sprednjo stranico pa nadomestimo z deščico dimenzij 11 cm x 12 cm.

1: Mlada vijeglavka gleda iz gnezdilnice, izdelane iz naravnega dupla.

foto: Ivan Esenko

2: Gnezdilnica iz lepljenih opažnih desk. Reza pod streho na sprednji strani je namenjena zračenju. foto: Aleksander Pritekelj

3: Gnezdilnica mora biti pripravljena tako, da jo lahko odpremo in po končani gnezditvi očistimo. foto: Aleksander Pritekelj

4: Gnezdilna niša ali polodprta gnezdilnica. foto: Aleksander Pritekelj

5: Gnezdilnica na drevesu, ki je utrijena s tanko pločevino. Zarod je tako obvarovan tudi pred plenjenjem velikega detla. foto: Dare Fekonja

6: Gnezdilnica na hiši. Takole namešče na gnezdilki ponuja varno prebivališče. foto: Aleksander Pritekelj

7: Na tej fotografiji so ostanki štirih gnezditov škorcev. Zgovoren dokaz, kako pomembno je, da je gnezdilnica narejena tako, da notranjost lahko vsako leto očistimo. foto: Ivan Esenko

8: Številčen zarod velike sinice. Pomembno je, da so gnezdilnice za takšne »plodne« gnezdilce dovolj prostorne in zračne. foto: Tomi Trilar

9: Plavček je naselil lončeno gnezdilnico in iz nje je ob koncu gnezdenja poletelo osem čilih in zdravih mladičev. foto: Ivan Esenko

Nameščanje gnezdilnic

Najbolj primeren čas za nameščanje gnezdilnic je jesensko-zimski. Velika sinica si, na primer, ogleduje primerna gnezdišča že v decembru, gnezdit pa prične šele marca ali aprila. Najbolj primerno in varno mesto za postavitev gnezdilnice za sinice in poljskega vrabca je pod napuščem, na steni hiše ali legi ostrejša, delavnice, drvavnice ali hleva, tri do pet metrov nad tlemi.

Verjetno ste se takoj vprašali, zakaj pa ne kar na drevo? Odgovor je zelo tehten: s stališča varnosti so omenjena gnezdilna mesta najbolj varna in primerna. Do sedaj še nisem videl, da bi tako nameščeno gnezdilnico oplnil veliki detel. Po navpični steni jih tri ali več metrov visoko ne doseže nobena mačka ali podgana, pod napuščem pa so gnezdilnice tudi varne pred dežjem, soncem in viharji. Tako nameščena gnezdilnica je vedno na suhem in senčnem mestu. Pritrdimo jo čvrsto!

Seveda lahko gnezdilnico namestimo tudi na drevo na vrtu, le dovolj visoko naj bo, pritrjena pa mora biti na deblo. Primerna višina za male ptice pevke do velikosti vrabca (gnezdilnice z vhodno odprtino 26 in 32 mm) je od štiri do šest metrov, za vse druge ptice pa od pet do deset metrov. Najbolje je, če gnezdilnico fiksno pritrldimo z

dvema močnima žicama. Da drevesa ne poškodujemo, moramo močan objem žice vsako leto popustiti. Ko ptice zasedejo gnezdilnico, jih moramo pustiti pri miru. Ni primerno, da jih med gnezditvijo vznemirjamo! Zavedati se moramo, da s postavitvijo gnezdilnice sprejmemo tudi odgovornost za njene prebivalce. Pticam lahko škodimo, če izdelamo neprimerne gnezdilnice ali pa da jih postavljamo na neprimerna mesta (glej Napake pri izdelavi in nameščanju gnezdilnic). Neprimerna mesta so tudi tam, kjer so v rabi kemična sredstva. Če smo se že potrudili in izdelali gnezdilnico, bodimo pozorni na to, da jo postavimo na primerno, predvsem pa varno mesto.

Na manjših vrtovih se lahko zgodi, da ima več sosedov svojo gnezdilnico, vaša pa ni zasedena. V tem primeru uporabljaj »sosedova« gnezdilka tudi vaš vrt za nabiranje hrane. To je del njenega teritorija in zlepa ne bo dovolila drugemu paru iste vrste, da zasede prazno sosedno gnezdilnico. Seveda pa lahko prazno gnezdilnico zasede katera koli druga vrsta ptice, ki gnezdi v duplih. Ptice si svoje teritorije delijo po svojih potrebah, in to vsako leto drugače. Nikar ne bodite razočarani, če je vaša gnezdilnica prazna, morda bo prišla na vrsto naslednje leto.

Mere gnezdilnic za posamezne vrste sekundarnih duplarjev. Vse mere so v cm za desko debeline 1 cm.

vrsta	vhodna odprtina	dno	notranji premer dupla	spretnja stran	višina med zgor. robom vhodne odprtine in streho	zadnja stran	leva in desna stranica	streha
menišek, plavček, čopasta sinica	2,6	14 x 14	14	19,3 x 12	4,5	15,7 x 12	20 x 16 x 14	21 x 16
velika sinica, brglez, vijeglavka, belovrati muhar, poljski vrabec	3,2				3,5			
škorec	5,0	17 x 17	17	24,3 x 15	4	20,7 x 15	25 x 21 x 17	25 x 19
smrdokavra	6,0	20 x 20	22	29,3 x 18	5	25,7 x 18	30 x 26 x 20	27 x 22

Napake pri izdelavi in namešanju gnezdilnic

Naj posebej omenim tudi najpogostejše napake, ki jih nehote delajo ljubitelji ptic pri izdelavi in namešanju gnezdilnic:

- Prevelika vhodna odprtina: velika možnost plenjenja in izpodrivanja manjših vrst. S primerno vhodno odprtino določimo vrsto ptice, ki bo gnezdilnico naselila.
- Premajhna vhodna odprtina: nobena naša ptica se ne more zriniti skozi njo, v taki gnezdilnici se bodo naselile mravlje, ose in sršeni.
- Vhodna odprtina je prenizko, samo nekaj cm nad dnom gnezdilnice: ptice nimajo kam postaviti svojega gnezda.
- V gnezdilnici so klinčki in oprijemala za plezanje. Ti so pticam navadno bolj v napoto kot korist. Priporočljivo pa je, da pustimo notranje deske neobrušene.
- Klinček za posedanje pred vhodno odprtino: ptico ovira pri prihodu in odhodu, plenilec pa olajša plenjenje. Naravna dupla ga nimajo. Zmotno je mnenje, da ptice »sedijo pred svojim domom in uživajo življenje«. Ptice se nikoli po nepotrebnem ne zadržujejo v bližini gnezda. V gnezdilnico priletijo od daleč in hitro smuknejo vanjo.
- Površina dna in prostornina gnezdilnice sta premajhni: v gnezdilnici mora biti dovolj prostorna za leglo.
- Gnezdilnica je v vrtu postavljena na neprimerno mesto: prenizko nad tlemi, ali pa je več enakih gnezdilnic postavljenih preblizu skupaj. Gnezdilnica je pritrjena na tanke veje in se zaradi tega nenehno maje. Neprimerno nameščena gnezdilnica lahko postane nevarna past za ptice, zaradi velike možnosti plenjenja in vznemirjanja gnezdečih ptic.
- Gnezdilnico naseli poljski vrabec, torej je treba njegovo gnezdo odstraniti iz gnezdilnice. **POVSEM NAPACNO MNENJE! PUSTIMO POLJSKEGA VRABCA PRI MIRU!** Vrabca se raje razveselimo. Tudi poljski vrabec v času gnezdenja svoje mladiče krmí z žuželkami in njihovimi ličinkami. Če pa res izrecno želimo imeti sinico v gnezdilnici, postavimo še eno nekaj metrov od gnezdilnice z vrabcem.

- Gnezdilnica ni nameščena navpično: za vse velikosti in tipe gnezdilnic velja, da morajo biti nameščene navpično in fiksno pritrjene.
- Slabo izdelane gnezdilnice: v gnezdilnico ne sme zamakati voda. Ptice so toplokrvne živali, kar pomeni, da se ne smejo podhladiti. Mladiči se izvalijo goli in slepi in v prvih dneh življenja jih morajo občasno greti starši, dokler se ne operijo. Če so mladiči mokri, prehitro izgubljajo toploto in zaradi tega zelo oslabijo, lahko tudi poginejo.
- Streha gnezdilnice ima naklon na sprednjo stran: ob deževju se voda steka na sprednjo stran gnezdilnice in moči ptice, ki letajo v gnezdilnico ali iz nje, zato mora biti naklon strehe vedno narejen nazaj na hrbtno stran. Streha naj bo pomaknjena najmanj 1 cm čez zadnjo stranico.
- Gnezdilnice ni možno odpreti: po končani gnezditvi naj bi odstranili staro gnezdo. V gnezditvenem gradivu živijo zajedalci, kot so klopi, bolhe, perojedi in muhe kožuharice, v razkrajajočem gnezdnem gradivu pa se razvijajo plesni. ●

10: Mlad škorec gleda iz gnezdilnice, narejene iz drevesnega debla.
foto: Dare Šere

11: In še dokaz, da teme o gnezdilnicah s prispevkom niti približno nismo izčrpali: stržek pri gnezdilnici, napravljeni iz pleteža praproti in kokosovih vlaken. V njej je bilo preteklo pomlad uspešno vzgojenih pet mladičev. Ti so v gnezdilnici še nekaj mesecev kasneje skupaj s starši večkrat prenočevali. Gnezdilnica je obešena pod napušč hiše.
foto: Ivan Esenko

Naj omenim meni poznano literaturo, iz katere sem črpal začetno teoretično znanje, ki sem ga nato z veseljem preizkušal v praksi.

- Geister, I. (1982): Ptice okoli našega doma. ČZP Kmečki glas, Ljubljana.
- Discovery Communications, Inc. (1999): Birds. Discovery Publishing, New York
- Burton, R. (2003): Birdfeeder Guide. Dorling Kindersley Ltd., London; Slovenska izdaja (2005): Življenje s ptiči. Založba Narava, Kranj

Za dodatne informacije se lahko obrnete na avtorja prispevka (tel. 041 389 782) ali pisarno DOPPS-a.

1

1: Ekipa SOVS, ki se bori proti kriminalu nad pticami na Slovaškem in v Evropi.

2: Racija italijanskih lovcev, ki so nezakonito lovili zaščitene ptice na najpomembnejšem prezimovališču ptic na Slovaškem – Hrusova kotlina, Z Slovaška, December 2003.

foto: SOVS

3: Skobec (*Accipiter gentilis*), ki so ga prestopniki obesili na veje drevesa. Bolesov, Z Slovaška, januar 2003.

foto: Š. Benko

4: Čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*) ustreljen na ribnikih Senne (V Slovaška), ki je najpomembnejše območje za vodne ptice na Slovaškem. Maj 2004.

foto: SOVS

2

3

Skupaj proti kriminalu nad pticami

//Marek Brizník, SOVS – BirdLife Slovaška

»Skupaj proti kriminalu nad pticami« je ime glavne kampanje proti kriminalu nad pticami, ki jo vodimo na slovaškem Društvu za varstvo ptic (SOVS). Kampanja se je začela v l. 2002 kot del pilotnega projekta proti kriminalu nad pticami, ki ga podpira Evropska komisija. Beseda »skupaj« govori o tem, da se v kampanjo lahko vključi vsakdo, prav tako pa pomeni, da je problem treba reševati v tesnem sodelovanju. Pravzaprav lahko rečemo, da je bil to najpomembnejši vidik našega pilotnega projekta proti kriminalu nad pticami. Z aktivnim sodelovanjem nevladnih organizacij, policije, okoljske inšpekcije in drugih naravovarstvenih organizacij se je začelo novo obdobje varstva narave na Slovaškem.

Kakšne so bile razmere na Slovaškem pred l. 2002
Informacij o kriminalu nad pticami v statistiki naravovarstvenih organizacij in policije ni bilo. Ornitologi so se le malo zanimali za problem kriminala nad pticami. Prav tako ni bilo sistematičnih popisov kriminalnih dejanj nad pticami. Sodelovanje med naravovarstvenimi organizacijami in policijo ni bilo učinkovito, prav tako je bilo neučinkovito sodelovanje med vladnimi in nevladnimi organizacijami. Ni bilo zadostnega naravovarstvenega izobraževanja in preventivnih akcij. Vse to je botrovalo pomanjkljivemu reševanju problemov kriminala nad pticami.

Aktivnosti proti kriminalu nad pticami

Spričo tako pomanjkljivega reševanja problema smo se odločili za redne aktivnosti v boju proti kriminalu nad pticami. Pričeli smo zbirati podatke o kriminalnih dejanjih in ustvarili podatkovno bazo. Policijo usposabljammo za odkrivanje in reševanje tovrstnega kriminala. Izdajamo informativni material in problem predstavljamo ob različnih priložnostih. Posneli smo 26-minutni video o kriminalu nad pticami na Slovaškem, prav tako pa medijem pošiljamo sporočila za javnost. Javnosti svetujemo in jo osveščamo, kako ravnati v primeru morebitnega kriminala nad pticami. Aktivno smo vključeni v zakonodajne procese ter tesno sodelujemo z Ministrstvom za okolje

Republike Slovaške in z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

Kaj smo dosegli pri reševanju kriminala nad pticami na Slovaškem

Ministrstvo za okolje in druge naravovarstvene organizacije spoštujejo nevladne organizacije, ki se bojujejo proti kriminalu nad pticami. Policija kriminal nad pticami danes jemlje kot pravi in resen kriminal. Širša javnost je veliko bolj osveščena in jo tema zanima. Tako je naraslo tudi vključevanje javnosti v reševanje problema. Ljudje so naravovarstvenim organizacijam in policiji pričeli poročati o primerih kriminala nad pticami.

Čeprav je dejanska situacija v boju proti kriminalu nad pticami veliko boljša kot pred letom 2002, še vedno nismo zadovoljni. Zdaj zberemo informacije o okoli 100 primerih kriminala nad pticami na leto. Verjamemo, da so znani primeri le majhen del primerov, ki se zgodijo, saj večina teh ostane neznana in neprijavljena.

Ptice na Slovaškem so še vedno žrtve pobojev, tihotapljenja in zlorabe. Ptice, ki so najpogosteje usmrčene, so mnoge vrste ujed in ribojede ptice (kormorani in čaplje). Neutrudno si prizadevamo, da bi preprečili ali vsaj omejili kriminal nad pticami na Slovaškem in v Evropski uniji. Verjamemo, da združeni naporji vseh organizacij in posameznikov, ki so vključeni v boj proti temu kriminalu, vodijo k uspehu. Seveda je pri tem pomembno tudi mednarodno sodelovanje, vsaj na evropski ravni. ●

Iz angleščine prevedla Urša Koče

→ OSEBNA IZKAZNICA:

Ime: Spoločnost' pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS) (The Society for the Protection of Birds in Slovakia)

Članstvo: BirdLife International, European Group against Bird Crime

Leto ustanovitve: 1993

Št. članov: 1250, 70 aktivnih prostovoljcev

Regionalna organiziranost: 7 regionalnih sekcij

Pisarna: štiri zaposleni za poln in en za polovični delovni čas

Cilji in poslanstvo: varstvo ptic in njihovih habitatov, prioriteto ogroženih vrst, njihovih habitatov in IBA-jev

Najpomembnejši naravovarstveni projekti: program IBA, pilotni projekt boja proti kriminalu nad pticami, projekti varstva posameznih vrst: velike droplje (LIFE projekt), črne štorke, zlatovranke in kosca, štetje vodnih ptic, razvoj članstva

Najpopularnejši programi: Evropski dan opazovanja ptic, mednarodno zimsko štetje vodnih ptic (IWC), popis pogostih vrst, ornitološki tečaji za začetnike

1

2

3

Ohranjanje zlatovranke (*Coracias garrulus*) v Avstriji

//Michael Tiefenbach

Lebende Erde im Vulkanland (L.E.i.V.), Avstrija

Zlatovranka je bila še pred 50 leti pogosta ptica mozaične kulturne krajine Zahodno- in Vzhodnoštajerskih goric (West- und Oststeirisches Hügelland). To pozornost zbujačo turkizno modro ptico je bilo nekoč moč videti ob daljnovidih in na senenih kopicah, s katerih je prežala na plen. Samo v štajerskem delu je bila njena populacija okoli l. 1950 ocenjena na 500 parov. Konec 60-ih let je še gneznila na južnem Koroškem, vzhodnem in zahodnem Štajerskem in na južnem Gradiščanskem, posamezni pari so bili znani tudi v Spodnji Avstriji in v Seewinklu ob Nežiderskem jezeru. V naslednjih letih se je že takrat ugotovljeno upadanje populacije okrepilo in do leta 1975 je vrsta izginila s Koroškega, Spodnje Avstrije, Gradiščanskega, nekaj let pozneje pa tudi z zahodnega Štajerskega. Majhna populacija je preživela le v Vzhodnoštajerskih goricaх med Feldbachom, Gornjo Radgono (Bad Radkesburg) in Lipnico (Leibnitz), vendar se je sredi 80-ih let skrčila na vsega 15 parov. Čeprav nekateri strokovnjaki pripisujejo upad dolgoročnim spremembam klime, je večina ornitologov mnenja, da tiči glavni vzrok za skoraj popolno izginitev zlatovranke (in drugih velikih žužkojedih ptic) v naraščajočem uničevanju prvotnih habitatov. V preteklih desetletjih so intenzifikacija kmetijstva in s tem povezane spremembe v načinu kmetovanja botrovale izginjanju pašnih in travnih površin, ki jih je nadomestila agrarna stepa, kjer je kot monokultura prevladovala koruza. Avstrijska populacija zlatovranke se je od konca 80-ih let stabilizirala na 10-15 parov, pri čemer se je gneznilno območje skrčilo na enoten prostor s površino 20-30 km². To območje je bilo skupaj s sosednjimi površinami nekaj let po vstopu Avstrije v EU razglašeno za območje Natura 2000 z uradnim imenom »Teile des Südoststeirisches Hügellandes«.

Na podlagi varstvenega statusa območja smo zaščitniki zlatovranke v okviru društva za varstvo zlatovranke »Lebende Erde im Vulkanland« (L.E.i.V.) s pomočjo sredstev EU, ki so pritekala prek vzpodbujevalnih programov (BEP, ÖPUL) ohranjene travnike zavarovali za več let in preoblikovali nekatere njivske površine nazaj v travnike. Kmetje, ki so se s svojimi posestmi pridružili programu za ohranjanje zlatovranke, pa so na svojih zemljiščih namestili preže, s katerih ptice lahko lovijo.

Zlatovranka je duplar in potrebuje na svojem gneznilnem območju primerna dupla. Populacija na avstrijskem Štajerskem najraje gnezdi v duplih zelene žolne (*Picus viridis*) 5-10 m visoko v listavcih gozdnih robov, potokov, mejic in drevoredov. Ker smo hoteli zmanjšati konkurenco z drugimi duplarji (npr. s škorcem), smo v zadnjih treh letih namestili 40 gnezdilnic; zlatovranka je v zadnjih dveh letih zasedla devet oziroma šest

gnezdilnic.

Ze leta 2001, dve leti pred ustanovitvijo L.E.i.V., smo oblikovali strokovno delovno skupino, ki je poleg spremljanja gnezdilnega uspeha začela raziskovati tudi zlatovrankino izrabo prostora in habitata ter lov in izbiro plena. Po naših opazovanjih ima zlatovranka najraje drobno strukturirana območja s čim večjo pestrostjo različnih njivskih kultur, velikim deležem travnikov in veliko izbiro prež v obliki grmov, dreves, daljnovidov itd. Pri tem se je pokazalo ne le, da so travnate površine kot lovni habitat zelo pomembne med gneznilno sezono in po njej, marveč tudi, da je zelo pomemben pravilen način gospodarjenja s travniki. Zlatovranka je močno navezana na redko porasle travnike oz. redno košene travnike. Najraje lovi na robu površine, saj se tam navadno stika vegetacija različnih višin in tipov, kar očitno botruje veliki ponudbi plena. Iskanje hrane poteka med gneznilno sezono v okolici dupla, potem ko mladiči zapustijo gnezdo, pa se lov pogosto pomakne na zelo oddaljena območja na robu dolin.

Na podlagi podatkov, zbranih s sistematičnimi pregledi zasedenih dupel, smo ugotovili, da je gneznilni uspeh verjetno v večji meri, kot smo doslej domnevali, odvisen od vremena v času vzreje mladičev. Predolga obdobja padavin lahko v določenih letih povzročijo velike izgube med mladiči. Pokazalo se je tudi, kako pomembno je, da pri nameščanju gnezdilnic izključimo večino dejavnikov ogrožanja, zato da te ne postanejo »ekološke pasti« z nasprotnim učinkom od zaželenega; takšna je npr. namestitve, ki omogoča dostop plenilecem.

Kljub vsemu ostaja vprašanje, ali bodo ukrepi, ki smo jih v zadnjih letih uresničevali za zaščito zlatovranke, zadoščali za preživetje in ponovno razširitev vrste, saj je skromna avstrijska populacija na podlagi prvih rezultatov obročkanja očitno izolirana in ni genetske izmenjave z drugimi populacijami. Jasno pa je, da se brez nadaljnega spremljanja populacij in brez strokovnega upravljanja območja v prid zlatovranki prihodnost zanjo ne zdi rožnata. Kako dolgo se bo zlatovranka še lahko branila pred vplivi civilizacije, je nenazadnje odvisno od tega, ali se človek zaveda odgovornosti do vrste, ki že stoletja zaznamuje našo kulturno krajino. ●

Iz nemščine prevedel Jakob Smole

→ OSEBNA IZKAZNICA:

Ime: L.E.i.V. (Lebende Erde im Vulkanland)

Leto ustanovitve: 2003

Poslanstvo: ohranjanje zlatovranke in njenega habitata na območju Natura 2000 »Teile des Südoststeirisches Hügellandes« na avstrijskem Štajerskem

Dejavnosti: zlatovranki prijazno upravljanje z zemljišči in njenim življenjskim prostorom (zakup zemljišč in vključevanje lokalnih kmetov v program upravljanja), raziskave njenih življenjskih zahtev, naravovarstvena vzgoja in izobraževanje (šolski projekti), strokovni izleti, organizacija praznika zlatovranke »Blaurackenfest« ter popularizacija ohranjanja vrste in njenega življenjskega prostora

Sodelovanje: graški deželni muzej Joanneum, BirdLife Österreich, Euronatur, DOPPS

1: Fotografija mladiča zlatovranke na gnezdu: posneto s posebno avtomatsko kamero, nameščeno v gnezdilnico zlatovranke.

2: Ekstenzivni travniki, pomembna struktura tradicionalne kulturne krajine, kjer zlatovranka dobi dovolj žuželčje hrane. foto: Michael Tiefenbach

3: Zlatovranka (*Coracias garrulus*) foto: Michael Tiefenbach

Mali skovik //Tomaž Mihelič

Verjetno ga ni glasu, ki bi majhne ptice gorskega gozda bolj razburil kot oglašanje malega skovika. Na njegov prodorni, ponavljajoči se žvižg se bodo s svojim obsežnim repertoarjem svarilnih oglašanj silovito odzvale domala vse vrste. Najbolj seveda siničke, predvsem menišček, gorska in čopasta. Kmalu bodo prileteli dolgoprsti plezalčki in razburjeno vijugali po deblih. Oglasile se bodo taščice, od daleč kalini. Celo ščinkavec nas lahko preseneti s svojim tihim svarilnim piskom. Še niste slišali tega glasu? Nič lažjega, poskusite kar z žvižgom malega skovika. Ste se kdaj vprašali, zakaj takšen buren odziv ptic? Odgovor se skriva v majhni, komaj za pest veliki sovici.

Reakcija ptic pevk na oglašanje malega skovika ni naključna in prav ste imeli, ko ste pomislili, da je razlog za to v njegovem pogostem plenjenju ptic. V zimskem in poletno-jesenskem obdobju, ko sneg ali bujna talna vegetacija otežuje lov malih sesalcev, se mali skovik prehranjuje predvsem s pticami, povečini z majhnimi vrstami, do velikosti ščinkavca. Spravi pa se celo na tako velike, kot je veliki detel, za več kot četrtno večje ali težje od njega samega. Pogoste slabe izkušnje ptic pevk se kažejo v burnem preplahu. Reakcija je značilna predvsem v območjih, ki jih poseljuje mali skovik, tako da je njegovo oponašanje in spremljanje odziva ptic preprosta metoda, ki daje grob vpogled v njegovo razširjenost.

Ledenodobni relikt

Da mali skovik (*Glaucidium passerinum*) živi v Sloveniji, se imamo zahvaliti ledenim dobam, pred katerimi se je v daljni preteklosti pomaknil do naših krajev, po njih pa ostal na sebi primernih območjih vse do danes. Današnja razširjenost malega skovika je tako vezana na okrog 1000 kilometrov širok pas borealnih iglastih gozdov daljnega severa od Norveške do vzhodne Sibirije, z izoliranimi populacijami v srednji Evropi, kjer pa v nasprotju s severom gnezdi na višjih nadmorskih višinah. Po ocenah naj bi v tem delu Evrope gnezdilo med štiri in sedem tisoč parov.

Gorjan ne po svoji volji

Največ malih skovikov pri nas živi v gorskem gozdu, prav do gozdne meje. Ustrezajo mu predvsem gozdovi iglavcev ali mešani gozdovi. Idealno je, če je gozd strukturiran in prepreden z manjšimi odprtini, ki jih s pridom uporablja za uspešen lov. Strukturiran gozd z bogato obraslimi robovi na presvetlitvah pa je pomemben tudi zaradi njegove varnosti. Razširjenost malega skovika je namreč močno omejena zaradi lesne sove (*Strix aluco*), ki je poleg skobca (*Accipiter nisus*) njegov glavni plenilec. V praksi to pomeni, da višje ko bomo šli v gozdovih, pogosteje bomo naleteli na malega skovika. V nižjih legah pa se bodo pojavljali le v zares primernem habitatu ali pa tam, kjer ni lesne sove. Kar nekaj malih skovikov v nižinah živi v bližini gnezdišč velike uharice (*Bubo bubo*), ki pogosto pleni lesno sovo, ne pa malega skovika. Pri nas živi največ malih skovikov v alpskem prostoru, med 1000 in 1700 metri nad morjem. Dokaj pogost je v

2

3

4

5

Julijskih Alpah, Karavankah, Kamniško-Savinjskih Alpah in na Pohorju, na območju dinarskih jelovo-bukovih gozdov pa je veliko redkejši.

Zaprisežen dupljar

Nobena sova ne gradi gnezda, in ker so predvsem manjše vrste med gnezdenjem lahko hitra tarča plenilcev, je nekako razumljivo, zakaj mali skovik gnezdi v drevesnih duplih. To so navadno opuščena dupla velikega in triprstega detla, redkeje dupla črne žolne, ki so zanj že kar prevelika.

Kako majhen je mali skovik v resnici, nam pove šele srečanje z njegovim gnezdom. Predstavljajte si, da najdete duplo v deblu, katerega vhod meri vsega dobre štiri centimetre. In skozi to odprtino naj bi se skobacala sova? Meni se je to zgodilo pred leti na Pokljuki, ko sem pod debelo smreko našel več majhnih izbljuvkov. Pravilno sem sklepal, da je na smreki počivališče ali gnezdo malega skovika. Toda kje? Po natančnem pregledu drevesa sem kakih 5 metrov nad tlemi odkril duplo. Bilo je res majhno, ne dosti večje od tistih, ki sem jih vajen iz gnezdilnic za sinice. Ker se nekako nisem moral sprijazniti z njegovo primernostjo za skovika, sem iskal naprej, a je moje iskanje kmalu prekinil kratek pisk. Zagledal sem malega skovika, ki je sedel na veji nedaleč stran, v kljunu pa držal plen. Ko sem se »vkljudno« umaknil, je zletel ravno v tisto »premajhno« duplo v smreki. In to brez kakršnihkoli težav, celo s plenom v kljunu.

Aktiven ob mraku in podnevi

V nasprotju z večino sov mali skovik ni pravi ponočnjak. Njegova aktivnost je skoncentrirana na jutranji in večerni mrak, kadar pa mu ta kratki čas ne omogoča, da bi naložil dovolj hrane, je aktiven tudi podnevi in ob jasnih, z luno obsijanih nočeh. To je predvsem v obdobju gnezdenja.

Že dober mesec in pol preden začne mali skovik leči jajca, sames poskuša zvaljati samico v izbrano duplo. Kot vabo ji pri tem v duplo pogosto prinaša hrano. Če je samica z duplom zadovoljna, ga bo skrbno očistila in vanj v aprilu legla 4 ali 5 belih jajc (oz. od 3 do 10).

Vali samo samica, sames pa jo v obdobju valjenja oskrbuje s hrano. Po 29 dneh se izvalijo mladiči, ki potem ostanejo v gnezdu še en mesec, v bližnji okolici gnezda pa še nekaj tednov. Mladiči se osamosvojijo jeseni in takrat lahko pogosto slišimo teritorialno oglašanje odraslih osebkov, ki

označujejo meje zasedenih teritorijev. Mladiči navadno zasedejo teritorije v bližini, ne več kot nekaj deset kilometrov stran.

Samci branijo teritorij preko celega leta, v jesenskem času pa se jim pogosto pridruži celo samica. Kjer razmere v gozdu dopuščajo, so teritoriji, ki so navadno veliki okrog 1 km enakovorno razporejeni po površini. Lokalno je lahko populacija zaradi ugodnih razmer zelo pogosta. Tako so na primer v sosednji Avstriji gnezdili vsaj trije pari malega skovika na površini, veliki 1,5 km.

Eno duplo ni dovolj

Poleg primerno strukturiranega gozda so primerna drevesna dupla ključna komponenta v življenjskem prostoru malega skovika. Uporablja jih za gnezdenje in prenočevanje, pa tudi kot »skladišča« za ulovljeni plen. Pozimi, ko mraz dopušča skladiščenje plena, se lahko v takšnih duplih znajde več deset ulovljenih živali, ki pa jih poje kasneje, ko je zaradi vremenskih razmer lov otežen. Ta navada mu omogoča, da preživi v ekstremnih zimskih razmerah v gorah ali na daljnem severu.

Pri drevesnih duplih je zato zelo pomembno, da jih je več skupaj na manjši površini, pri čemer se vrsta znajde v navzkrižju z gospodarjenjem z gozdom. Za učinkovito varstvo malega skovika so izredno pomembne manjše površine gozda, ki jih izločimo iz gospodarjenja in prepustimo naravnemu razvoju. Po izkušnjah v takšnih predelih s staranjem drevja zelo hitro naraste tudi število razpoložljivih dupel, ki malemu skoviku omogočijo, da lažje preživi. Vplivi gospodarjenja z gozdom so se najbolj jasno pokazali v nemškem Schwarzwald, kjer se je zaradi obsežnih sečenj posledično zvišalo število lesnih sov. Leta 1967 je mali skovik na območju izumrl. Po ukinitvi sečnje in obsežnem programu ponovnega naseljevanja je leta 1995 tam spet gnezdilo okrog 150 parov. Verjetno ravno zaradi vpliva gospodarjenja z gozdom je mali skovik tudi v Sloveniji najštevilčnejši v tistih redkih območjih gorskega gozda, ki imajo še obilo različno velikih površin z debelim drevjem, ki jih gospodarjenje še ni doseglo. Če bi ga radi slišali, se odpravite tja ob mrzlem in mirnem septembrskem večeru. Kratko in prodorno skovikanje ob zadnjem večernem mraku bo skoraj zagotovo skovikanje malega skovika. ●

1: Mali skovik iz oči v oči
foto: Tomaž Mihelič

2: Kljub svoji majhnosti se mali skovik najbolje počuti v družbi drevesnih velikanov. Tam je tudi največ dupel, ki omogočajo njegovo gnezdenje.
foto: Tomaž Mihelič

3: »Lažne oči« malega skovika varujejo pred zahrbtnimi napadalci.
foto: Tomaž Mihelič

4: Gozdne planote v Fužinskih planinah so eno izmed najboljših nahajališč malega skovika pri nas.
foto: Tomaž Mihelič

5: Velikosti malega skovika se zavemo šele, ko se usede na vršček mlade smreke, kar je ena od njegovih najbolj priljubljenih lovskih prež.
foto: Tomaž Mihelič

Evropski dan opazovanja ptic Sobota, 1. in nedelja, 2. oktobra 2005

1: Ljubljansko barje
foto: Eva Vukelič

2: Cerkniško jezero
foto: Ivan Esenko

Ljubljansko barje, sobota

V soboto, 1. oktobra 2005, je napočil težko pričakovani Evropski dan opazovanja ptic. Jutranja megla je ovila Barje v tančico skrivnostnosti. Peščica neustrašnih navdušencev se nas je zbrala v bližini nekdanje picerije Krokar, ki jo po risbi na fasadi vsi tako dobro poznamo. Med udeleženci sta se nam pridružila tudi dva novinarja, ki jima skoraj ni zmanjkalo vprašanj. Zakoračili smo po makadamski poti in bogata zvočna kulisa je pretrgala sivo meglo. Zaradi slabe vidljivosti smo ptice sprva opazovali kar z ušesi. Po petju in oglašanju smo prepoznali pinože, liščke, sive pevke, prestrašenega kosa in povsem nepričakovanega trstnega strnada. Po živobarvnih trdoleskah, črnem trnu in vrbah okoli nas so se podili ščinkavci, poljski in domači vrabci, plavčki, veliki detel in nekaj velikih sinic. Pot se je ob kratkočasnem razgovoru o vsemogočih dogodivščinah vila v meglo. Spet in spet smo napenjali oči in ušesa za sivo liso, ki je švignila skozi naše vidno polje. Megla se je začela dvigati, ravno ko smo prišli do DOPPS-ove parcele. Tu smo dolgo opazovali nenavadno vratolomno letalsko igro treh vran in skobca, vendar še danes ni znano, kdo je zmagal. Med vračanjem so nas spet navdušili drobni liščki, ki so se gugali na mehkem osatu in ob zobjanju semen čisto pozabili na svet okoli sebe, mi pa ob pogledu nanje...

Katarina Aleš

Škocjanski zatok, sobota

Evropskega dneva opazovanja ptic se je v naravnem rezervatu Škocjanski zatok udeležilo 25 ljubiteljev narave. Izlet smo začeli pri informacijski tabli na Bertoški bonifiki, kjer nam je iz sosednjega grmičevja med uvodno predstavitvijo družbo delala svilnica. Krajši sprehod do opazovalnice nam je popostrilo oglašanje brškinj, glasno prhutanje fazanov ter številni liščki, ki so se veselili po plevelih travnikov sladkovodnega dela rezervata. Z neverjetno usklajenostjo nas je navduševala tudi manjša jata škorcev. Pri opazovalnici se nam je pogled odprl proti laguni naravnega rezervata, ki smo jo s pomočjo daljnogledov in teleskopov tudi temeljito pregledali. Poleg rečnih galebov, ki so bili tisti dan najpogostejša vrsta, smo opazovali tudi večje rumenonoge in sive galebe. Po plitvinah so postopale sive in male bele čaplje, mednje pa so se pomešale redkejši velike bele čaplje. Na najglobljem delu zatoka smo opazovali liske in race. Poleg prevladujočih mlakaric smo opazovali tudi žvižgavke, race žličarice, kreheljce in konopnice.

Nismo pa opazovali samo ptic. Poleg lisjakovih stopinj so nas predvsem navduševale rakovice, ki jih je v plitvini pred opazovalnico kar mrgolelo. Nato nas je prijetno presenetil veliki srakoper, ki je priletel na drevo pri opazovalnici in se dvakrat oglašil, podobno kot se oglašajo šoja. Potem je odletel na vejico sredi travnika rastoče mejice, kjer je čepel dovolj dolgo, da se je vsem vtisnil v spomin. Sive vrane so nas pospremile do informacijske barake, kjer smo v Ari opazovali skupino malih ponirkov in zelenonogih tukalic. Prijetno druženje in izlet je večina na tej točki zaključila, vztrajnost nekaterih, ki so se ponovno vrnili k opazovalnici, pa so nagradili veliki škurhi in zelenonogi martinci.

Jernej Figelj

Cerkniško jezero, sobota

Menda prva sončna sobota od julija naprej. Dobrih štirideset ljubiteljev narave in ptic se nas je zbralo na ornitološki postaji v Retju na Cerkniškem jezeru. Cerkniško jezero je ob tem letnem času običajno suho in zato za opazovanje ptic ni najbolj zanimivo. Ker ni vode, tudi vodnih ptic ni, zato jih v večjih skupinah niti ni mogoče opazovati. Letos pa je voda res visoka in zato je jezero privabljalo tudi vodne ptice. Kljub vsemu smo se odločili, da ptic ne bomo iskali naokrog, ampak da jih bomo privabljali, tako da bodo one prišle k nam na ogled. Na ornitološki postaji smo jih s predvajanjem njihovega petja in oglašanja privabljali v mreže in jih obročkali. Ujeli smo kar nekaj ptic. Pestrost resda ni bila velika, saj se v tem letnem času večina vrst že odseli, vendar to ni motilo veselja. Navdušenje so pokazali predvsem otroci, ki so si ptice lahko ogledali od blizu. Tisti najpogumnejši so jih lahko celo prijeli v roke. Nasmehi na obrazih najmlajših nam povedo, da se je s tem vredno in potrebno ukvarjati. Starejši in bolj resni udeleženci izleta pa smo predvsem razpravljali o pomenu obročkovanja za varstvo ptic. Tudi kakšna krepka na račun popularne ptičje gripe se je slišala. Lepo in toplo vreme, prijetna in zanimiva družba, razmeroma veliko ptic ... Kaj naj si človek še želi? Oh, seveda, da se drugo leto spet srečamo!

Leon Kebe

Velika Krka, Čepinci (Goričko), sobota

Zbralo se nas je osem, trenutno najbolj zagretilih ptičarjev v Pomurju. Po dveh letih slabega vremena sta nas tokrat razveseljevala jasnina in prijetno sonce. Na začetku se nam je pridružila še novinarka Vestnika, ki pa zaradi drugih obveznosti ni mogla biti z nami ves čas. Z izletom smo začeli vzdolž reke Krke, ki ima v Čepincih obliko malo večjega zaraščenega jarka, in se po lokalni cesti počasi pomikali proti meji z Madžarsko. Srečevali smo običajne ptice podeželja in ptice, ki se počasi selijo proti jugu. Kar nekaj časa smo opazovali skupino treh prosnikov že v zimskem perju pri iskanju hrane na travniku. Največje presenečenje nas je čakalo na stari slivi pri eni izmed obnovljenih kmetij, ki bo verjetno rabila kot vikend.

Na veji je sedela kukavica, ki pa, presenetljivo, ni bila niti malo plaha. Ogledevali smo si jo z razdalje 40 metrov, in to skoraj pol ure. Sli smo mimo majhnih njiv, obdanih z različnimi ograjami – domačinki, ki sta pobirali peso, sta pojasnili »ka drgačik ne gre, ka je preveč jelenof pa fse pogejo«. Ob poti so rasle stare jabolane z zelo sladkimi jabolki, teknil pa je tudi grozd izabele na zaraščajoči se brajdi. Nekaj deset metrov je potekalo po kolovozu, ki meji z Madžarsko, nato pa smo se ob občudovanju lepe pokrajine s starimi sadovnjaki vrnili po novi asfaltni cesti na izhodiščno mesto.

Željko Šalamun

Tomačevski prod, nedelja

Na avtobusni postaji v Tomačevem je vodjo izleta Daret Fekonjo pričakalo 21 ljubiteljev narave in ptic. Nekateri so bili na takšnem izletu prvič, drugi so že redni obiskovalci naravoslovnih ekskurzij. Kljub oblačnemu in deževnemu vremenu narava ponuja veliko. Vsak trenutek v njej je drugačen, poln in doživet. Precej različnih vrst je bilo moč opaziti, še več pa slišati, že na samem zbornem mestu, avtobusni postaji. Tukaj lahko omenim ščinkavca, škorca, domačega in poljskega vrabca, turško grličo, grivarja, kmečko lastovko... Še več pa smo jih zasledili, ko smo se sprehodili mimo hiš do Save. Ob krajšem postanku na bregu Save smo v reki opazovali mlakarice, preletavale so nas sive čaplje in kormoran, v drevnih krošnjah na drugi strani reke pa so se poigravale šoje. Čeprav vreme ni bilo ravno najlepše, smo pa bili obiskovalci, še zlasti tisti, ki so bili na takšnem izletu prvič, lepo poučeni o mnogih zanimivostih iz življenja in sveta ptic.

Petra Draškovič

Nakelska Sava, nedelja

Nedeljsko jutranje vreme na Gorenjskem ni obetalo nič posebno vedrega. Še deset minut pred začetkom izleta smo na prihajajoče navdušence čakali v avtomobilih ali pod dežniki, pogledovali proti gozdovom ob Savi in se spraševali, ali bomo to dopoldne sploh videli kako ptico. Nemirno sem se prestopala sem in tja, kot se spodobi za zaskrbljenega voditelja ptičarskega izleta, ki bi obiskovalcem rad pokazal vse in še več. Toda komaj smo zakoračili od gramoznice v Naklem proti Savi in Tržiški Bistrici, je nebo prenehalo puščati. Kolona 17 vztrajnežev vseh starosti pa se je strinjala, da je včasih prijeten tudi sprehod v jesensko mračnem in mokrem vremenu. Držala sem pesti, da bi nam narava postregla vsaj s kako ptičjo vrsto. No, ko smo naposled potegnili črto, smo ugotovili, da bera sploh ni bila slaba. Na poti od gramoznice do obrežja Save so nas razveselile močvirske sinice, bele in sive pastirice, jata zelencev in ščinkavcev, cararji, škrančar, siva čaplja pa tudi nekatere druge ptice, ki se očem niso pokazale, a je bilo slišati njihovo oglašanje. Ena izmed njih je bila pivka. Nekatere ptice pa smo si lahko dobro ogledali celo s teleskopom. Ptice so navsezadnje del narave, in ker jih je bilo tokrat na

spregled ravno toliko, da smo okrog vsake vrste lahko napletli celo zgodbo, smo se predajali zanimivim debatam o njihovem življenju in zakonitostih narave nasploh. Posebna zanimivost za navzoče je bila črna žolna, ki za svoje življenje potrebuje ohranjen, vrstno pester gozd z dovolj debelimi debli za dupla in admirajočim drevjem, bogatim s hrano. Pri nas je zaradi modrega, prebiralnega načina gospodarjenja z gozdovi še vedno pogosta, medtem ko je v večini zahodne Evrope skorajda izumrla. Tam sta ji najbolj škodovala golosečnja in sajenje enoličnih gozdnih sestojev, namenjenih izključno proizvodnji lesa. Črno žolno smo najprej samo poslušali, kasneje pa se je v dolgem letu prek travnikov in polj preselila iz gozda na rečni terasi v gozd na drugem bregu Save. Zato si jo je v spomin vtisnil prav vsak iz skupine.

Ob Savi je za navdušenje poskrbel tudi par velikih žagarjev. Nič manj pozornosti pa ni pritegnil naš mladi ornitolog Blaž iz Tržiča, ki ima preštete prav vse velike žagarje na Savi v okolici Kranja. S svojim izčrpnim poročilom o žagarjih je osupil vse navzoče!

Urša Kocč

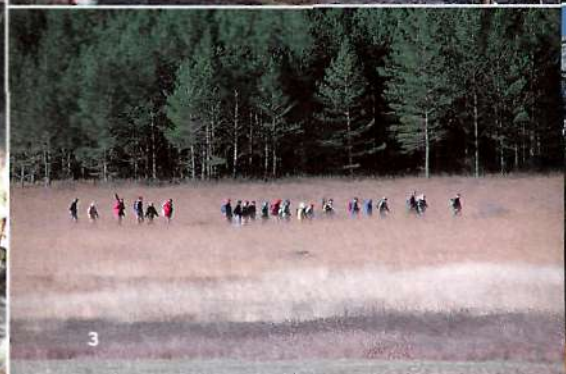
Medvedce, nedelja

Na železniški postaji Pragersko se nas je v dokaj mrzlem oktobrskem jutru zbralo kar lepo število. Zaradi obnavljanja proge je bilo treba ubrati daljšo pot po okoliških vaseh, ki pa je zaradi zanimivih debat minila, kot bi mignil. Pri zadrževalniku Medvedce smo bili postavljeni pred večno vprašanje: »Kje parkirati avto, da se ne bi pogreznil v blato?« Na srečo blata ni bilo toliko, da bi bil odgovor na to vprašanje pretežak. Prva ptica izleta je bil vodomec, ki je počival na veji nad jarkom, ki obdaja zadrževalnik. Bil je zelo »pozerske« narave, poskrbel je za nemalo navdušenja. Leseni most čez jarek, zdelan od poplav, se je izkazal za svojevrsten preizkus poguma in ravnotežja. Ko smo premagali to oviro, se nam je odprl pogled na celo množico ptic. Pri teleskopih so nastale dolge vrste, kar ne preseneča, saj si je bilo oči mogoče napasti na mnogočem, toda nazadnje je vsak prišel na svoj račun. Dan je postajal vse bolj vroč in pričeli smo oprezati za ujedami. Kmalu smo opazili belorepca nad bližnjim gozdom. Vztrajno je krožil nad vodo, toda za ribolov se ni odločil. Seveda pa nismo imeli oči samo za ptice, izmenjali smo prenekateri vtis ali izkušnjo in se ob tem nasmejali. Dan se je že začel prevešati v drugo polovico, ko smo v prijetnem ozračju izlet zaključili. Verjetno smo prav vsi obžalovali, da je zadrževalnik čez zimo prazen...

Jurij Hanžel

3: Goričko
foto: Barbara Vidmar

4: Nakelska Sava
foto: Marjana Ahačič

Izlet na Petelinje jezero pri Pivki

//Nevenka Pfajfar

1: Na poti do Petelinjega jezera
foto: Bojana Fajdiga

2: »Domačini« nekoliko nezaupljivo pogledujejo, kdo so neznan prišleki z nenavadno opremo.
foto: Eva Vukelič

3: V koloni eden za drugim, da ne bo vse pomendrano!
foto: Eva Vukelič

Na sončno soboto 19. novembra se nas je skoraj 60 udeležencev zbralo pred Vaško hišo v Slovenski vasi. Po uvodnih besedah Branka Korena in Slavka Polaka, ki sta izlet vodila, smo se odpravili ornitološkimi dogodivščinam naproti.

Dolino ob razvejeni reki Pivki je narava obdarila s kraškimi značilnostmi – trinajstimi presihajočimi jezери. Petelinje jezero je drugo največje presihajoče jezero na Pivškem. Ob vsakem večjem deževju se napolni in obdrži več mesecev, v sušnem obdobju pa se voda umakne v podzemlje in dno preraste trava, ki jo domačini še kosijo.

Na poti do jezera smo postali in prisluhnili naravi. Poslušali smo oglašanje kalina (*Pyrrhula pyrrhula*). Dan je bil prelep in tudi ptice so veselo preletavale drevesa in grmovja. Opazovali smo rumene (*Emberiza citrinella*) in skalne strnade (*Emberiza cia*), liščke (*Carduelis carduelis*) in ščinkavce (*Fringilla coelebs*). Ker površina ni bila prekrita z vodo, smo se sprehodili po travnikih jezera in uživali v njegovi lepoti. Med opazovanjem smo videli kanjo (*Buteo buteo*) in jato brinovk (*Turdus pilaris*).

Nekaj udeležencev se nas je zapletlo v prijeten pogovor z Brankom in Slavkom, ki sta nam povedala še druge zanimivosti o tem območju.

Tako smo izvedeli, da je zaradi izjemnega naravnega bogastva območje skupaj z Javorniki na severu in Snežnikom na jugu vključeno v evropsko naravovarstveno omrežje Natura 2000.

Med petindvajsetimi takšnimi območji je največje, saj obsega več kot 500 km. Posebna varstvena območja so izbrana z namenom, da se zavarujejo ogrožene in redke vrste ptic, vključujejo pa tako gnezdišča kot pomembna počivališča selečih se ptic. Planoto gradijo večinoma kredni apneneci, na katerih lahko opazujemo številne kraške pojave, kot so vrtače, koliševke in številne jame.

Najvišja točka tega območja je Snežnik. Podobno kot drugod v dinarskem svetu Slovenije je ena izmed zelo ogrože-

nih vrst na tem območju divji petelin (*Tetrao urogallus*). Na manjšem delu območja se nad dolino Pivke in Reke raztezajo visokokraški travniki oziroma pašniki, v dolini Pivke pa močvirni travniki. Za ta območja je značilen kosec (*Crex crex*), družbo pa mu dela repaljščica (*Saxicola rubetra*). Opazovati je mogoče tudi druge travniške vrste ptic, kot so: poljski škranec (*Alauda arvensis*), rjava penica (*Sylvia communis*) in veliki strnad (*Miliaria calandra*). Med redke in skrivnostne pa uvrščamo pisano penico (*Sylvia nisoria*). Ponoči lahko prisluhnemo oglašanju podhujke (*Caprimulgus europaeus*). Na snežniški planoti pa so pogostejše tudi smrdokavre (*Upupa epops*), ki jim ustreza bližina ekstenzivnih pašnikov.

Po izčrpnem pogovoru smo zadovoljni zaključili izlet s pogledom na jezero, ki ga obdajajo večje in manjše vzpetine. Ogled jezera priporočam vsakomur. ●

GRAND HOTEL UNION

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana
Tel: 01 308 1270, faks: 01 308 1015
E-mail: hotel.union@gh-union.si
www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

ORGANIZIRAMO :

Poročne obrede in slavnostne večerje,
sprejeme, gala večerje, obletnice (30 - 300 oseb)
Zabavni in kulturni program

Naj najlepši trenutki ostanejo v najlepšem spominu

Draški vrh v barvah jeseni

//Anže Kristan

Veliki Draški vrh, ta gorski lepotec pravilne piramidalne oblike, je prvak gorske skupinice, ki obkroža planino Konjščico. Dviga se 2243 m visoko nad dolino Krme, kamor se spuščajo veličastne stene, in Poključsko planoto, kjer se razprostirajo vednozeleni smrekovi gozdovi.

Izlet je bil morda namenjen malo manj ornitologiji in malo bolj spoznavanju alpskega visokogorja ter uživanju njegovih lepot. In tega oktobrskega dne je bila narava res radodarna. Že zjutraj so naše poglede pričakali zlati vrhovi nad Poključko, ki so jim s svojim dotikom čarobno barvo dajali prvi jutranji žarki. Prav tja smo bili namenjeni.

Pot nas je najprej vodila z Rudnega polja skozi strnjene smrekove gozdove do Sivih polic, kjer se nad planino Konjščico že odpira bojno območje zgornje gozdne meje. Tu so nas pričakali nešteti barvni odenki jesenskih macesnov, bukev ter jerebik, pa tudi sonce nas je po mrzlem jutru že lepo ogrelo in nas do vrnitve ni več izpustilo iz svojega toplega objema. Tudi prvo ornitološko opazovanje smo zabeležili na tem delu poti, ko nas je z vrha ene izmed smrek pozdravila samica krivokljuna. Seveda so nas tudi že med potjo spremljale šoja, številne sinice, nekje v daljavi pa se je oglašal krekovt.

Počasi smo zapuščali območje, kjer so še gospodarile skupine dreves, in skozi prisojno rušje privijugali do krnice Jezedce, kjer se je, v najožjem objemu Draških vrhov, v preteklosti verjetno lesketalo ledeniško jezero. Danes pa krnico porašča vlažen alpski travnik, znan po tem, da ga ves čas vlaži potoček, ki izvira na poti proti Studorskemu prevaluu in kmalu ponikne pod grušč, ki se je nakopičil v krnici. Tu nas je med krajšim počitkom obiskal par krokarjev, pa tudi planinske kavke niso bile daleč.

Ornitološki posladek dneva pa nas je čakal na melišču ter med stenami pod malim Draškim vrhom, v bistvu na najzahtevnejšem predelu naše poti. Takrat nas je vse s svojim nastopom z okroglimi rdeče-črno-belo pisanimi perutmi razveselila skupina skalnih plezalčkov. Za marsikoga med nami je bil to prvi pogled na tega prebivalca skalnih sten.

Vzpon smo zaključili na sedlu med velikim in malim Draškim vrhom, kjer so naše poležavanje v mehki travi poleg čudovitega razgleda popestrile planinske kavke, planinske pevke, vriskarice, jate čížkov in brezovčkov.

Po dobrodejnem počitku smo prečili pobočje velikega Draškega vrha in se nato prek Studorskega prevala ter krnice Jezero in od tam naprej po že znani poti vračali proti Rudnemu polju. Tudi pot navzdol je postregla z nekaterimi bolj ali manj pričakovanimi vrstami, kot so kalin, dolgoprsti plezalček, skobec...

Za konec bi se zahvalil vsem udeležencem izleta, predvsem šestletnemu Domnu za njegovo vztrajnost, ter Evi za ornitološko pomoč.

Nasvidenje na naslednjem izletu... ●

Seznam na izletu opaženih vrst:

Krivokljun (*Loxia curvirostra*)
 Kalin (*Pyrrhula pyrrhula*)
 Čížek (*Carduelis spinus*)
 Brezovček (*Carduelis flammea*)
 Ščinkavec (*Fringilla coelebs*)
 Pinoža (*Fringilla montifringilla*)
 Krokar (*Corvus corax*)
 Planinska kavka (*Pyrrhocorax graculus*)
 Šoja (*Garrulus glandarius*)
 Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*)
 Skalni plezalček (*Tichodroma muraria*)
 Dolgoprsti plezalček (*Certhia familiaris*)
 Čopasta sinica (*Parus cristatus*)
 Gorska sinica (*Parus montanus*)
 Menišček (*Parus ater*)
 Rumenoglavi kraljiček (*Regulus regulus*)
 Vrbji kovaček (*Phylloscopus collybita*)
 Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*)
 Taščica (*Erethacus rubecula*)
 Siva pevka (*Prunella modularis*)
 Planinska pevka (*Prunella collaris*)
 Vriskarica (*Anthus spinoletta*)
 Poljski škrjanec (*Alauda arvensis*)
 Kanja (*Buteo buteo*)
 Skobec (*Accipiter nisus*)y

1: Zlatorumeni macesni se vzpenjajo v prečiščeno nebo. Gotovo se strinjate, da ustvarjajo eno najlepših tihožitij v gorski naravi.
 foto: Franc Vrtačnik

2: Izletniki na počivališču pod Draškim vrhom.
 foto: Franc Vrtačnik

3: Brezovček (*Carduelis flammea*)
 foto: Peter Buchner

Ornitološki izlet za mlade na zadrževalnik Medvedce in glinokope pri Pragerskem

//Maja Slak

1: S teleskopi smo opazovali predvsem vodne ptice v zadrževalniku.

foto: Eva Vukelič

2: Sivka (*Aythya ferina*)

foto: Dušan Klenovšek

3: Pa še fotografija za domačo zbirko...

foto: Eva Vukelič

4: Bogomolka (*Mantis religiosa*) s slastnim kobličijem zalogajem

foto: Dejan Bordjan

Mladim ornitologom, ki prihajamo iz Ljubljane, se je 3. 9. 2005 dan začel že pred šesto uro zjutraj. Razlog je bil seveda izlet, ki pa je imel zborna mesta daleč stran od našega kraja, na Pragerskem. Po dobri uri vožnje smo pred seboj zagledali tablo, ki je potrjevala, da smo končno prišli na cilj. Nekaj metrov stran je bila železniška proga, ki smo jo brž kali v prepričanju, da bomo na drugi strani naleteli na železniško postajo, naše zborna mesta. Na žalost smo se uštel, saj je bila postaja takoj na začetku, ko pa smo to ugotovili, so pred nami spustili zapornice. Tako smo morali nekaj časa počakati na prihajajoči vlak, to pa je bil razlog da smo na zborna mesta prišli nekaj minut po dogovorjenem času, ob osmi uri. Še minuto pred tem smo se smejali temu, kar se je potem tudi uresničilo. Pa tako smo se veselili, da bomo točni... Zanimiv dogodek že na samem začetku dneva, veliko stvari pa je še čakalo na nas...

Zelo sem bila vesela, ko sem med zbranimi zagledala obraze, ki sem jih spoznala na ornitoloških taborih. Tako smo se po dolgem času spet srečali. Najprej smo se z avtomobili odpeljali do glinokopov pri Pragerskem. Okolica me je zelo presenetila, saj je bilo v bližini glinokopov veliko odlagališče smeti. Jezera so globoka do 15 metrov, s strmimi bregove, ki pa so bili manj zaraščeni. Takšne razmere za ptice niso najbolj primerne in jih pričakovano skorajda nismo opazili. Videli smo lisko, kavko, zelenca, sivo pastirico, regljo in dva kormorana. V prvem jezeru v grmu pa naj bi svojčas gnezdil čopasti ponirek. Okolico sta pospešeno zaraščali dve rastlini: kanadska zlata rozga in rodbeckija (njun prvotni dom je Amerika). Precej neugodno območje za ptice, edino, kar jih privablja, je smetišče, na katerem se zmeraj najde kaj užitnega, kar pa ptice seveda vedo in to tudi dobro izkoristijo.

Po enurnem opazovanju v okolici glinokopih jezer smo se odpravili še na zadrževalnik Medvedce. Tam so bili včasih močvirni travniki, imenovani Črete. Zadrževalnik je danes poplavljen in v njem gojijo ribe. Znano je, da konec meseca oktobra spustijo vodo in iz njega poberejo ribe. To pa privablja čaplje, ki jih v tistem obdobju lahko opazimo precejšnje število. Zanimivo je, da se tu zadržujejo tudi vse štiri poletne vrste ponirkov na Slovenskem: čopasti, mali, črnovrati in rjavovrati. Ta območje je bilo že na prvi pogled čisto drugačno od prvega in dosti bolj primerno za ptice. Tukaj smo opazovali rjave lunje, čopaste črnce, liske, rance mlakarice, rečne galebe, sivke, labode, čopaste, male in črnovrate ponirke, kostanjekvo, dolgorepo raco, žličarko, kreheljca, velike bele in sive čaplje, tatarsko in navadno

žvižgavko, velikega škurha, regljo, konopnico, krokarje, prosnika, repaljščico, kavko, v bližnjem gozdu pa smo slišali tudi velikega detla. Ptica je bilo toliko, da sem jih komaj zabeležila, verjetno sem katero izmed opaženih tudi izpustila. Med hojo smo se srečali tudi z velikim številom majhnih pa tudi malo večjih žab, večinoma so bile zelene rege. Videli smo še mešinko, vodno mesojedo rastlino z rumenimi cvetovi, in tudi velikega lovkarja, živordečo gobo, ki je zelo redka vrsta. Oddajala je prav poseben, nam smrdeč vonj, ki je bil namenjen privabljanju muh. Zanimivo je bilo tudi nekajkratno srečanje z bogomolkami. Ena nam je celo pustila, da smo jo opazovali, ko se je hranila s koblico. Na hrbet Dejana Bordjana (ki je vodil izlet skupaj z Evo Vukelič) se je tako navezala, da je trajalo kar nekaj časa (po pravici povedano ves čas, ki smo ga imeli za počitek in malico), preden si je izbrala nov prostor, na katerem je lahko dokončno pojedla svoj plen. Tudi metulji in kačji pastirji se niso mogli izogniti našim radovednim pogledom... Na tem območju smo preživeli več kot štiri ure.

Ko smo prišli do avtomobilov, smo enoglasno sklenili, da si zaslužimo vsaj kepico sladoleada. Po tako sončnem in soparnem dnevu je bila to najboljša nagrada. Navsezadnje nismo opazovali samo ptic, marveč vsako živo bitje, ki nam je prekrizalo pot. Bili smo pravi naravoslovci, se vam ne zdi?! Ko smo se v avtu že peljali proti Ljubljani in skupaj z Evo Vukelič in Tanjo Šumrada razmišljali, kakšno srečo smo imeli, da se je vse tako dobro izteklo, se je nad nami zablistalo. Videli smo streljo, ki je razpolovila nebo na dva dela... trenutek zatem pa TRESK!!! Glasnejšega poka nisem slišala še nikoli v življenju. Ampak tudi tokrat se je vse srečno izteklo.

Tako smo prišli domov utrujeni, a bogatejši z novimi izkušnjami. Pa naj si še kdo upa trditi, da je opazovanje ptic dolgočasno! Verjemite, imam izkušnje... ●

VABILO ZA MLADE ORNITOLOGE

Že kar nekaj mesecev je minilo od ornitološkega tabora, mladi pa že kar prekipevamo od energije in volje. Da pa kljub vsemu ne bi popolnoma zaspali, smo se udeleženci tabora iz Ljubljane odločili, da skličemo vse tiste, ki si želijo aktivno sodelovati v novonastajajoči skupini mladih. Verjetno ste se tudi vi doslej vključevali v mnoge akcije, ki vam jih ponuja DOPPS. Žal pa tam verjetno niste pogosto srečevali svojih vrstnikov. Ogromna luč pri vsem tem so tabori in nekaj sicer redkih izletov za mlade. Da bi temu naredili konec in se pogosteje srečevali, smo organizirali srečanja na sedežu DOPPS v Ljubljani. Ustanovljena je bila tudi e-mail lista. Veseli bomo, če se ji boste pridružili. Nanjo se prijavite tako, da pošljete prazno sporočilo na doppsmjadi-subscribe@yahoo.com. Vabljeni ste torej vsi mladi ljubitelji ptic, ki ste pripravljeni sodelovati!

Čudovite poletne počitnice

//Alen Ploj

Letošnje poletne počitnice sem preživel skupaj z bratrancem Klemenom na otoku Pagu, natančneje v Gajcu. Na pot smo se odpravili 10.7.2005. Odločili smo se, da en dan preživimo pri prijateljih, ki imajo svojo počitniško prikolico postavljeno v majhni vasi Sveti Petar. Med vožnjo proti tej vasici sem na poraščenem polju zagledal znano silhueto lunja, ki je imel pepelnato sive peruti s črnimi konicami. Kasneje sem s pomočjo priročnika ugotovil, da sem opazoval močvirskega lunja. Prikolica prijateljev, h katerim smo bili namenjeni prvi dan, stoji komaj pet metrov od obale, tako da lahko od tam vidiš vsako ptico, ki leti nad morjem. Kot se za morje spodobi, je bilo ogromno rumenonogih galebov, ki so se »hladili« v zraku in v vodi. Med opazovanjem morja je mimo priletela ptica s črno glavo. Nisem imel pomislekov, takoj sem prepoznal navadno čigro, ki se je pred našimi očmi pognala v vodo. A plena tokrat ni ujela. Nekaj časa je še letala nad vodo, kasneje pa je izginila za otokom. Isti dan, nekaj ur kasneje, sem sredi morja med izletom s čolnom zagledal rumenonogega galeba, ob njem pa še dve navadni čigri. Čez dan pa so se na plaži sprehajali domači vrabci ter turške grlice. Med njimi sem se najbolj nasmegal samcu turške grlice, ki je na vsak način hotel spoznati kako godno samico, a mu to ni uspelo. Počel je vse, a dam ni prepričal.

Prvi dan je minil kot bi mignil, in že smo se peljali proti našemu apartmaju v Gajcu. Med vožnjo sem v kraju Ljubuč zagledal že od lani poznane peščene stene in malo dalje lastnike lukenj v njih – čebelarje. Sprva sem videl en sam osebek, ki je posedal na žici, čez nekaj metrov pa še enega, ter enega v zraku. Sicer pa sem med vožnjo videl ogromno rumenonogih galebov.

Naslednjih nekaj dni je zaradi slabega vremena minevalo zelo počasi. Tu in tam je mimo priletel kakšen rumenonogi galeb, na ograji pa je ob večerih posedal kos. Po treh dneh dežja se je končno prikazalo sonce. Ker naš apartma ni bil čisto v središču mesta, je bilo ob njem nekaj nepozi-

danega prostora, ki so ga poraščali majhni iglavci. Od tod je prihajalo »drdranje«, ki mi je bilo zelo poznano z DOPPS-ovih taborov za mlade ornitologe. Bila je podhujka. Nekaj naslednjih dni je minilo v znamenju sonca, morske vode in rumenonogih galebov, ki so spretno iskali hrano v bližnjem smetnjaku, kasneje pa so jo pojedli na dimniku, tik pred našim apartmajem. Zanimivo opazovanje med zajtrkom, kosilom ali večerjo. Spomnil sem se na lanski dogodek, ko je eden iz klape rumenonogih galebov nekje našel pečeno kurje bedro in ga začel glodati na dimniku prav nasproti našega apartmaja. Poskus se je seveda ponesrečil, saj je bilo bedro skoraj večje od galeba. Da ubogi galeb ne bi obedoval sam v miru, so se mu seveda pridružili njegovi pajdaši in že se je razvnel prepir.

Kot ponavadi, ko je najlepše, je čas mineval zelo hitro in že je bila tukaj naša zadnja počitniška nedelja. Ker zvečer nismo imeli kaj početi, smo se odločili še za en obisk, tokrat pri sestrični, natančneje v Stari Novalji. Tam smo se zabavali do poznih ur, ko sem spet zaslišal podhujko. Ker smo se počutili zelo dobro, smo se odločili, da se naslednji dan tam spet oglasimo. Po kosilu naslednjega dne smo se z bratrančema odločili, da gremo z gumijastim čolnom na samotni otok nasproti Stare Novalje. Ko smo se že skoraj pripeljali tja, sem na plaži zagledal majhnega pobreznika, ki se je piskajoče oglašal. Na naše presenečenje sploh ni bil plašen, a ko smo se mu čisto približali, je le odletel. V letu sem videl belo črto na hrbtu. Ugotovil sem, da smo videli komatnega deževnika, ki je potem, ko smo ga preplašili, pozibavajoče hodil po skalah nedaleč od nas. Po kratkem počitku na otoku smo se odpravili proti Stari Novalji. Med vožnjo smo opazili ptico, ki je bila videti kot majhen kormoran. Bil je vranjek. Še kar nekaj časa sem ga zasledoval z očmi.

Tako so počasi minevali sončni dnevi in vroče noči, hitro pa se je bližal zadnji dan. Kljub štirim dnevom dežja smo kolikor se je le dalo izkoristili naše počitnice na Pagu. ●

1: Turški grlici (*Streptopelia decaocto*)
foto: Tomaž Mihelič

2: Na Pagu takšnega prizora ni težko videti. Čebelarji (*Merops apiaster*) so množični gnezdljci peščenih sten in včasih tudi tal.
foto: Jakob Smole

3: Slikovita paška pokrajina. Seno kmetje zbirajo za zimsko krmo drobnici.
foto: Tomaž Mihelič

Hraške mlake

//Tone Trebar

1: Hraške mlake ležijo pri Hrašah, med Vodiacami in Smlednikom na Gorenjskem. Pogled proti Kamniško–Savinjskim Alpam. foto: Urša Koce

2: Poleg ptic so med živalmi najbolj opazni kačji pastirji. Na sliki modri ploščec (*Libellula depressa*). foto: Tone Trebar

Topografija in nastanek

Na ravnini severno od vasi Hraše, med delom, imenovanim Muljava, in tamkajšnjim nižinskim gozdom Hrastovo najdemo Hraške mlake. Na vzhodu mejijo na asfaltno cesto, ki vodi na bližnjo živinorejsko farmo in pašnike. Na zahodu jih omejujejo hrastov gaj in njive za intenzivno pridelavo poljščin. Mlaki – južna in zahodna, loči ju makadamska cesta – je farma najprej uporabljala kot gnojnični jami. Čas nastanka mlak ni znan. Prvič so bile vrisane, takrat tri, v vojaško topografsko karto leta 1978. Znani sta postali po odkritju ornitologa A. Bibiča leta 1991, ki je v naslednjem letu s kolegom P. Trontljem tu zabeležil prvo gnezditve čopaste črnice (*Aythya fuligula*) v zahodni Sloveniji.

Dostop

Hraše so prvotno stale na robu že omenjenega gozda Hrastovo, ki je porastel zakraselo površino. Na starem območju danes stojijo le še cerkev svetega Jakoba, ki je ena izmed postaj Aljaževe poti od doma do doma, znaneга triglavskega župnika Jakoba Aljaža, rojenega v bližnjem Zavrhu pod Šmarno goro, ter dve hiši.

Do Hraš ni težko priti. Današnje naselje stoji ob obeh straneh lokalne ceste Vodice-Smlednik. Z vodiške smeri se ji priključimo z AC Ljubljana – Podtabor, izvoz Vodice, s smledniške pa po cesti LJ-KR, kjer v Medvodah zavijemo proti Zbiljam in Smledniku.

Hraške ptice

Mlaki, ki sta zalita plitva travnika, se razlikujeta od globljih glinokopov (Bobovek, Češnjevok, Menges), peskokopov (Reteče) in umetnih jezer na Savi (Zbiljsko in Trbojsko jezero). Dobršen del obalnega pasu južne mlake je skoraj ves zaraščen z rogozom (*Typha* sp.), le del proti naselju je odprt, ker so pred leti posekali vrbovje. Je nasut in meji na travnik. Območje ob razme-

jitvenem makadamu porašča vrba (*Salix* sp.). Zahodno mlako povečini pokriva trst (*Phragmites australis*), deloma tudi rogoz. Vodna gladina je skoraj vedno pokrita z vodno lečo (*Lemna* sp.). Ob daljšem in obilnem deževju, kakršno je bilo letos, je poplavljen tudi nižji del okoliškega travnika. Vsi ti našteti dejavniki zagotavljajo pestro in količinsko zadovoljivo hrano za različne preletnike in gnezdilke.

Najpogostejše selivke so race in pobrežniki. Spomladi v večjem številu lahko opazujemo kreheljce (*Anas crecca*) in reglje (*Anas querquedula*). Redni gostje na selitvi med racami so še žvižgavka (*Anas penelope*), dolgorepa rasa (*Anas acuta*), rasa žličarica (*Anas clypeata*), kostanjevka (*Aythya nyroca*), sivka (*Aythya ferina*). Od oktobra pa tja v zimo lahko redno zasledimo več osebkov kozice (*Gallinago gallinago*), spomladi pa je najpogostejši pobrežnik močvirski martinec (*Tringa glareola*). Izjemno redka, a »vzvišena« gosta sta črnorepi kljunač (*Limosa limosa*) in polojnik (*Himantopus himantopus*).

Posebej zanimivi so ponirki, med njimi mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*), ki tu gnezdi. Vsa pozornost velja tudi črnovratemu ponirku (*Podiceps nigricollis*), ki je tu prvič gnezdil leta 1996 in se skoraj redno tu ustavi tudi ob selitvi, tako kot tudi večji čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*). Hraške mlake so tudi primeren habitat za bobnarico (*Botaurus stellaris*) in čapljico (*Ixobrychus minutus*). Če smo izredno tihi, skoraj neopazni in imamo dovolj časa, bomo morda opazili tudi kakšno manjšo tukalico ali slišali kruljenje mokoža (*Rallus aquaticus*). Med vodnimi pticami redno in čedalje uspešneje gnezdiijo labodi grbci (*Cygnus olor*), mlakarice (*Anas platyrhynchos*), občasno še vedno čopaste črnice (*Aythya fuligula*), liske (*Fulica atra*) in zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*).

V trstičju in rogozju je več vrst pevk, ki se tu bodisi prehranjujejo ali gnezdiijo. V času gnezdenja je veliko oseb-

kov iz rodu *Acrocephalus*. Ob preletu se tu med drugimi vrstami vsako leto pojavljata trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*) in plašica (*Remiz pendulinus*). Na plevelih se jeseni redno gostijo čiški (*Carduelis spinus*) in liščki (*Carduelis carduelis*).

Sosedstvo

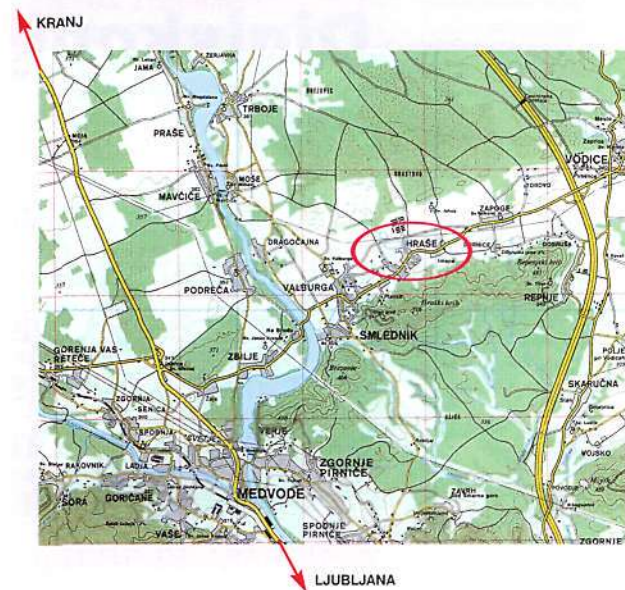
Soseščina je zelo raznolika: od strnjenegega naselja, loga, skoraj močvirnih, občasno poplavljenih travnikov, njiv, pašnikov, gozda, sestojev grmovja. Življenjska okolja, kjer nas ob selitvi lahko preseneti jata belih štorcelj (*Ciconia ciconia*), seveda v letu, čeprav drži, da par že pet ali šest let redno gnezdi v le nekaj kilometrov oddaljenih Lahovčah. Občasno se pojavlja tudi rjavi lunj (*Circus aeruginosus*), enkrat pa je bila opažena celo modra taščica (*Luscinia svecica*).

Na koncu, za piko, naj omenim še vsakoletno neutrudno svatovanje brezštevlnih zelenih žab (*Rana* sp.) in kar nekaj vrst kačjih pastirjev. ●

3: Pranje cisterne; eden izmed mnogoterih načinov onesnaževanja mlak. Pogled na vzhodni del južne mlake, v ozadju cerkev sv. Jakoba, foto: Tone Trebar

4: Plašica (*Remiz pendulinus*), redna obiskovalka, ki se v času selitve prehranjuje v Hraških mlakah, foto: Tone Trebar

5: Zemljevid območja. Vir: Geodetski zavod Republike Slovenije

1: Planinski vrabec
(*Montifringilla nivalis*)
Digiskopiran
7.7.2005, Mangartsko
sedlo.
Teleskop: Swarovski
ATS 80 HD, 20 x
Digitalni fotoaparati:
Nikon Coolpix 4500
3 x zoom
f/ 5,7
1/500 s
AF-S mode
ISO-100
Manual
Oddaljenost 5 m
Korekcija barv, unsharp mask, izrez
foto: Iztok Škornik

Digiskopija: Nastavitve in triki

//Iztok Škornik

Začetne težave so nujno zlo vsakega, ki se prvič »speča« z digiskopijo. Šele z vztrajnim delom in nabranimi izkušnjami bodo prišli tudi dobri rezultati. Digiskopija je vse prej kot klasična naravoslovno fotografska tehnika, saj včasih bolj spominja na studijsko fotografijo, ko pred uspešnim fotografiranjem nastavljam vse možne parametre, ki nam jih ponuja digitalni fotoaparati, in sledimo zahtevam, ki jih narekuje digiskopiranje. Na začetku je boljše, da se posvetimo nepremičnim objektom, saj je npr. fotografiranje premikajoče se ptice zahteven zalogaj tudi za izkušenega digiskopista. Tudi pri izkušenih fotografih je odstotek kakovostnih zapisov komajda večji od 10. Pri vsakem izbranem objektu posnamemo vsaj 100 in več zapisov, ki jih bomo kasneje z osebnim računalnikom doma pregledali in uredili. Čeprav se sliši nemogoče, pa je z digiskopom mogoče uspešno fotografirati tudi ptice v letu. Tu pa moramo imeti tudi kanček sreče.

Nastavitve na digitalnem fotoaparatu

Z razmahom digiskopije po svetu in s pridobljenimi izkušnjami številnih naravoslovnih fotografov sta bila za dobro digiskopijo izbrana Nikonova digitalna fotoaparata Coolpix 990 in njegov naslednik Coolpix 4500, kar pa ne pomeni, da z drugimi fotoaparati ni mogoče digiskopirati. Ker tudi v Sloveniji pri digiskopiji uporabljamo večinoma Nikon Coolpix 4500, bodo predstavljene nastavitve na digitalnem fotoaparatu iz zbirke njegovih možnosti.

Če je le mogoče, nastavimo na digitalnem fotoaparatu na največjo optično povečavo (pri CP 4500 le na 3x, saj so s 4x povečavo zapisi premeški – manj ostri) ter na okularju teleskopa na najmanjšo. Povečavi lahko spreminjamo, vendar le do točke, ko se zariše obročasta obroba na fotografiji.

Vešči digiskopiranja uporabljajo ročne nastavitve (manual), vsekakor pa lahko za začetek uporabite samodejne nastavitve (avtomatika zaklopnega časa, zaslonke). Najboljše rezultate pri zapisih daje posebna makro nastavitvev (rožica), lahko pa poskusite tudi z drugimi možnostmi.

Kakovost zapisa

Tako kot je pri klasični naravoslovni fotografiji za kakovost slike in za možnost povečav pomembna zmatost filma, je pri digitalni fotografiji pomembno število slikovnih elementov, »pikslov«, iz katerih je slika sestavljena. Čim večje je število pikslov, tem večja je ločljivost slike. Kvaliteten zapis zaseda več spominskega prostora na čipu (kartici). Velikost, ki jo v spominu zaseda slika, ni odvisna le od števila pikslov, temveč tudi od tega, v kakšnem formatu je slika v spominskem čipu zapisana. Nikon Coolpix 4500 ima ločljivost 4.0 M (mega pikslov) in omogoča zapisovanje v stisnjemem formatu jpg (okoli 1100 KB) in formatu TIFF, ki v najvišji kakovosti zasede okoli 15 MB. Pri digiskopiji uporabljamo format jpg z nastavitvijo ločljivosti na »Fine«. Formata TIFF zaradi dolgega časa shranjevanja na kartico načeloma ne uporabljamo, saj kakovost zapisa ni bistveno boljša. Velikost zapisa naj bo 2272 x 1704 ali vsaj 1600 x 1200. Tisti, ki želite obdržati t.i. »Leica format«, imate možnost izbire razmerja 3 : 2 (2272 x 1520).

Osvetlitev in ostrenje

Zaslonka, čas osvetlitve in ISO so močno povezane neodvisne spremenljivke, ki fotografu omogočajo zajemanje slike v zelo različnih svetlobnih razmerah. Lestvica ISO določa občutljivost slikovnega tipala in deluje enako kot pri klasičnih fotoaparatih. Občutljivost sistema nastavitve na 100 ISO. Če so svetlobne razmere slabše, lahko občutljivost povečate največ do 200 ISO. Kvaliteta zapisa bo zadovoljiva. Ko nastavite občutljivost, je treba izbrati pravo kombinacijo odprtosti zaslonke in hitrosti osvetlitve, ki je izražena v lestvici zaklopnih časov. V digitalne fotoaparate so vgrajeni večinoma trije merilni sistemi (merjenje okoli sredine, matrično merjenje in točkovno merjenje). Merjenje okoli sredine deluje tako, da nastavi osvetlitev glede na predmete, ki so postavljeni v središče iskala. Primerno je za središčno postavljene kompozicije. Veliko boljše je matrično oziroma segmentno merjenje, ki je zasnovano za zahtevnejše fotografije. Deluje tako, da izmeri svetlost v štirih posameznih delih fotografije, pa še eno v sredini. Nato sistem izračuna povprečje teh meritev v eno samo vrednost. S tem fotografijo svetlobno uravnatežimo. Bolj zapleteno točkovno merjenje izmeri manjše področje v sredini, ki pa ga je pri CP 4500 mogoče ročno prestavljati tudi v levo in desno ali navzgor oz. navzdol z nastavitvijo »spot AF area«. Ta nastavitvev se pri digiskopiji uporablja največkrat.

Za izravnavanje beline (white balance) nastavimo na samodejni način (auto). Merilnik svetilnosti v fotoaparatu ne more sam vedeti, kateri del fotografije je najpomembnejši, ker se odziva le na spremembe svetlobe, zato ga je treba tako rekoč »prisiliti«, da bo deloval drugače. Večina dobrih digitalnih fotoaparatorov omogoča zaklepanje nastavitvev osvetlitve in ostrine blizu sprožilca ali pa lahko nastavitve zamrznete tako, da do polovice pritisnete sprožilec. Zaklepanje nastavitvev omogoča merjenje pomembnih delov motiva, shranjevanje nastavitvev in potem premik kompozicije in zajem fotografije. Pri digiskopiji je zaklepanje nastavitvev več kot dobrodošlo, saj nam poleg premika kompozicije omogoča še dodatno ostrenje z vijakom teleskopa. Najtežje opravilo pri pravilni nastavitvi svetilnosti se pojavlja pri zajemanju popolnoma belih ali popolnoma črnih objektov (npr. ptic). Tu brez preizkušanja ne bo dobrih rezultatov. Če so svetlobne razmere dobre, si lahko pri digiskopiranju vedno privoščimo merjenje na najsvetlejšem delu objekta. Če je fotografija pretemna, jo lahko kasneje popravimo z ustreznim programom za obdelavo slik (Adobe Photoshop, Elements). Če na terenu ugotovimo, da je nastavitvev dobra, jo pri CP 4500 lahko zaklenemo z ukazom AE-L Lock in z istimi nastavitvami fotografiramo naprej. Če se ne moremo odločiti o pravilni nastavitvi svetilnosti, lahko pri CP 4500 uporabimo način »uokvirjanja« (bracketing), ko aparat namesto enega posnetka naredi tri (lahko tudi pet), od katerih je eden osvetljen v samodejnem načinu, drugi je za določeno vrednost podosvetljen, tretji pa je za isto vrednost svetlejši. Za zahtevnejše fotografije je na voljo možnost povsem ročnih nastavitvev. Nikon Coolpix 4500 nam omogoča samodejno ali ročno fokusiranje z različnimi opcijami. Pri digiskopiji uporabljamo fokusiranje v načinu AF (AF area mode). Seveda nam digitalni fotoaparati Nikon Coolpix 4500 omogoča še nekatere druge nastavitve, ki jih lahko spreminjamo ali pa tudi ne (kontrast, barva, ostrenje itd.). V osnovi velja pri digiskopiji pravilo prednosti zaklopnega časa pred globinsko ostrino. Pri velikih povečavah so tresljaji bolj očitni.

Histogram

Vsi digitalni zrcalni refleksni fotoaparati in kakovostni kompaktni digitalni fotoaparati omogočajo pregled barvnega histograma na zaslonu LCD. Na histogramu je grafično prikazana količina barvnih pik z določeno svetlobno vrednostjo, ki je na grafu vodoravno. Na levi strani so senčni toni, na desni strani pa je vidna količina zelo svetlih pik. Pri zajemu vsakega posnetka lahko tako ocenite osvetlitev s preprostim pogledom na histogram. Če fotoaparati te funkcije ne omogoča, jo lahko uporabite v programu za obdelavo fotografij, ki jo najdete pod oznako »levels« (več o tem v nadaljevanju prispevka).

Nastavitve na teleskopu

Bistvenih nastavitvev na teleskopu ni. Uporabljajte okularje povečav največ do 32 x. Ko na teleskopu izostrite sliko z očesom, jo bo najverjetneje treba dodatno poostri tudi takrat, ko je digitelec pritrjen na teleskop, saj naše oko vidi drugače kot optika fotoaparata. Z nekoliko vaje pa jo lahko ostrite le na zaslonu LCD.

Za hitrejšo delo lahko fotografirate z roke, tako da na okular prislonite fotoaparati. Metoda zahteva rutino in odlično stabilnost. Če digiskopirate z adapterjem, potem uporabite tudi žični sprožilec s posebnim nosilcem. Tako zmanjšate možnost tresljajev.

Idealno razmerje leč je v njihovem premeru, konveksnosti ipd. To razmerje se je izkazalo kot najboljše pri kombinaciji

2: Pogled skozi 50 mm objektiv. V ozadju je manjša skupina velikih belih čapelj (*Egretta alba*). Oddaljene so približno 250 m.

3: Pri 20 x povečavi je viden obroč (vinjeta), ki s povečevanjem optičnega zooma na digitalnem fotoaparatu izgine. Ostrina posnetka je pri tej povečavi odlična, svetlobni pogoji ravno tako.

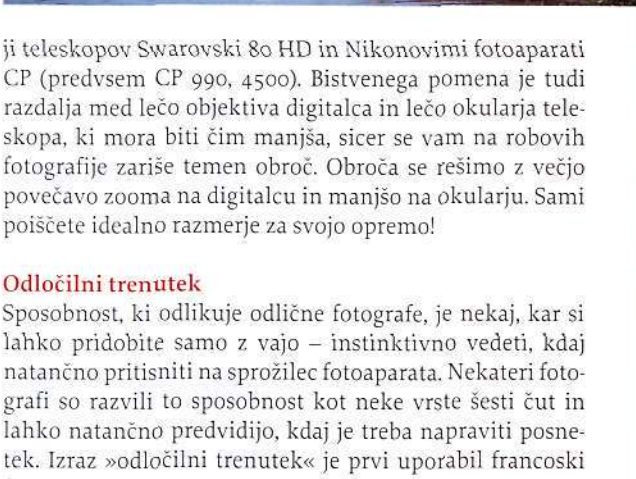
4: Pri 40 x povečavi (okular teleskopa 20 x, 2x optični zoom digitalca) vinjeta skoraj povsem izgine. Opazne so le temne lise v vogalih fotografije. Svetlobni pogoji in ostrina so dobri.

5: Pri 60 x povečavi (okular teleskopa 20 x, 3x optični zoom digitalca) obroč povsem izgine, ostrina in svetlobni pogoji nekoliko slabši. Pri taki nastavitvi je narejenih največ digitopij.

6: Pri 90 x povečavi (okular teleskopa 30 x, 3x optični zoom digitalca) se kvaliteta bistveno poslabša. Posnetki so po računalniški obdelavi pogojno uporabni. Večinoma tako povečavo uporabimo kot dokazno gradivo pri opazovanju neke vrste.

7: Vse povečave nad 120 x so neuporabne. Izjemoma kot dokazno gradivo.

foto: vse Iztok Škornik

ji teleskopov Swarovski 80 HD in Nikonovimi fotoaparati CP (predvsem CP 990, 4500). Bistvenega pomena je tudi razdalja med lečo objektiv digitalca in lečo okularja teleskopa, ki mora biti čim manjša, sicer se vam na robovih fotografije zariše temen obroč. Obroč se rešimo z večjo povečavo zooma na digitalcu in manjšo na okularju. Sami poiščete idealno razmerje za svojo opremo!

Odločilni trenutek

Sposobnost, ki odlikuje odlične fotografe, je nekaj, kar si lahko pridobite samo z vajo – instinktivno vedeti, kdaj natančno pritisniti na sprožilec fotoaparata. Nekateri fotografi so razvili to sposobnost kot neke vrste šesti čut in lahko natančno predvidijo, kdaj je treba napraviti posnetek. Izraz »odločilni trenutek« je prvi uporabil francoski fotograf Henri Cartier-Bresson, ustanovitelj mednarodno priznane agencije Magnum Photo. Njegovo mnenje je, da bi moral vsak fotograf točno vedeti, v katerem trenutku se subjekt najbolje nastavlja objektivu, in tako je skoval »odločilni trenutek«. Predvidevanje je treba vaditi v različnih okoliščinah, kajti le tako bomo dosegli dobre rezultate. Pri digitalnem fotoaparatu moramo upoštevati dejstvo, da imajo vsi digitalni fotoaparati težavo, ki ji pravimo zaslonke. Nastopi zato, ker fotoaparati potrebuje nekaj časa, da sliko zajame, obdela in shrani v pomnilnik. Zato naslednjega posnetka ni mogoče narediti, vse dokler podatki prejšnjega niso shranjeni. Kadar imamo opravka s hitro gibajočimi se objekti, pa nam CP 4500 omogoča poseben način snemanja, ko ob pritisnjenem sprožilcu naredimo serijo posnetkov. Izberemo lahko celo nastavev BSS (best shot selector), ki po seriji zajetih fotografij samodejno izbere najostrejšo sliko in jo shrani v pomnilnik, druge pa zavrže. Če fotografiramo v razmerah, ko so zunaj izredno nizke temperature (pod ničlo), moramo vedeti, da se bodo funkcije digitalnega fotoaparata še upočasnile. ●

8: Navadni kupčar (*Denanthe oenanthe*)
Digiskopiran
29.8.2005, Sečoveljske soline.
• Teleskop: Swarovski ATS 80 HD • 20 x
• Digitalni fotoaparati: Nikon Coolpix 4500
3 x zoom
• *f*/ 6,5,
• 1/500 s
• AF-S mode
• ISO-100
• Manual
• Oddaljenost 8 m, iz vozila
• Korekcija barv, unsharp mask, izrez

9: Plamenec (*Phoenicopterus ruber*)
Digiskopiran
21.11.2005, Sečoveljske soline.
• Teleskop: Swarovski ATS 80 HD, 20 x
• Digitalni fotoaparati: Nikon Coolpix 4500
3 x zoom
• *f*/ 7
• 1/500 s
• AF-S mode
• ISO-100
• Manual
• Oddaljenost 50 m
• Korekcija barv, unsharp mask, izrez

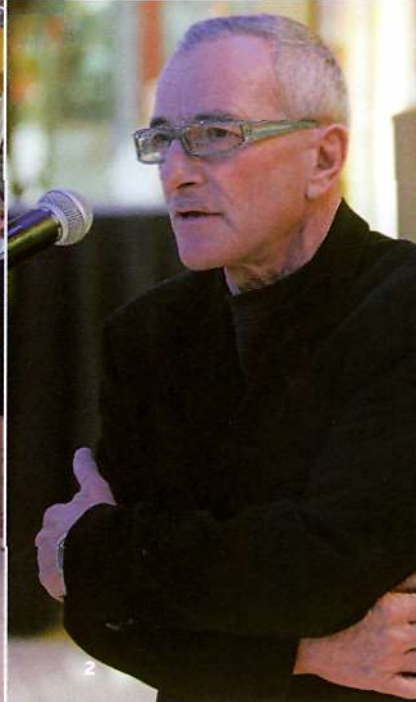

10: Rumena pastirica (*Motacilla flava feldbergi*)
Digiskopirana
22.4.2005, Sečoveljske soline.
• Teleskop: Swarovski ATS 80 HD, 20 x
• Digitalni fotoaparati: Nikon Coolpix 4500
2 x zoom
• *f*/ 5,3
• 1/500 s
• AF-S mode • ISO-100
• Manual
• Oddaljenost 8 m.
• Korekcija barv, unsharp mask, izrez

11: Modra taščica (*Luscinia svecica*)
Digiskopirana
7.10.2004, Koper, ob Supernovi.
• Teleskop: Swarovski ATS 80 HD, 20 x
• Digitalni fotoaparati: Nikon Coolpix 4500
3 x zoom
• *f*/ 4,8
• 1/500 s
• AF-S mode
• ISO-100
• Manual
• Oddaljenost 7 m.
• Korekcija barv, unsharp mask, izrez

foto: vse Iztok Škornik

9. fotografski natečaj »Svoboden kot ptica«

//Barbara Vidmar

1: Odprtje razstave nagrajenih in izbranih fotografij 9. fotografskega natečaja »Svoboden kot ptica« pred Mobitelovim centrom v Cityparku v Ljubljani
foto: Vid Ponikvar

2: G. Milan Pajk, profesor na Akademiji za likovno umetnost, predsednik žirije, ki je izbirala najboljše fotografije
foto: Jurij Gregorčič, Planet

3: G. Hrvoje Teo Oršanič, nagrajen za najboljšo fotografijo, »Fazan in zima«
foto: Vid Ponikvar

»Oooh« in »aaah« velikokrat slišimo ob gledanju čudovitih posnetkov iz narave. Tudi ptice so njen del. Človeka spremljajo tako rekoč povsod. Zanimivih ptic v naši okolici je veliko, le ozreti se moramo okoli sebe. Jih poznamo, prepoznamo? Ptice v naravi so svobodne. A vendar: zakaj jih ne bi »ujeli« v fotografski objektiv in svojega »ulova« delili tudi z drugimi ljudmi?

S fotografskim natečajem Svoboden kot ptica, ki ga v sodelovanju z družbo Mobitel prirejamo že od leta 1997, skušamo javnost opozoriti na krhkost in pomembnost ohranitve naravnega okolja in živih bitij, ki ga naseljujejo, hkrati pa si želimo trenutke iz življenja ptic približati ljudem tudi na nekoliko drugačen način – s fotografijo.

Naslovna tema letošnjega, že devetega fotografskega natečaja Svoboden kot ptica je bila Ptice iz naše soseske. K sodelovanju smo povabili domače in tuje fotografe, torej vse tiste, ki radi ujamejo neponovljive trenutke iz narave v fotografski objektiv. S tokratno temo fotonatečaja smo želeli spodbuditi k sodelovanju tudi amaterske fotografe, ki ptic morda ne poznajo po imenih, a jih vendarle radi fotografirajo. Po drugi strani pa smo si želeli prejeti čimveč fotografij ptic, ki se potikajo po naših vrtovih in jih lahko vsak dan srečujemo na domačem pragu. Za dobro fotografijo velikokrat ni treba stopiti niti do sosednjega plota. Kaj vse si ljudje predstavljajo s ptico iz njihove soseske, morda pove podatek, da se je med prejetimi deli znašla tudi fotografija domače kokoši. Kot pravijo: vsake oči imajo svojega malarja.

Tokrat so bile prvič razpisane nagrade za fotografije, posnete z mobilniki. Sodelujočih v tej kategoriji je bilo le nekaj več kot je prstov na obeh rokah, morda zato, ker je ptice težko ujeti v objektiv povsem od blizu, ali pa so bili fotografi do svojih fotografij preveč samokritični in so se ustrašili namišljene konkurence.

Fotografskega natečaja v letošnjem letu so se udeležili 104 poklicni in tudi amaterski fotografi, med katerimi jih je

bilo 10 iz tujine. Prejeli smo kar 664 fotografij. Tokrat se je prvič zgodilo, da smo prejeli več digitalnih fotografij kot diapozitivov. Kljub velikemu številu prejetih del je bila kakovost slik slabša kot pretekla leta, a smo kljub temu veseli, da se je na fotonatečaj odzvalo tako veliko število ljubiteljev naravoslovne fotografije.

V začetku oktobra se je žirija zbrala v prostorih DOPPS v naslednji sestavi: Milan Pajk, redni profesor na Akademiji za likovno umetnost, ki je žiriji predsedoval, Boris Balant iz Studia Luks, Irena Tršar kot predstavnica družbe Mobitel ter Eva Vukelič – tista, ki se spozna na ptice – zaposlena na Društvu. Žirija je najprej pregledala fotografije, ki so bile posnete z mobilnikom. Izbira je bila lahka, saj je sodelovalo le 13 fotografov s 35 posnetki. Nekaj več dela so imeli predstavniki žirije z diapozitivi, še več pa z digitalnimi fotografijami, ki jih je bilo več kot dve tretjini vseh prejetih fotografij. Pri ocenjevanju teh del je komisija upoštevala tehnično dovršenost, izpovednost, izvirnost in estetska merila. O zmagovalnih fotografijah je predsednik žirije Milan Pajk zapisal naslednje: »Te so se nagnile k novim likovnim kvaliteta, ki se, nasprotno od tega, kar smo vajeni, oddaljujejo od naravnega okolja in izpostavljajo ptice na skoraj nevtralnem ozadju. Elementi narave na teh fotografijah morda delujejo 'režirano', zato pa toliko bolj učinkovito.«

Razstavo z nagrajenimi fotografijami smo si lahko ogledali pred Mobitelovim centrom v Cityparku med 18. in 30. oktobrom 2005. Razstavljenе so bile prve tri nagrajene fotografije v kategoriji digitalne fotografije in diapozitivi ter prve tri nagrajene fotografije v kategoriji fotografij, posnetih z mobilniki. Poleg tega smo si lahko ogledali sedem fotografij iz ožjega izbora ter na posebnem ekranu tudi 19 fotografij iz širšega izbora. Po mnenju mnogih so bile prav slednje najbolj hudomušne in prizrčne. Na naslednjih straneh vam predstavljamo prve tri nagrajene fotografije iz kategorije digitalne fotografije in diapozitivi. ●

1. nagrada: Fazan in zima

Fotografija je bila posneta marca 2005, ko se zima nikakor ni hotela posloviti, fazani pa so postajali nemirni pred obdobjem parjenja. Fotografija je bila narejena z najnovejšo Nikonovo opremo, ki je od uvoznika, podjetja Grafo d.o.o., dobil na »vikend testiranje« prijatelj, tudi znan naravoslovcni fotograf, Marko Masterl. Vse jutro in dopoldne sva krožila po meglem Posavju in iskala primerne motive za testiranje »vroče« nove opreme. Med vračanjem proti Brežicam sva zagledala fazana, ki je ob suhem koruznem štrclju iskal kaj užitega. Ker je Marko vozil, sem imel jaz priložnost (in srečo), da sem kar iz avta in skoraj pred hišnim pragom naredil nekaj izrednih posnetkov. Posnetke mi je kasneje na CD-ju poslal Marko. Na posnetku fazana ni s pomočjo računalniške tehnologije ničesar dodano ali odzeto, v »workflowu« spremembe NEF(RAW) zapisa v TIFF in JPEG je nekoliko bila popravljena le osvetlitev motiva.

Za tehniške sladkose nekaj podatkov o uporabljeni opremi: Nikon DEX, zoom objektiv 200-400/4 IF-ED G VR, občutljivost senzorja 200 ASA, zapis NEF (RAW), slikano »z roke« ob vključenem VR (vibration reduction) na objektivu, korekcija svetlomera +1, fotografirano ob odprti zaslonki in času osvetlitve okoli 1/400 sekunde.

Hrvoje Teo Oršanič, Brežice

2. nagrada: Prerijski vrabonad

Prerijski vrabonadi, angl. »Savannah Sparrows«, so pogosta ptičja vrsta travnišče in močvirij po vsej Severni Ameriki. Čeprav smo jih vajeni videvati na travinju, se občasno kateri izmed njih spusti tudi na cvetlico. Tem malim pticam pevkam se je običajno težko približati, saj hitro odletijo. Ta ptica mi je na srečo dopustila priti dovolj blizu, da sem lahko napravil kompozicijo, ki sem jo želel. Čeprav v splošnem pogosti, sta obe podvrsti prerijskega vrabonada, Ipswichcev v vzhodni Severni Ameriki in Beldingov v zahodni, ogroženi.

Fotografijo sem posnel s fotoaparatom Canon 20D s 400 mm objektivom, na stojalu, občutljivost 200 iso.

Scott Leslie, Nova Scotia, Kanada
www.scottleslie.com

3. nagrada: Čopasta sinica

Sem član fotokluba Anton Azbe iz Škofje Loke, ki letos praznuje dvajsetletnico. Ze iz otroških let pa sem velik ljubitelj narave, se posebno ptič. S fotografijo sem se začel ukvarjati pred približno 40 leti in od takrat se je v moji zbirki nabralo že kar nekaj fotografij, med drugimi tudi fotografija te čopaste sinice.

Fotografija je nastala pri prijateljevi počitniški hišici v Seiški dolini, natančneje v Lusi. Suho pomarančno lupino sem pritril na kolček in usmeril fotoaparāt s 300 mm objektivom vanjo. V lupini je na ptice čakala običajna hrana za ptice – sončnična semena. Nato sem se oborožil s potrpežljivostjo, in obrestovala se mi je z lepimi posnetki ptic. V objektiv mi je uspelo ujeti tudi čopasto sinico, za posnetek pa so me tudi nagradili.

Janez Bogataj, Škofja Loka

avtorji:

- Marjana Ahačič
- Andrej Figelj
- Tomaž Jančar
- Nada Labus
- Andrej Medved
- Tomaž Mihelič
- Borut Mozetič
- Tadeja Oven
- Borut Rubinič
- Nataša Šalaja
- Barbara Vidmar

fotografi:

- 1: Borut Rubinič
- 2: Nada Labus
- 3, 10: Andrej Medved
- 4: Marjana Ahačič
- 5: Tomaž Mihelič
- 7: Urša Koce
- 13: Igor Brajnik

1//Slovenska ornitologa v Črni gori

Prvega oktobra 2005 je bil prvič v zgodovini organiziran Svetovni dan opazovanja ptic tudi v Srbiji in Črni gori. Ob Skadarskem jezeru v Črni gori je dogodek dobil še dodaten pečat. Tam je namreč v prostorih novega informacijskega centra Nacionalnega parka Skadarsko jezero potekal seminar z naslovom: »Evropski standardi varstva ptic – omrežje Natura 2000«. Na seminarju, ki ga je organizirala nevladna organizacija Educo iz Podgorice, v sodelovanju s črnogorskimi ornitološkimi kolegi iz Centra za zaščito in proučevanje ptic (CZIP), sta Borut Mozetič in Borut Rubinič iz Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije v treh predstavitev predstavila sistem varstva narave, ki se uresničuje na območju Evropske unije – Natura 2000. Na začetku so bile predstavljene pravne in metodološke osnove sistema Natura 2000, sledilo je predavanje Boruta Mozetiča o uspešni naravovarstveni praksi Nature 2000 in DOPPS na primeru Škocjanskega zatoka in sorodnih projektov, za konec pa je Borut Rubinič predstavil svoje videnje razvoja sistema Natura 2000 v Črni gori in možnosti, ki jih ta ponuja za zaščito izjemnega naravnega bogastva te dežele. Glede na to, da se je Črna gora razglasila za ekološko državo, lahko sistem varstva narave po vzoru Nature 2000 že pred vstopom Črne gore v EU pripomore k utrditvi sonaravnega turizma, razvoju blagovnih znamk v tradicionalnih in sonaravnih okoljih ter boljšim predispozicijam za financiranje iz evropskih in drugih skladov. Nenazadnje je sistem Natura 2000 tudi predpogoj za priključitev države Evropski uniji. Seminarja se je udeležilo kakih 25 predstavnikov nevladnih organizacij, Ministrstva za evropske integracije, Min. za turizem, Min. za okolje in prostor Črne gore, Prirodoslovnega muzeja in Zavoda za varstvo narave iz Podgorice. Okolje je bilo sproščeno in izjemno konstruktiv-

no, udeleženci pa so ves čas aktivno sodelovali v diskusijah.

Seveda pa Svetovni dan opazovanja ptic ni minil brez opazovanja ptic, po koncu uradnega dela seminarja smo se namreč udeleženci popeljali na približno dvourni izlet s čolnom po delčku Skadarskega jezera v okolici vasi Vranjina. Tudi na tako kratkem izletu smo lahko znova občudovali izjemno ornitološko pestrost Skadarskega jezera. Črnogorska ornitologa Ondrej Vizi in Darko Saveljič sta nas opozorila na velike jate pritlikavih (*Phalacrocorax pygmeus*) in velikih kormoranov (*P. carbo*), čopastih ponirkov (*Podiceps cristatus*), lisk (*Fulica atra*) ter različnih vrst čapelj in rac. Opazovali smo še vodomce (*Alcedo atthis*), škrjančarja (*Falco subbuteo*) in različne vrste galebcev.

V naslednjih dneh smo s predstavniki Centra za zaščito in proučevanje ptic razmišljali o nadaljnjih možnostih medsebojnega sodelovanja, predvsem z namenom utrjevanja zmoglosti in vpliva CZIP, večanja števila članov in doseganja pomembne vloge na področju varstva narave v Črni gori. Obiskali smo Ulcinjske soline in laguno Velipoja v Albaniji, kjer CZIP s partnerji v medmejnem projektu opravlja pomembno naravovarstveno dejavnost. Na Ulcinjskih solinah smo v jati 53 kodrastih pelikanov (*Pelecanus crispus*), ki se v negnezditvenem obdobju redno pojavljajo v solinskih bazenih, opazili 9 osebkov s plastičnimi obročki ter vse uspešno prebrali. Gre za ptice z albanskih in grških gnezdišč. Narava in ptice v Črni Gori so vredni vsega občudovanja, zaradi mnogih problemov, ki jih ogrožajo, pa zahtevajo tudi veliko pozornosti in naravovarstvene skrbi. DOPPS si šteje v čast, da lahko simbolično prispeva k prizadevanjem za ohranitev tega dragocenega prostora in ptic, ki se tam pojavljajo. BM, BR

2//Četrti EKO-FEST v Ljubljani

V soboto, 10. oktobra, se je v Ljubljani zgodil zdaj že tradicionalni EKO-FEST,

predstavitev ekoloških kmetij iz Slovenije in sosednjih dežel ter tistih društev, ki se zavzemajo za okolju in ljudem kakovostnejši jutri. DOOPS ni manjkal, in tako kot lani sva tudi letos društvo zastopali Monika Podgorelec in Nada Labus. Odziv ljudi je bil, milo rečeno, fantastičen. V primerjavi z lani, ko sva morali še zbuhati pozornost, so letos ljudje sami prihajali in naju spraševali, kako naj zagotovijo pticam varnejši in prijaznejši svet. Oglasili so se najrazličnejši ljudje – od kmetovalcev, ki jih je zanimalo, kako kmetovati, do meščanov in učiteljev, ki se zavedajo, da je treba ornitološko osveščanje in s tem naravovarstveno zavest vpeljati v pouk. Pravijo, da je to boljše kot obisk lovcev. Manjkali niso niti turisti, ki jih je zanimalo, kje so »vroče točke« za opazovanje ptic v Sloveniji. Na stojnici sva bili vsega šest ur. Vendar ves ta čas nisva dobili vtisa o celotnem dogodku, saj nama je »naval« ljudi zaposloval obe roki in še kaj. Ocenjujemo, da naju je obiskalo kakih dvesto ljudi, saj sva razdelili vsaj 150 revij Svet ptic ter večino preostalega gradiva. Vendar ta ocena ni realna, saj veliko ljudi, ki so se ustavili na stojnici, gradiva ni hotelo vzeti, ker bi lahko končal v košu za smeti ali pa že imajo kaj doma. Veliko presenečenja je poželo dejstvo, da smo vse gradivo delili zastonj. Sadovi pohvale delovanja društva se kažejo v prostovoljnih prispevkih, ki so jih ljudje donirali, čeprav nisva imeli nastavljenе košare in tudi kuverte ne. Splošen vtis je, da je DOPPS lahko ponosen na svoje dosežke in način delovanja, da je razpoznaven in da javnosti odobrava in podpira delovanje društva. NL

3//DOPPS na kmetijskih dnevih v Koprju

V soboto, 8. oktobra 2005, so v Koprju potekali Dnevi kmetijstva Slovenske Istre, Krasa in Brkinov, na katerem so predstavniki našega društva postavili informativno stojnico. Vodili sta jo koprski prostovoljki Vida in Ajda, ki sta obis-

kovalcem predstavili društveno informativno gradivo s poudarkom na naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki v koprskem okolišu zbuja vse večje zanimanje.

Večina obiskovalcev se je zanimala glede rekreacijske infrastrukture, kar dokazuje, da tamkajšnji ljudje spremljajo dogajanje v naravnem rezervatu. Med najmlajšimi udeleženci sejma je posebno pozornost pritegnila koščeva pobarvanka LIFE, ki je pošla že po nekaj urah.

V okviru sejma smo organizirali tudi strokovna predavanja. Prav tako je bilo veliko povpraševanje po malem priročniku »Ptice Slovenije«. O kmetijstvu in ogroženih vrstah ptic kulturne agrarne krajine sta nekaj povedala Andrej Medved in Tomaž Mihelič, ki sta podprla uvodno misel župana Mestne občine Koper Borisa Popoviča, da kmetijstvo v naši družbi pridobiva širši družbeni pomen, kjer ni pomembna zgolj njegova proizvodna funkcija, marveč tudi skrb za zdravo okolje, naravo in ohranjeno biotsko pestrost.

Ekstenzivne oblike kmetovanja in še posebej ekološko kmetovanje lahko pomembno prispevajo k ohranjanju mozaičnosti kulturne krajine, od katere je odvisno ugodno stanje številnih vrst ptic na podeželju Slovenske Istre, kot na primer rjavi srakoper, smrdokavra, rjava penica, hribski škrljanec, podhujka, vijeglavka in druge vrste. AM

4// Tudi letos smo se predstavili na sejmu Narava - zdravje v Ljubljani

Na tridnevni sejemski prireditvi, ki se je začela 13. in končala v soboto 15. oktobra, se je s svojo dejavnostjo predstavilo tudi naše društvo. Med številnimi obiskovalci so prevladovali mladi, predvsem srednješolci. Zanimale so jih še posebno ptice pa tudi njihov življenjski prostor in vse, kar jih ogroža.

Mnogi ljubitelji ptic, ki so se ustavljali na naši s promocijskim gradivom dobro založeni stojnici, so povedali, da jih je na

naš razstveni prostor privabilo ptičje petje. Žal je bila prava narava daleč in ptice tudi, prav CD dr. Tomija Trilarja Ptice ljubljanskega barja, s katerega smo predvajali vsem tako ljube zvoke, pa je med številnimi obiskovalci požel nemalo navdušenja.

Za zares živahno dogajanje na razstavnem prostoru je gotovo zaslužna imenitna ekipa članov DOPPS, ki so od jutra do večera reki obiskovalcev z navdušenjem pripovedovali o pticah: že v četrtek izkušena Ivan Kogovšek in Vojko Havliček, v petek Katarina Aleš, Aleksander Pritekelj in Eva Vukelič, ki je kar na razstavišču pripravila dve kratki predavanji za dijake Tehniškega šolskega centra iz Kranja. Prišli sta tudi Urša Koce in Nevenka Pfajfar iz pisarne DOPPS. V soboto je na številna vprašanja obiskovalcev o pticah in njihovem varstvu odgovarjal Tomaž Remžgar, ki so se mu popoldne pridružili še Andrej in Jernej Figelj ter Polonca Voglar. Večina mlajših obiskovalcev je z veseljem posegala po taktat še toplih izvodih zadnje revije Svet ptic, učitelji, ki jih prav tako ni bilo malo, so si želeli predvsem informacije o omrežju Natura 2000. Starejši so bili posebej veseli malega priročnika Ptice Slovenije, najmlajši pa so uživali v posebej zanje pripravljene koticu, v katerem so lahko barvali in prebirali koščevo pobarvanko. MA

5//Konferenca o brkatem seru v Alpah

Novembra letos je v parku Alpi Maritime in bližnjem mestu Cuneo potekala konferenca na temo brkatega sera v Alpah.

Brkati ser je na celotnem področju Alp veljal za izumrlo vrsto, zato se je v osemdesetih začel obsežen program ponovne naselitve. Vključno z letošnjim letom so v naravo izpustili 137 osebkov. Že leta 1997 je brkati ser ponovno gnezdil v Alpah, do danes pa se je v naravi uspešno speljalo že 27 mladičev. Trenutna ocena Alpske populacije je 97 ptic, ocene pa kažejo, da za preživetje

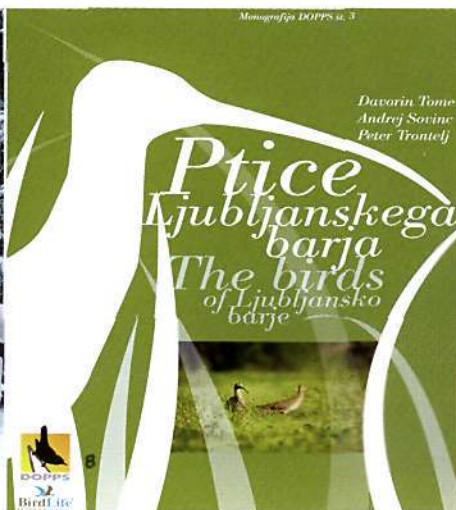
6//Ofenziva na Volovjo reber

Na Agenciji za okolje (ARSO) poteka ponovljeni postopek presojanja vplivov VE na okolje na Volovji reber. Pozitivno okoljevarstveno soglasje je ključni dokument, ki ga investor Elektro Primorska potrebuje, če hoče dobiti gradbeno dovoljenje. Najspomnim, da se je prvi postopek decembra 2004 za investitorja končal neugodno – ARSO mu je zavrnil izdajo soglasja. Sledila je pritožba investitorja – mimogrede, zastopa ga elitna odvetniška družba Sinica. Posledično je bil postopek ponovljen zaradi nekaterih postopkovnih napak v prvem postopku. Oktobra letos je sledil ključni dogodek ponovljenega postopka: Zavod za varstvo narave (ZVN) je ponovno izdal negativno mnenje, tokrat s še jasnejšo in obsežnejšo argumentacijo kot prvič. To je bila dobra novica, saj so predpisi jasno na strani ohranitve narave na Volovji reber, ključni strokovni organ države za področje varstva narave pa je vnovič potrdil, da so VE prehuda grožnja naravi Volovje reber.

V novembru je sledilo hudo neprijetno presenečenje. Protagonistom uničevanja narave na Volovji reber je uspelo v zgodbo vplesti Državni zbor! Odbor DZ za okolje in prostor, katerega osnovna naloga je, da obravnava osnutke novih predpisov, je izjemoma sklical svojo redno sejo v Gozdni hiši v neposredni bližini Volovje reber. Sejo so v celoti namenili seznanjanju poslancev s problematiko umeščanja VE na Volovjo reber. Seznanjanje je bilo zastavljeno povsem enostransko, saj so povabili samo protagoniste posega in ZVN. Ocenjujemo, da ta seja pomeni nedopusten pritisk na ZVN in ARSO, instituciji, ki bi morali sprejemljivost posega oceniti izključno po strokovnih kriterijih.

Nekaj dni kasneje je sledilo naslednje neprijetno presenečenje. ARSO je DOPPSu zavrnil status branke v postopku. S tem so nam onemogočili dajanje pripomb na gradivo investitorja. Sprašujem se, ali ni to že prvi rezultat pritiska. TJ

populacije v Alpah po letu 2007 izpusti ne bodo več bistveni. Letno število mladičev, uspešno speljanih v naravi, naj bi taktat številčno presegle osebe vzrejene v ujetništvu, ki so jih do sedaj vsako leto izpuščali. Seveda bo še vedno ostalo odprto vprašanje hrane, predvsem pozimi, ko je drobnica zaprta v hlevih. Preživetje brkatega sera, kot tudi beloglavega jastreba, je močno povezano z dovolj velikim staležem gamsa in kozoroga. Stanje v Alpah je dobro predvsem tam, kjer ni lova na ti dve vrsti. TM

7// Ornitofon: Spodbujamo krmljenje ptic

Mnogo ljubiteljev ptic bi se strinjalo s trditvijo, da je jutranji pogled skozi okno iz zavetja domače kuhinje na polno in živahno ptičjo hišico v zasneženi zimski pokrajini eden tistih, ki nas vedno spravi v dobro voljo in nam polepša dan. Verjamem, da je tudi pticam lepo, ko zagledajo krmilnico, polno semen. Korist in veselje sta torej obojestranska, je pa res, da se moramo mi ljudje malček potruditi in se držati osnovnih pravil krmljenja, da bo vzajemno veselje dolgotrajno.

Ptice krmimo le z neoporečno hrano, kajti plesen in gniloba pticam škodita. Hrana naj bo naravna in nezačinjena, najboljša so semena in sadje. Zelo je priporočljivo, da imamo krmilnico pokrito. S tem preprečimo prekomerno močenje krme. Nujno je, da ko enkrat začnemo krmiti, to počnemo vsakodnevno vsaj do občutnega izboljšanja vremena. In treba je seveda poskrbeti za primerno higieno – krmilnico moramo kdaj pa kdaj temeljito očistiti. S tem občutno zmanjšamo možnosti prenašanja bolezni in parazitov s ptice na ptico. Sedaj bo kdo pomislil: kaj pa mi? Kaj pa, če se mi nalezemo kake ptičje bolezni, kot je na primer ptičja gripa? Skrb je neutemeljena. Do sedaj se ni še čisto nobeden človek nalezl ptičje gripe zaradi stika z prostoživečimi pticami. Niti eden! Vsi okuženi nesrečniki na Daljnem vzhodu so bili v stiku izključno z domačo perutnino. Res je, da so prostoživeče seleče se ptice, predvsem vodne, osumljene širjenja te bolezni. No, če se malo pošalim, jaz še nisem videl race ali gosi v svoji ptičji hišici... Je pa res, da tudi tukaj velja pravilo splošne higiene. Torej: potem ko hišico očistite, si umijte še roke, pa je. Mislim, da to tako ali tako vsi naredimo ne glede na pametne nasvete odgovornih institucij. Kaj torej pravijo institucije, kot so WWF, Stalni odbor EU za zdravje živali, BirdLife International, VURS in druge glede naše varnosti in ptičje gripe? Pravijo sledeče: ornitoloških dejavnosti, med katere spada tudi krmljenje ptic, se ne omejuje. Po stiku z prostoživečimi pticami si je priporočljivo umiti roke, in to je vse. AF

8//Ptice Ljubljanskega barja

Konec oktobra je izšla dolgo pričakovana monografija DOPPS z naslovom Ptice Ljubljanskega barja. V publikaciji je obravnavanih 258 vrst ptic, ki se ali so še v ne tako davni preteklosti na Ljubljanskem barju pojavile vsaj enkrat. Določene so vrste, ki na Ljubljanskem barju gnezdiijo, tiste, ki jih na obravnavanem območju zasledimo pozimi, in vrste, ki se na Barju pojavijo v času selitve. Delo temelji na več kot 19.000 podatkih o opazovanju, ki jih je prispevalo 41 opazovalcev, in več kot 57.000 podatkih o obro-

kanih pticah, ki jih je prispevalo 31 zunanjih sodelavcev Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Nekateri podatki so bili vključeni tudi prek objavljenih virov in ustnih sporočil.

V uvodnih poglavjih je predstavljen kratek zgodovinski pregled raziskav ptic na Ljubljanskem barju, opis obravnavanega območja, metode zbiranja podatkov ter za ptice pomembna območja na Barju. V osrednjem delu publikacije so za vsako vrsto nanizane podrobnosti o pojavljanju in številčnosti na Ljubljanskem barju. Izdajo tretje monografije DOPPS sta omogočili Mestna občina Ljubljana in Semenarna Ljubljana, pomoč in nasvete pri oblikovanju knjige pa nam je prijazen ponudil gospod Jure Koščak. Monografijo Ptice Ljubljanskega barja lahko do razprodaje zalog naročite po ceni 1000 SIT z DDV na tel. št. 01/425 58 75 in poslali vam jo bomo po pošti. Cena knjige ne vključuje poštnine (ki je okoli 1000 SIT), plačilo je po povzetju. Monografijo lahko kupite tudi na sedežu DOPPS, Tržaška cesta 2 v Ljubljani, vsak delavnik med 9. in 13. uro. BV

9//Podpisana pogodba za obnovo Škocjanskega zatoka

Minister za okolje in prostor, Janez Podobnik (kot naročnik), mag. Slavko Polak, predsednik Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS (kot sofinancer), in Ivan Zidar, predsednik uprave SCT d.d. (kot izvajalec), so konec novembra podpisali pogodbo za krajinsko in vodnogospodarsko ureditev naravnega rezervata Škocjanski zatok. Projekt je DOPPS skupaj z Ministrstvom za okolje in prostor prijavil tudi v podporo Evropski komisiji iz programa LIFE III-Narava. Vrednost pogodbe je 744 milijonov tolarjev, od katerih je 49 milijonov prispevek iz projekta LIFE.

Posegi, načrtovani na območju naravnega rezervata Škocjanski zatok, se bodo opravljali v treh fazah, in sicer ureditev sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki, odstranjevanje sedimenta iz

lagune skupaj z ureditvijo robnih habitatov ob laguni (poloji, otočki) ter ureditev območja pod ankaransko vpadnico. Predviden čas za izvedbo del je devetnajst mesecev.

Za pisarno DOPPS, predvsem pa za zaposlene v rezervatu, je ta pogodba izjemen dosežek. Iz vsega srca se zato zahvaljujemo vsem posameznikom in organizacijam, ki ste kakor koli prispevali k zavarovanju, ohranjanju in upravljanju Škocjanskega zatoka in na svoj način pripomogli k temu, da se bo obnova oaze na pragu Kopra končno lahko začela. NŠ

10//Predstavniki Ljubljanskega barja na izletu v Italiji

V okviru sodelovanja Mestne občine Ljubljana (MOL) in Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) na projektu LIFE Narava III za vzpostavitve dolgoročnega varstva kosca (*Crex crex*) v Sloveniji je 16. novembra 2005 potekal strokovni izlet v naravni rezervat ob izlivu reke Soče v Jadransko morje in naravni rezervat Doberdobskega in Prelosnega jezera. Izlet je bil namenjen predvsem predstavnikom občin in drugih državnih institucij, ki so kakorkoli vključeni v priprave za razglasitev predlaganega Krajinskega parka Ljubljansko barje. Več kot 50 udeležencev izleta, med njimi tudi župan občine Ig g. Janez Cimperman, se je najprej seznanilo z nastankom in pomenom rezervata »Isola della Cona«, kjer v sezoni lahko prezimuje tudi do 40.000 ptic. Poleg zelo urejene infrastrukture so bili vsi navzoči navdušeni nad možnostmi opazovanja ptic in narave. Izlet po rezervatu je vodil DOPPS-ov prijatelj Kajetan Kravos. V popoldanskem času se je slovenska odprava srečala z upravljavci informacijskega centra na Doberdobskem jezeru, kjer sta se pridružila tudi predhodni župan občine Doberdob g. Mario Lavrenčič in sedanji župan Paolo Visintini. Center upravlja zadruga, ki so jo ustanovili mladi izobraženci iz tamkajšnjih vasi. Po ogledu muzeja o nastanku in značilnostih Krasa si je skupina ogledala tudi Dober-

10

13

dobsko jezero in se seznanila s problemi kmetijstva in razvoja podeželja pri naših slovenskih zamejcih. Trenutno stanje in možnosti za prihodnji razvoj slovenskega Krasa v Italiji je orisal Aljoša Gabrovec, predstavnik občine Zgonik. Skupina je navezala dobre stike in pridobila veliko kvalitetnih informacij ter idej glede možnosti upravljanja in trženja naravnih danosti. Nadejamo si, da bo park Ljubljansko barje čimprej ustanovljen, saj izkušnje kažejo, da imajo lahko od tega veliko predvsem lokalni prebivalci. AM

11//Kako deluje DOPPS

Dan Podjed, asistent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Ljubljanske Filozofske fakultete, se je pred kratkim začel intenzivneje ukvarjati s preučevanjem dela in organizacije Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Gre za družboslovni del tri leta trajajočega evropskega projekta EuMon, ki se je začel novembra lani in katerega cilj je standardizirati in izboljšati metode spremljanja stanja biotske raznovrstnosti v Evropski uniji.

V ta projekt je vključenih kar šestnajst raziskovalnih institucij iz enajstih evropskih držav. Raziskovalci bodo poleg naravoslovnih vidikov veliko pozornosti namenili tudi družbenim učinkom spremljanja stanja biotske raznovrstnosti, še posebej pa sodelovanju med ljubitelji in strokovnjaki. V središču družboslovnega dela raziskave so tako mreže sodelovanja, katerih člani ljubiteljsko ali poklicno spremljajo stanje biotske raznovrstnosti. Raziskovalci so za začetek z anketami, ki so jih razposlali po večini evropskih držav, ugotavljali, kakšno vlogo imajo v teh organizacijah prostovoljci in zakaj se ti sploh odločajo za sodelovanje.

Boj obširen del projekta, ki se začne letos decembra in bo trajal približno leto dni, pa bo namenjen kvalitativni raziskavi posameznih organizacij. Z intervjuji, okroglimi mizami in opazovanjem terenskega dela bo tako nastala poglob-

ljena analiza štirih izbranih evropskih mrež sodelovanja in organizacij, ki spremljajo stanje biotske raznovrstnosti, med katerimi bo tudi DOPPS. »To društvo sem izbral zato, ker na podlagi medijskih objav ugotavljam, da ima organizacija zelo dober ugled v javnosti, in me zanima, kako je tak renome pridobila. Poleg tega ima DOPPS zanimivo organizacijsko strukturo, v kateri se delo zaposlenih v pisarni prepleta z delom številnih članov po vsej Sloveniji,« pravi Dan Podjed. MA

12//Mobitelov izobraževalni izlet za slepe

V okviru akcije »Očistimo reko Rižano«, ki jo že tretje leto zapored organizira Pangea – društvo za varovanje okolja Koper, smo v sodelovanju z Društvom slepih in slabovidnih Koper v začetku septembra organizirali izobraževalni izlet v naravni rezervat Škocjanski zatok. Kot posebni pokrovitelj izleta se nam je pridružil tudi dolgoletni glavni pokrovitelj DOPPS, družba Mobitel.

Izleta se je udeležilo šest slabovidnih z različnim ostankom vida ter dva povsem slepa člana društva. Pod strokovnim vodstvom in s pomočjo različnega interpretacijskega gradiva, ki smo ga v ta namen pripravili člani DOPPS, so udeleženci izleta spoznali zgodovino nastanka Škocjanskega zatoka in doživeli utrip življenja v naravnem rezervatu.

Na maketi smo se popeljali od pradžavne do današnjih dni, pri čemer so naši gostje z otipom zaznavali spreminjanje obalne črte Koprškega zaliva. Na drugi maketi smo prikazali robne življenjske prostore brakičnega dela rezervata, od poljeve brez vegetacije, prehod v slana muljasta z združbami slanus enoletnic v bibavičnem pasu, višje ležeča polsuha muljasta tla z združbami slanus trajnic v območju pršca ter sekundarne kanale in morska močvirja.

Na plastičnih modelih smo slepim in slabovidnim ob predvajanju zvočnih posnetkov približali različne skupine ptic

(vodne ptice, pobreznike, sove, ujede...) ter njihovo prehranjevalno ekologijo. Velikosti ptic, različne oblike kljunov, nog, peruti... smo spoznavali na mehovih kormorana, sive čaplje, mlakarice, krehelca, kanje, pegaste sove, črne žolne, dleska... Neposreden stik s pticami pa so udeleženci izleta doživeli ob prikazu obročkarnja za namene preučevanja selitvenih poti ptic, ki ga za Slovenijo koordinira Prirodoslovni muzej Slovenije.

Izlet v naravni rezervat Škocjanski zatok nam je dal veliko. Spletle so se prijateljske vezi, hkrati pa smo pridobili tudi koristne informacije, kako v bodoče kakovostno pripraviti in izdelati interpretacijsko gradivo in urediti parkovno infrastrukturo, ki bo slepim in slabovidnim omogočala samostojen obisk naravnega rezervata Škocjanski zatok. Začetek sodelovanja z Društvom slepih in slabovidnih Koper homo v prihodnje samo še nadaljevali. TO, BM

→ Postani član DOPPS, pridruži se nam!

Zelite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije DOPPS.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za *Acrocephalus*.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi moči, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75. Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in in je partner svetovne zveze za varstvo ptic. S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

Samo

Zelo Pravi. Zelo Mobi.

Sagem MyX5-2v
21.900 SIT

MobiČuk

Pustite, da **Sagem MyX5-2v** postane vaš spremljevalec v pisanih jesenskih dneh. Z **vgrajenim digitalnim fotoaparatom** z možnostjo približevanja boste posneli fotografije, ki si jih boste ogledali na **barvnem grafičnem zaslonu (65 536 barv)**. Shranili jih boste lahko kot ozadje ali jih v obliki **MMS-a** poslali prijateljem. Za zabavo in druge zanimivosti pa bo poskrbel **Mobitelov multimedijiški portal Planet**, ki ga boste še hitreje pregledovali s **paktnim prenosom podatkov MobiGPRS**.

MobiGPRS

Informacije na brezplačnih številkah: naročniki Mobitel GSM/UMTS: 031/041/051 700 700
Mobiuporabniki: 031/041/051 121, ostali: 080 70 70

mobi

ZA VSAK ŽEP

WWW.MOBITEL.SI